

RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer / Ommedijkse Polder in Wassenaar

Gemeente Wassenaar

Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend
veldonderzoek (proefsleuven)

RAAP

RAAP-RAPPORT 3229

**Plangebied Valkenburgse Meer/
Ommedijkse Polder in Wassenaar**

Gemeente Wassenaar

**Archeologisch vooronderzoek: een inventari-
serend veldonderzoek (proefsleuven)**

drs. R.W. de Groot

R A A P

Colofon

Opdrachtgever: LPB | Sight

Titel: Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar;
archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Status: eindversie

Datum: 30 maart 2017

Auteur: *drs. R.W. de Groot*

Met bijdragen van: drs. K. Bosma, drs. M. van Kruijning, drs. A. Maurer & Y. van der Veen

Projectcode: KAVA3

Bestandsnaam: RA3229_KAVA3

Projectleider: drs. R.W. de Groot

Projectmedewerkers: drs. J.H.M. van Eijk, M. Hattinga Verschure, drs. B. Jansen, drs. E.
van der Laan, J. Vroeijenstijn, F.J. van der Wal & ir. J.A.T. Wijnen

ARCHIS-zaaknummer: 2455064100 (oude nummer: 63059)

Bevoegd gezag: provincie Zuid-Holland (drs. R.H.P. Proos)

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2017

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van LPB | Sight heeft RAAP in september en december 2014 een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in verband met de uitbreiding van het Valkenburgse Meer in de gemeente Wassenaar. Het doel van het proefsleuvenonderzoek was om vast te stellen wat de omvang is van de binnen de AMK-terreinen en Ommedijkse Polder aanwezige vindplaatsen. In het kader van een herziening van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) Zuid-Holland is vastgesteld dat de drie AMK-terreinen behoudenswaardig zijn (en er dus gestreefd dient te worden naar behoud *in situ* of *ex situ*).

Als vervolg op het reeds uitgevoerde booronderzoek en in het licht van de reeds bekende vindplaatsen in het Ommedijksche polder, dient de aard en omvang van de archeologische resten te worden vastgesteld.

De resultaten van het onderzoek passen goed in het beeld dat uit de regio al bekend is. Er is sprake van een kwelderlandschap doorsneden door geulen, dat is afgezet op lagunaire/estuariene afzettingen. Op de (zandige) oevers langs de geul bevindt zich in WP2 en WP7 (AMK-terrein 30E-018) een vindplaats uit de Late IJzertijd - Romeinse tijd (vindplaats 1). Deze bestaat uit een verzameling van (paal)kuilen en greppels. Ook zijn een dierlijke begraving en aardewerkconcentraties aangetroffen. Meer naar het westen zijn enkele verspreid liggen paalkuilen aangetroffen uit dezelfde periode (vindplaats 1; AMK-terrein 30E-016). Mogelijk betreft dit een agrarisch complex. In en langs restgeul de Doollent zijn eveneens fragmenten handgevormd aardewerk (Late IJzertijd-Romeinse tijd) en dierlijk bot aangetroffen. Dit betreft hoogstwaarschijnlijk afval van een nabij gelegen nederzetting. Het derde AMK-terrein (30E-017) heeft, net als vindplaats WBW94 48/1, geen aanwijzingen voor vindplaatsen uit de Late Prehistorie of Romeinse tijd opgeleverd.

Op basis van het onderzoek is het volgende geadviseerd:

- AMK-terrein 30E-016/vindplaats 1: deze vindplaats is inmiddels ingepast en zal *in situ* behouden blijven.
- AMK-terrein 30 E-017: vrijgeven. De door de AWN aangetroffen vindplaats bevond zich ter plaatse van het huidige Valkenburgse Meer.
- AMK-terrein 30E -018/vindplaats 2: opgraving, aangezien deze ligt binnen de toekomstige ontgraving. Ook het deel van restgeul de Doollent nabij deze vindplaats dient daarbij te worden meegenomen.
- Vindplaats 3: opgraving van de sloten ter hoogte van restgeul de Doollent, mits zij niet ter plaatse van bestaande sloten worden aangelegd.
- Vindplaats WBW94 48/1: vrijgeven; deze is verstoord en heeft geen aanwijzingen voor een vindplaats opgeleverd.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Kader	9
1.2 Administratieve gegevens	11
2 Voorgaand onderzoek	13
3 Doel van het onderzoek	19
4 Methoden	21
5 Fysisch-geografisch onderzoek	27
5.1 Geologie en geomorfologie	27
5.2 Bodemopbouw	29
6 Sporen en structuren	33
6.1 Inleiding	33
6.2 AMK-terrein 30E-016	33
6.3 AMK-terrein 30E-018	35
6.4 AMK-terrein 30E-017	39
6.5 Vindplaats WBW94 48/1	40
6.6 Restgeul 'de Doollent'	42
7 Vondsten	43
7.1 Inleiding	43
7.2 Aardewerk	43
7.3 Dierlijk bot	49
7.4 Botanische resten	50
7.5 Overige materiaalcategorieën	52
7.6 Ruimtelijke verspreiding van de vondsten	53
8 De vindplaatsen	55
8.1 AMK-terrein 30E-016 (vindplaats 1)	55
8.2 AMK-terrein 30E-018 (vindplaats 2)	55
8.3 AMK-terrein 30E-017	57
8.4 Vindplaats WBW94 48/1	57
8.5 Restgeul 'de Doollent' (vindplaats 3)	58

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

9 Beantwoording onderzoeksvragen en aanbevelingen	59
9.1 Beantwoording onderzoeksvragen	59
9.2 Aanbevelingen	63
Literatuur	67
Gebruikte afkortingen	69
Verklarende woordenlijst	69
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	71
Bijlage 1: Profielkolommen WP1, WP3, WP7, WP8 en WP9	73
Bijlage 2: Sporenljst	103
Bijlage 3: Vondstenlijst	111
Bijlage 4: Monsterlijst	115
Bijlage 5: Determinaties handgevormd aardewerk	117
Bijlage 6: Overzicht van het handgevormde aardewerk	123
Bijlage 7: Determinatie dierlijk bot	P 129

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van LPB | Sight heeft RAAP een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in verband met de uitbreiding van het Valkenburgse Meer in de gemeente Wassenaar (figuur 1.1). Het betreft het vervolg op diverse eerdere onderzoeken. In eerste instantie is een waarderend onderzoek van drie bekende vindplaatsen op de zuidelijke oever van het Valkenburgse Meer uitgevoerd.¹ In een later stadium is in het zuidelijke deel van het plangebied een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd.² In 2013 is binnen het laatste deel van het plangebied een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd.³ Op grond van de resultaten daarvan werd geconcludeerd dat er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn in delen van het plangebied. Naar aanleiding hiervan werd aanbevolen om deze delen van het plangebied door middel van proefsleuven te laten onderzoeken.

Het gebied dat door middel van proefsleuven is onderzocht, betreft de drie archeologische monumenten langs de zuidelijke oever van het Valkenburgse Meer alsmede delen van het plangebied waar in een restgeul archeologische resten werden gevonden en een bij de aanleg van de Bergambachttransportleiding ontdekte vindplaats.

Het veldwerk is gefaseerd uitgevoerd. De eerste fase vond plaats tussen 9 en 17 september 2014. Naar aanleiding van de resultaten tijdens deze fase werd een vervolg van het proefsleuvenonderzoek noodzakelijk geacht. Deze tweede fase van het veldwerk werd uitgevoerd tussen 8 en 15 december 2014. De uitwerking vond direct aansluitend plaats tussen januari 2015 en december 2016.

De onderzoeksdocumentatie en het vondstmateriaal zullen te zijner tijd worden overgedragen aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Zuid-Holland.

Voorafgaand aan de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek is, conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld.⁴ Naar aanleiding van de resultaten in fase 1 is een onderzoeksvoorstel gedaan voor een vervolg van het proefsleuvenonderzoek. Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen uit dit PvE en dit aanvullende voorstel,⁵ alsmede de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse

¹ Marinelli, 1996

² Jansen, 2008

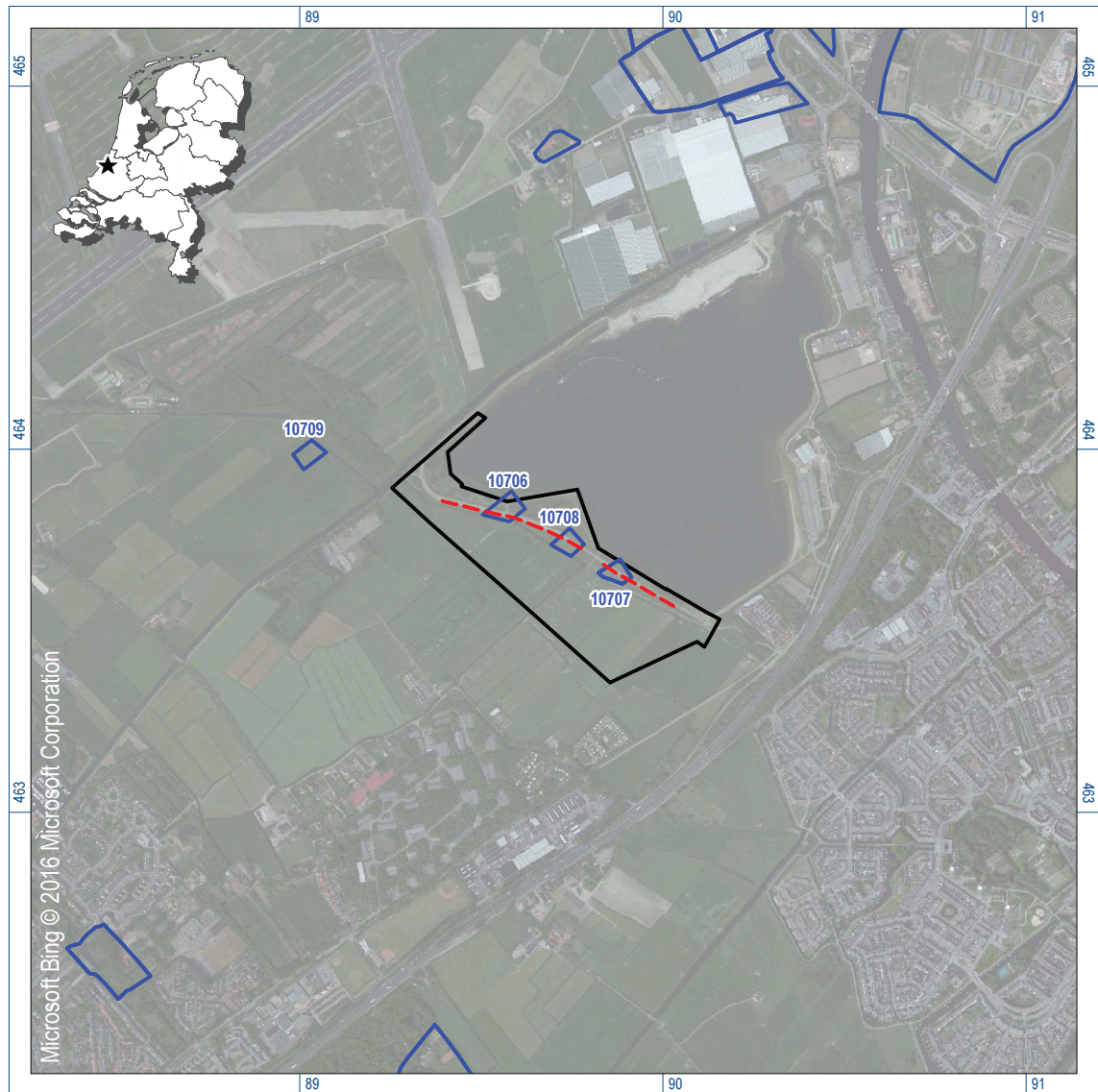
³ Porreij-Lyklema, 2014

⁴ Ilson & Van Kempen, 2008. Dit PvE is in 2014 geactualiseerd

⁵ De Groot, 2014

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedikse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Figuur 1.1. De ligging van het plangebied (zwart), omliggende AMK-terreinen (blauw) en de hoogspanningsleiding (rood); inzet: ligging in Nederland (ster).

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Archeologie (KNA, versie 3.3), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

1.2 Administratieve gegevens

Plangebied: Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder

Plaats: Wassenaar

Gemeente: Wassenaar

Provincie: Zuid-Holland

Onderzoeksgebied: zuidoever Valkenburgse Meer/noordelijke deel Ommedijkse Polder

Centrumcoördinaten: 89.761/463.614

ARCHIS-zaaknummer: 2455064100

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	500
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
Midden		35.000	
Oud		250.000	

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2 Voorgaand onderzoek

In het plangebied en de directe omgeving daarvan is in een eerder stadium al een aantal (voor-)onderzoeken uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken worden hierna (verkort) weergegeven (figuur 2.1).

Archeologische waarnemingen Stichting Historisch Centrum Wassenaar.

Tijdens de aanleg van het Valkenburgse Meer in de jaren 60 van de 20e eeuw werden er waarnemingen gedaan die er op leken te wijzen dat bewoningssporen uit de IJzertijd in het gebied aanwezig waren.⁶ Toen tussen mei 1992 en 1996 het Valkenburgse Meer werd uitgebreid zijn om die reden door de archeologische werkgroep van Stichting Historisch Centrum Wassenaar waarnemingen gedaan. Deze waarnemingen bestonden overigens hoofdzakelijk uit het verzamelen van vondstmateriaal in de hopen klei die door de aannemer op de kant waren gedeponeerd tijdens de werkzaamheden en niet uit een onderzoek waarbij daadwerkelijk vlakken aangelegd konden worden en gedegen onderzoek naar sporen mogelijk was.⁷

Uiteindelijk zijn hierbij vijf vindplaatsen getraceerd, waarvan de omvang en precieze aard ten dele kon worden vastgesteld. Door de toenmalig provinciaal archeoloog is op basis van de resultaten van het onderzoek besloten dat het waardevolle vindplaatsen betrof, die daarom in 1994 op de Archeologisch Monumentenkaart zijn opgenomen. Van Heeringen geeft een kort overzicht van deze vindplaatsen:⁸

- Vindplaats 1 (nu: AMK-terrein 30E-018) betreft de vondstlocatie van inheems handgevoemd aardewerk en gedraaid import aardewerk uit de Romeinse tijd uit de eerste helft van de 1e eeuw na Chr. op ongeveer 0,7 m -NAP (destijds: 0,4 m -Mv).
- Vindplaats 2 (nu: AMK-terrein 30E-016): hier werden op twee niveaus vondsten gedaan. Tussen 0 en 0,4 m -Mv werd handgevoemd inheems en gedraaid import aardewerk uit de Romeinse tijd gevonden. Tussen 0,8 en 1,2 m -Mv werd handgevoemd aardewerk uit de Late IJzertijd gevonden.
- Vindplaats 3 (nu: AMK-terrein 30E-017) betreft de vondst van een grote hoeveelheid handgevoemd aardewerk uit de Late IJzertijd (ca. 200-150 voor Chr.) op ongeveer 0,7 m -Mv. Er werden onder andere weefgewichten, netverzwaringen, speelsteentjes, maar ook dierlijk bot, fragmenten natuursteen en ijzerslakken gevonden.
- Vindplaats 4 (coördinaten: x = 89.790 / y = 463.690) betreft de vondst van enkele stukken hout en bast, die deels verbrand waren.
- Vindplaats 5 (nu: ARCHIS-waarneming 46079) bevindt zich midden in het huidige meer. Hier werd een groot complex aardewerk (ca. 900 fragmenten) uit de Vroege IJzertijd (ca. 600 voor Chr.) gevonden samen met dierlijk bot.

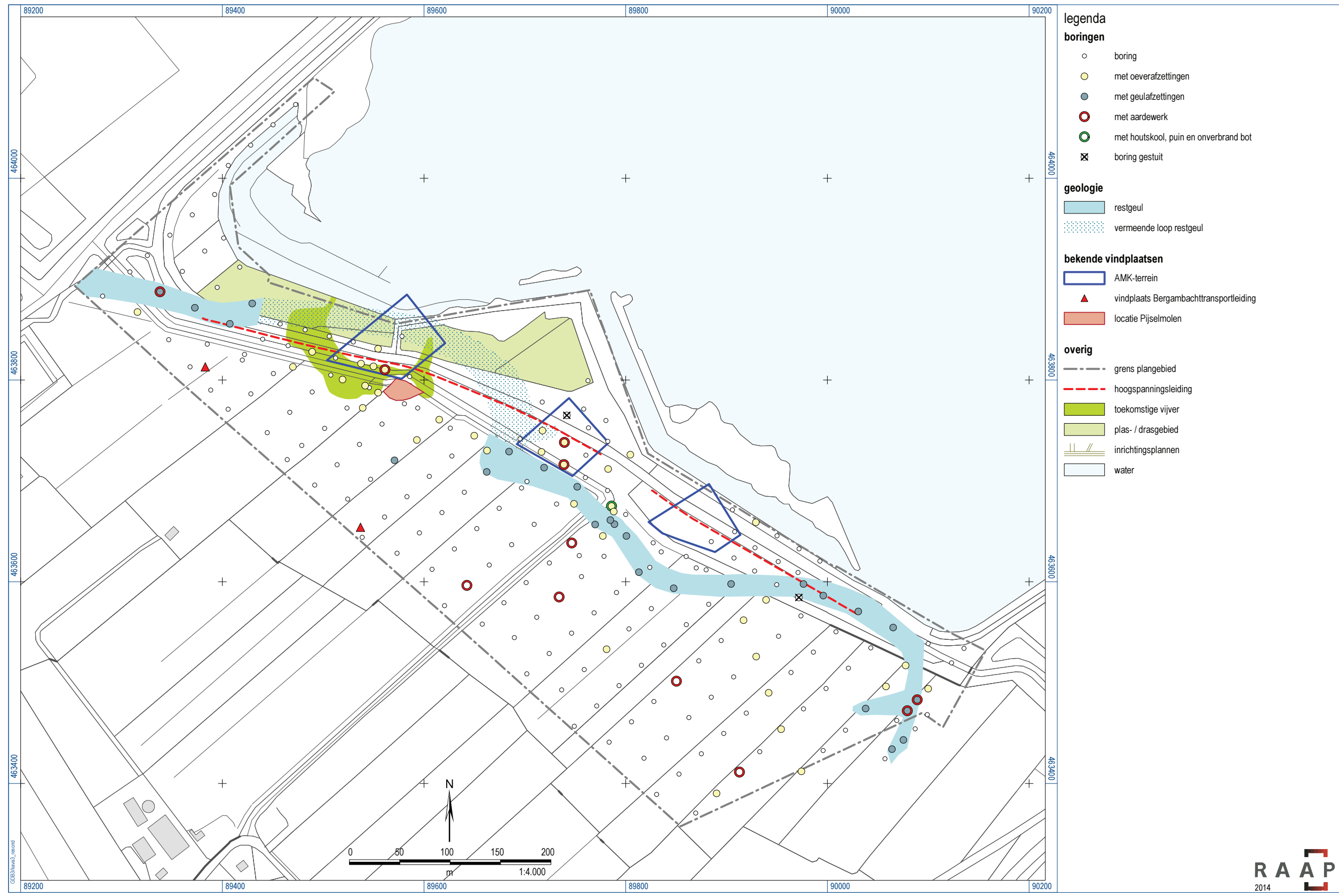
⁶ Van Heeringen, 1998: afb. 1

⁷ Mededeling via e-mail van de heer P. de Geus (Stichting Historisch Centrum Wassenaar)

⁸ Van Heeringen, 1998

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Figuur 2.1. Resultaten van het eerder uitgevoerde onderzoek

Van Heeringen meldt overigens het volgende over deze vijf vindplaatsen: *“De vijf in de jaren negentig langs de zuidrand van het Valkenburgse Meer ontdekte vindplaatsen moeten als verloren worden beschouwd. Wat rest is het ... vondstmateriaal”*.⁹ Ook door de leden van de Stichting Historische Werkgroep Wassenaar wordt aangegeven dat het grootste deel van de vondsten gedaan is ter plaatse van het huidige meer en dat de daar ooit aanwezige vindplaatsen zijn verdwenen. De heer De Geus geeft aan dat feitelijk alleen bij de in het meer uitstekende punt tussen de AMK-terreinen 30E-016 en 30E-018 en de bosschage ten noorden van AMK-terrein 30E-016 nog intacte archeologische resten kunnen aanwezig zijn. Hij geeft echter wel aan dat de bovenkant van deze vindplaatsen hoogstwaarschijnlijk verstoord zal zijn bij de graafwerkzaamheden.¹⁰

Archeologische begeleiding aanleg Tweede Bergambachtleiding (Mulder, 1998)

Tussen 1992 en 1994 is een rivierwatertransportleiding aangelegd van Bergambacht naar het waterwingebied bij Wassenaar en Katwijk. Binnen het westelijke gedeelte van het tracé is de aanleg van deze leiding archeologisch begeleid. Bij die archeologische begeleiding werden in het zuidelijke deel van het huidige plangebied twee vindplaatsen aangetroffen. Eén van deze twee vindplaatsen zal in het kader van het huidige project nader worden onderzocht, namelijk vindplaats 6 (WBW94-48/1).¹¹ Deze vindplaats wordt hier daarom nader toegelicht.

Op vindplaats 6 zijn enkele fragmenten aardewerk aangetroffen. Deze fragmenten (o.a. Andenne, Paffrath, Siegburg-steengoed) dateren uit de Late Middeleeuwen A en B. Zij zijn aangetroffen in een laag geel zand, die volgens Mulder is opgebracht om het terrein af te vlakken (bijvoorbeeld na kleiwinning). Het aardewerk is met het zand aangevoerd en bevindt zich dus niet meer in de oorspronkelijke positie. In de natuurlijke kleilaag onder deze zandlaag werd de onderkant van een aangepunte en ingeslagen paal waargenomen. De datering van deze paal is onduidelijk.

Waarderend onderzoek (Marinelli, 1996)

In het kader van het recreatief inrichten van het Valkenburgse Meer zijn in 1996 drie reeds bekende vindplaatsen op de zuidoever van dit meer onderzocht, namelijk de AMK-terreinen 30E-16, 30E-17 en 30E-18.¹² Op de eerste twee terreinen werden sporen uit de Romeinse tijd verwacht, op het derde terrein sporen uit de Late IJzertijd (zie boven).

Destijds bleek dat binnen delen van het plangebied al grondwerkzaamheden hadden plaatsgevonden. Zo is het oorspronkelijke weiland ‘gescheurd’ met graafmachines in 1991 en werd de grond in de daarop volgende jaren afgegraven tot 0,7 m -Mv. Deze grond is vervolgens verspreid over het terrein en er werd een meter zand opgespoten. Het noordelijke deel van de archeologische monumenten is destijds reeds vergraven en ligt binnen de huidige omtrek van het Valkenburgse Meer.

Binnen **AMK-terrein 30E-016** werd geconstateerd dat de bodem tot een diepte variërend van 0,6 tot 1,2 m -Mv verstoord was geraakt. In deze verstoorde laag werden fragmenten aardewerk uit de Late IJzertijd tot en met Romeinse tijd gevonden. Onder de verstoorde laag werd een zavel/

⁹ Van Heeringen, 1998: 110

¹⁰ Mededeling per e-mail d.d. 21 september 2014

¹¹ Mulder, 1988, vindplaats 6

¹² Marinelli, 1996

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kleipakket met roestvlekken gevonden. Hierin werd in vier boringen een donkere vegetatiehorizont met houtskoolspikkels herkend. In één boring werd in deze laag een fragment prehistorisch aardewerk gevonden. In de Ommedijkse Polder zijn ten zuiden van het AMK-terrein ook enkele boringen verricht. Daarbij bleek dat de bodem hier niet was omgezet of opgebracht. Onder de bouwvoor bevindt zich een zavel/kleipakket dat overgaat naar een pakket van zand met kleilagen of klei met zandlagen. Vlak onder de bouwvoor werd ter hoogte van AMK-terrein 30E-016 het restant van een vegetatiehorizont waargenomen.

Op **AMK-terrein 30E-017** werd geconstateerd dat de bodem tot 1,2 m -Mv verstoord is, lokaal zelfs tot 1,8 m -Mv. Onder deze verstoorde laag werd dezelfde klei/zavellaag met roestvlekken waargenomen die ook op AMK-terrein 30E-016 werd aangetroffen. De daar aanwezige vegetatiehorizont was op dit terrein niet aanwezig. Ook bij boringen ten zuiden van AMK-terrein 30E-017 in de Ommedijkse Polder, werden geen vegetatiehorizonten of archeologisch materiaal aangetroffen.

De bodem binnen **AMK-terrein 30E-018** is verstoord geraakt tot ongeveer 0,6 tot 1,2 m -Mv. In de verstoorde laag werden fragmenten prehistorisch handgevormd aardewerk gevonden, samen met veel fragmenten puin. Een vegetatiehorizont is niet waargenomen, maar direct onder de verstoorde laag werden wel fragmenten aardewerk gevonden. Het gaat vermoedelijk om scherven van inheems aardewerk uit de Romeinse tijd die afkomstig zijn uit de onverstoorde natuurlijke klei. In de Ommedijkse Polder, ten zuiden van dit AMK-terrein, werd uit dezelfde kleilaag ook een fragment prehistorisch aardewerk geborgen.

Karterend booronderzoek (Jansen, 2008)

Tijdens het onderzoek van Jansen is vrijwel het hele plangebied onderzocht. Uit dit onderzoek blijkt dat de bodemopbouw bestaat uit een opeenvolging van lagunaire en kwelderafzettingen. Feitelijk worden alleen in de kwelderafzettingen (direct onder de bouwvoor) archeologische resten verwacht. De lagunaire afzettingen zijn namelijk in een milieu afgezet dat te dynamisch was voor bewoning.

In de kwelderafzettingen is, in het noordelijke deel van het plangebied, een kronkelende restgeul aanwezig. Vermoedelijk betreft dit de uit de literatuur bekende Doollent. Deze restgeul heeft een geringe diepte en breedte, zodat het niet waarschijnlijk lijkt dat deze geul een belangrijke nevengeul van de Oude Rijn geweest is. Het betreft waarschijnlijk eerder een kweldergeul. Desondanks speelde de geul wel een belangrijke rol in de bewoningsmogelijkheden van het landschap. Vrijwel alle prehistorische nederzettingen in de omgeving zijn namelijk op deze geul geënt. Aan de oostkant van het plangebied (ter hoogte van proefsleuf 6 uit het huidige onderzoek) werden in de geul fragmenten aardewerk aangetroffen, mogelijk afkomstig van een dergelijke nederzetting. Ter hoogte van de Korte Watering (bij proefsleuf 5 uit het huidige onderzoek) werden aan de noordzijde van deze geul fragmenten houtskool, puin en onverbrand bot aangetroffen.

Karterend booronderzoek (Porreij-Lyklema, 2014)

Het meest recente onderzoek was een aanvulling op het onderzoek uit 2008, waarbij de destijds niet toegankelijke percelen onderzocht zijn. De bodemopbouw in dit deel van het plangebied komt daarom vrijwel overeen met die in de rest van het plangebied. In het zuidoosten van het

onderzoeksgebied uit 2013 (ter hoogte van vindplaats WBW 94 49/3) werden aanwijzingen voor de aanwezigheid van een vegetatiehorizont aangetroffen. Dit niveau staat mogelijk in verband met die vindplaats of met het AMK-terrein 30E-016.

Archeologisch onderzoek voormalig Vliegkamp Valkenburg (Nieuw Valkenburg)

Tussen 2009 en 2012 hebben verschillende archeologische onderzoeken plaatsgevonden op het voormalige vliegveld Valkenburg, vrijwel direct ten noordwesten van het plangebied.¹³ Hoewel deze onderzoeken niet binnen het huidige plangebied plaatsvonden, geven zij wel een goed beeld van de geologische opbouw en de te verwachten archeologische resten die binnen het plangebied aangetroffen kunnen worden.

Uit de onderzoeken op vliegveld Valkenburg blijkt dat de bodemopbouw samenvattend bestaat uit verschillende van elkaar gescheiden landschappen (van beneden naar boven): een estuarien landschap, een kwelder- en krekenslandschap en een landschap dat gevormd is door overstromingen vanuit de Rijn (dekafzettingen).

Het estuariene landschap is vanaf circa 3000 voor Chr. gevormd in een inter- of subgetijdenmilieu, waarin het oppervlak continu onder water lag of dagelijks werd overstroomd. Een laklaag in de top van deze afzettingen duidt op een stilstandsfase in de sedimentatie. Pas vanaf de Late Bronstijd kwam het gebied boven gemiddeld hoogwater te liggen.

In circa één tot vier eeuwen is het estuariene landschap geleidelijk overgegaan in een kwelder- en krekenslandschap. In een groot deel was sprake van een goed ontwikkeld geulstelsel, waarlangs zich zandige oevers hebben gevormd. Buiten de oeverafzettingen zijn komafzettingen aanwezig. Opvallend is de aanwezigheid van een dubbele laklaag in vrijwel het gehele onderzoeksgebied 'Nieuw Valkenburg'. De laklaag is gevormd tussen circa 1000 en 800 voor Chr. Dit proces lijkt min of meer samen te vallen met de oudste bewoning van het kwelderkrekenslandschap in de periode Late Bronstijd - Vroege IJzertijd.¹⁴

Na het inactief raken van het kwelder- en krekenslandschap breekt een fase aan met een grotere aanvoer van sediment. De grotere laterale spreiding van zandige sedimenten duidt op grotere stroomsnelheden. Het zandige pakket lijkt als een deken over het prehistorische kwelderlandschap heen te liggen (getijden-deklandschap). Aan de zuidwestzijde van het terrein is een restgeul aanwezig waarlangs enkele vindplaatsen uit de IJzertijd zijn aangetroffen. Mogelijk loopt deze restgeul door tot nabij en/of in het huidige plangebied en/of sluit deze restgeul aan op de aangetroffen restgeul ten noorden van het plangebied.¹⁵ Er zijn aanwijzingen dat de geul zich (deels) heeft ingesneden in een oudere getijdengeul.¹⁶

¹³ Tol & Jansen, 2012; Pruijssen, 2011; Jansen e.a., 2010

¹⁴ Tol & Jansen, 2012

¹⁵ Jansen, 2010: fig. 1 en 2

¹⁶ Tol & Jansen, 2012

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Conclusie

Uit het inventariserend veldonderzoek binnen het plangebied is gebleken dat op enkele plekken sprake is van archeologische resten en/of archeologisch kansrijke zones. Het is echter niet zeker of deze resten nog onverstoord zijn en wat de aard, omvang en archeologische waarde van de resten is. Op basis hiervan werd aanbevolen om waarderend archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren met het doel de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van de eerder aangetroffen archeologische resten te bepalen teneinde de daadwerkelijke waarde van de vindplaats(en) vast te kunnen stellen. De locatie van de Pijsselmolen is in de planvorming opgenomen en daarmee *ex situ* behouden.

3 Doel van het onderzoek

Het waarderend onderzoek in de vorm van proefsleuven werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van de eerder uitgevoerde onderzoeken (zie hoofdstuk 2). Het doel van het proefsleuvenonderzoek was om vast te stellen wat de omvang is van de binnen de AMK-terreinen en Ommedijkse Polder aanwezige vindplaatsen. In het kader van een herziening van de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) Zuid-Holland is vastgesteld dat de drie AMK-terreinen behoudenswaardig zijn (en er dus gestreefd dient te worden naar behoud *in situ* of *ex situ*).

Als vervolg op het reeds uitgevoerde booronderzoek en in het licht van de reeds bekende vindplaatsen in het Ommedijksche Polder, dient de aard en omvang van de archeologische resten te worden vastgesteld.

Aangezien in dit geval behoud *in situ* niet tot de mogelijkheden behoort, dient het proefsleuvenonderzoek om de aard en omvang van de vindplaatsen te bepalen. Op basis hiervan kan gerichte informatie worden verschaft over de aard en omvang van een eventueel benodigde opgraving. Het proefsleuvenonderzoek heeft primair tot doel antwoord te geven op de volgende vraag: wat is de omvang van de aanwezige vindplaatsen? Het wordt gefaseerd uitgevoerd. Indien in de eerste sleuf de aanwezigheid van een behoudenswaardige vindplaats bevestigd wordt, wordt fase 2 uitgevoerd.

In het Programma van Eisen (PvE)¹⁷ zijn hiervoor specifieke onderzoeksvragen geformuleerd die door middel van het proefsleuvenonderzoek beantwoord dienen te worden:

Fase 1

1. Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
2. In welke mate is de bodemopbouw intact?
3. Is sprake van één of meerdere cultuurlagen of vegetatiehorizonten?
4. Zijn gerelateerd aan de cultuurlaag of vegetatiehorizont één of meerdere grondsporenniveaus aanwezig?

Fase 2

5. Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welk vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
6. Wat is de datering, aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
7. Wat is de relatie met de omgeving?
8. Wat is de exacte ligging en horizontale begrenzing van de vindplaats?

¹⁷ IJson & Van Kempen, 2008. Dit PvE is in 2014 geactualiseerd

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

9. Wat is de precieze situatie met betrekking tot de gaafheid en conservering van de archeologische vondsten/sporen?
10. Zijn er aanwijzingen voor verschillende bewoningsfasen? Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied of met het omringende landschap?

Specifieke vragen vindplaats WBW94 48/1 (werkput 4)

11. Zijn de vondsten inderdaad aanwezig in de mariene afzettingen of betreft het alleen aangevoerd materiaal?
12. Als de vondsten *in situ* zijn wat is de aard, ouderdom en omvang van de vindplaats?

Specifieke vragen restgeul 'de Doollent' (werkputten 5 en 6)

13. Wat is de ouderdom van de aangetroffen geul?
14. Wat betreft de aard van het aanwezig archeologische materiaal (nederzettingsafval [dump] losse vondsten of eventueel verspoeld materiaal)?
15. Zijn er langs de geul nederzettingssporen of andere antropogene sporen die verband houden met het materiaal in de geul en/of met de reeds bekende vindplaatsen 30E-17 en 30E-18?

4 Methodes

Plaatsing, aantal en afmetingen van de proefsleuven

Fase 1

Tijdens de uitvoering van fase 1 zijn vijf proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van circa 1.060 m² (figuur 4.1). De sleuven varieerden in lengte en breedte. Voor de omvang van de sleuven wordt verwezen naar tabel 2. De proefsleuven worden in deze rapportage aangeduid met de afkorting WP (vanaf WP1).

Drie proefsleuven (WP1, WP2 en WP3) zijn aangelegd ter plaatse van archeologische monumenten 30E-016, 30E-17 en 30E-018. Eén proefsleuf (WP4) werd aangelegd ter plaatse van vindplaats WBW94 48/1. WP5 en WP6 werden haaks over restgeul de Doollent aangelegd op de locatie waar in de oeverafzettingen vondsten zijn aangetroffen.

WP	gerealiseerde omvang (m ²)	beoogde omvang (m ²)
1	194	600
2	369	400
3	228	300
4	93	160
5	173	220
6	195	240
totaal	1.252	1.920

Tabel 2. Overzicht van de omvang van de proefsleuven uit fase 1.

Fase 2

Naar aanleiding van de resultaten van fase 1 van het proefsleuvenonderzoek is een voorstel gedaan voor de plaatsing van de proefsleuven in fase 2. Dit voorstel is beoordeeld en akkoord bevonden door het bevoegd gezag.¹⁸

In fase 2 zijn drie proefsleuven aangelegd (WP7, WP8 en WP9), die in lengte en breedte variëren. Voor de omvang van deze sleuven wordt verwezen naar tabel 3.

Eén proefsleuf (WP7) is aangelegd binnen AMK-terrein 30E-018 en het gebied te noorden daarvan met als doel de in WP2 aangetroffen archeologische resten in noordelijke richting te begrenzen. Om deze resten in oostelijke richting te begrenzen werd WP2 in oostelijke richting verlengd.

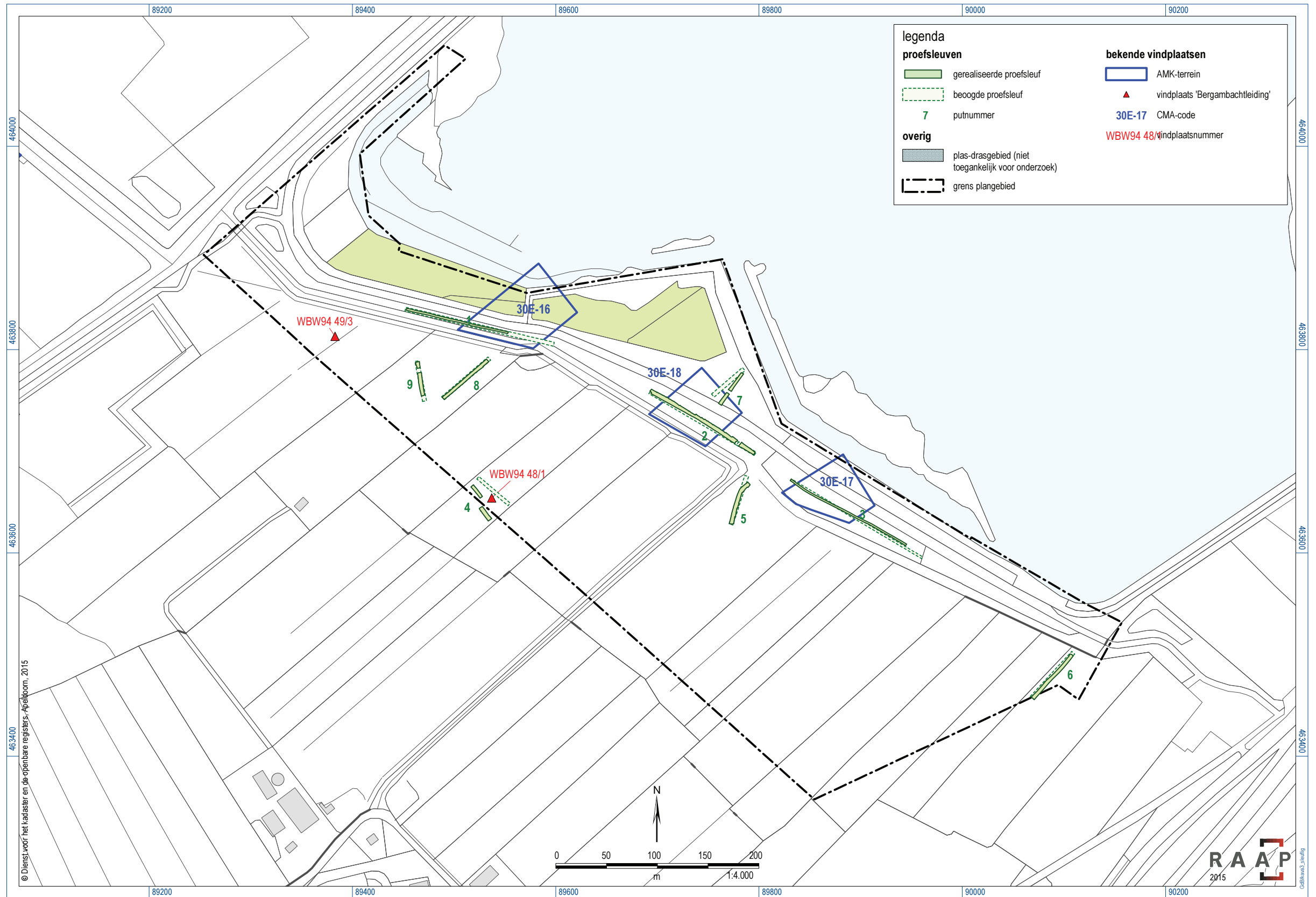
De overige twee proefsleuven (WP8 en WP9) zijn aangelegd ten zuiden van AMK-terrein 30E-016 om de in fase 1 aangetroffen structuren alsmede de bij het vooronderzoek gevonden laklagen te begrenzen.¹⁹

¹⁸ Drs. R.H.P. Proos: e-mail d.d. 2 december 2014

¹⁹ Porreij-Lyklema, 2014: boringen 7, 10, 11 en 12

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Figuur 4.1. De ligging van de proefsleuven.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

WP	gerealiseerde omvang (m ²)	beoogde omvang (m ²)
2 (uitbreiding)	62	40
7	102	160
8	184	240
9	106	160
totaal	454	600

Tabel 3. Overzicht van de omvang van de proefsleuven uit fase 2.

Opgravingsvlakken en profielen

Vlakken

In alle proefsleuven is één opgravingsvlak aangelegd (figuur 4.2). Het vlak is aangelegd op het niveau waarop de archeologische sporen werden aangetroffen, dan wel bovenin de natuurlijke afzettingen. De diepte van de sleuven varieert sterk en ligt tussen ongeveer 0,4 en 1,8 m -Mv. Dit grote verschil wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van een pakket opgebrachte grond op de zuidoever van het Valkenburgse Meer.

Alle opgravingsvlakken zijn ingemeten met een RTK-GPS. Daarbij zijn de contouren van de opgravingsputten en alle aanwezige grondsporen ingemeten. Ook werd van zowel het vlak als het maaiveld op regelmatige afstand de hoogte ingemeten ten opzichte van. NAP. De digitale tekeningen zijn in het veld uitgelezen en nagelopen op onvolkomendheden.

Figuur 4.2. De aanleg van het vlak in WP1. Hier is ook duidelijk de beperkte ruimte zichtbaar, die beschikbaar was voor het aanleggen van de proefsleuf en de uitgekomen grond.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Profielen

Voor de profielwanden zijn de vlaknummers 101 (noordprofiel), 102 (oostprofiel), 103 (zuidprofiel) en 104 (westprofiel) gereserveerd:

- In WP1, WP2 en WP3 is het profiel beschreven aan de hand van kolomopnames van 1 m breed op regelmatige afstand (10 tot 20 m). Daarbij zijn alle lagen lithologisch beschreven conform NEN-norm 5104 (bijlage 1). Ook zijn alle profielkolommen gefotografeerd.
- In WP4 zijn aan de kopse kanten van beide delen van de proefsleuf profielgaten aangelegd. Deze zijn gedocumenteerd door middel van een foto en profieltekening 1:20.
- In WP5 en WP6 is het hele westprofiel gedocumenteerd door middel van foto's en een profieltekening (schaal 1:20). Lokaal is het profiel verdiept door middel van gutsboringen tot maximaal 3 m onder het vlakniveau.
- In WP7, WP8 en WP9 is op enkele plekken langs het profiel verdiept. Deze profielkolommen zijn gedocumenteerd zoals de profielkolommen in WP1, WP2 en WP3.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

Sporen

- De antropogene sporen zijn genummerd in een doorlopende reeks over alle proefsleuven (vanaf S1). Sporen worden in deze rapportage aangeduid met de afkorting S (bijlage 2).

Figuur 4.3. Overzicht van de werkzaamheden in WP2, waarbij op de voorgrond één van de greppels wordt gecoupeerd met de graafmachine.

- Bodemlagen zijn in een reeks per proefsleuf genummerd, waarbij het eerste cijfer verwijst naar het werkput nummer (bijv. S1000 is afkomstig uit WP1, S2002 uit WP2, etc.).
- Alle grondsporen zijn ingemeten en op de vlaktekening ingetekend. Vervolgens zijn alle grondsporen zowel handmatig als machinaal gecoupeerd en afgewerkt (figuur 4.3). Sporen die in profiel dieper waren dan 10 cm zijn vervolgens getekend en gefotografeerd. Van de overige sporen is alleen de diepte en vorm van de coupe genoteerd. Deze sporen zijn, waar het niet om natuurlijke sporen bleek te gaan ook gefotografeerd.
- De sporen zijn ingevoerd in het database programma Odile, waarbij van alle sporen de archeologische, lithologische en (indien relevant) bodemkundige kenmerken en interpretaties zijn beschreven.

Vondsten

- Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten verzameld in vakken van 5 m lengte. Indien sporen konden worden herkend zijn de aanlegvondsten zoveel mogelijk per spoor verzameld.
- Bij couperen en afwerken van de sporen zijn alle vondsten verzameld per spoor en daarbinnen per vulling.
- Vondsten zijn in het veld per materiaalcategorie gesplitst en vervolgens ingevoerd in het databaseprogramma Odile. De vondsten zijn genummerd in een doorlopende reeks en worden in deze rapportage aangeduid met de afkorting V (vanaf V1: bijlage 3).
- Verdere verwerking van de vondsten heeft na afloop van het veldwerk van de fasen 1 en 2 plaatsgevonden. Tijdens de basale uitwerking zijn de vondsten gewassen, gedroogd en geteld. Vervolgens heeft nadere beschrijving, determinatie en/of analyse van de vondsten plaatsgevonden.

Bemonstering

In totaal zijn tien monsters genomen tijdens het onderzoek. Het betreft pollenmonsters uit natuurlijke lagen en een greppel, twee macrorestenmonsters uit sporen met een humeuze vulling, een houtskoolmonster van een (verbrande) paal en een monster van de maaginhoud van een rund. De monsters zijn in het kader van dit proefsleuvenonderzoek alleen gewaardeerd. Nadere analyse zal plaatsvinden tijdens de verdere uitwerking van het vervolgonderzoek. Monsters worden in deze rapportage aangeduid met de afkorting M (vanaf M1: bijlage 4).

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

Tijdens het veldonderzoek is bij het onderzoek in fase 1 de ligging en omvang van de proefsleuven aangepast ten opzichte van de beoogde ligging in het PvE.²⁰

- Bij WP1 werd de breedte van de sleuf aangepast van 4 naar 2 m. De proefsleuf was namelijk direct langs en deels binnen een sloot gepland. Aan de noordkant van de sleuf ligt een hoogspanningsleiding. Ook diende het fietspad ten noorden van de sleuf vrij te blijven van uitgekomen grond. Daarmee was niet meer dan 2 m beschikbaar om de proefsleuf aan te leggen (zie figuur 4.2). Om veiligheidsredenen werd ook de lengte van proefsleuf 1 aangepast. In het laatste deel van de proefsleuf was namelijk sprake van een zandpakket bovenin het profiel. Omdat dit veel water bevatte, stortte het profiel in. Door de beperkte breedte en relatief grote diepte, gekoppeld aan de ligging van de stort direct

²⁰ Ilson & Van Kempen, 2008. Dit PvE is in 2014 geactualiseerd

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

langs de put, was de veiligheid niet meer gegarandeerd en is het werk gestaakt. In het verdere verloop van WP1 zijn wel enkele boringen gezet om de opbouw in de rest van de sleuf in kaart te brengen.

- WP3 is korter dan in het PvE beoogd is. In het laatste deel dat aangelegd is, was sprake van verstoringen tot in het archeologische niveau. Aangezien in de rest van de proefsleuf geen (relevante) archeologische sporen aanwezig waren, is besloten om deze proefsleuf niet verder aan te leggen.
- De locatie van WP4 is aangepast. Deze diende namelijk tussen twee waterleidingen te worden aangelegd. Om te voorkomen dat één van de waterleidingen geraakt zou worden, is de proefsleuf midden tussen beide waterleidingen aangelegd. Omdat bij het aanleggen van het zuidoostelijke deel bleek dat sprake was van grootschalige verstoring is het noordwestelijke deel richting het noordoosten verplaatst.
- Centraal over het perceel liep een afwateringsgreppel, die intact diende te blijven. Daarom is dit deel niet ontgraven.
- WP 5 is op de boogde locatie aangelegd. Van het noordelijke deel van deze sleuf is de oriëntatie echter aangepast. De proefsleuf bleek namelijk de kade van de watergang te doorkruisen en deze diende intact te blijven. Om te zorgen dat het perceel toegankelijk bleef is de proefsleuf niet helemaal tot het einde van het perceel doorgetrokken.
- De noordkant van WP6 was ter plaatse van een toegangsdam naar het aangrenzende perceel geprojecteerd. Om dat perceel nog toegankelijk te houden en vanwege de verwachte verstoring ter plaatse van de dam is besloten de meest noordelijke meters van de proefsleuf niet aan te leggen. Ook is de sleuf één meter naar het oosten verplaatst, zodat er iets meer ruimte tussen proefsleuf en (vrijwel) direct aangrenzende sloot beschikbaar was.
- In WP7 is een klein deel overgeslagen. Op verzoek van de beheerder van het recreatiegebied diende het aanwezige wandelpad namelijk intact te blijven.
- WP 9 doorkruiste twee ondiepe afwateringsgreppels. Deze dienden – mede ook gezien de vele wateroverlast op dit perceel – intact te blijven. Als gevolg daarvan is WP9 in delen aangelegd.

5 Fysisch-geografisch onderzoek

5.1 Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich in de delta van de Oude Rijn. Bepalend bij de vorming van het landschap is de activiteit van de Oude Rijn vanaf circa 4400 voor Chr. en de uitbreiding van de kustbarrière in westelijke richting vanaf circa 3800 voor Chr.²¹ De afwisselend fluviaatiele en mariene invloeden hebben tot een sterk dynamische ontwikkeling van het landschap geleid.

Het huidige landschap is gevormd als gevolg van duizenden jaren van sedimentatie en erosie. Op korte afstand kwamen totaal verschillende sedimentatiemilieus in het studiegebied voor die sterk variërende landschappen hebben gevormd. Zo bevond een groot deel van het grondgebied van de gemeente Katwijk zich in het Neolithicum nog onder het gemiddeld hoogwater. De ondergrond van het onderzoeksgebied bestond destijds uit wadplaten en geulen, terwijl het huidige Katwijk aan Zee nog voor een deel in open zee lag. Ten noorden van de Oude Rijn kenmerkte het landschap zich door een afwisseling van strandwallen en met wad- en kwelderafzettingen opgevulde strandvlakten. De hogere delen waren daar naar verwachting al geschikt voor bewoning. Dit geldt ook voor het gebied ten zuiden van het onderzoeksgebied.

In de eerste millennia van activiteit van de Oude Rijn lagen zowel Katwijk als Valkenburg nog in open zee of in een waddenmilieu (onder gemiddeld hoogwater). Pas vanaf circa 2500 voor Chr. kwamen delen van het huidige Valkenburg boven gemiddeld hoogwater (GHW) te liggen.²² Vanaf dat moment ontstonden vermoedelijk ook enkele min of meer stabiele geulen. Tussen deze geulen ontwikkelden zich kwelders, waarbij direct naast de geulen meer zandig sediment is afgezet. De kwelders ontwikkelden zich steeds verder in westelijke richting, min of meer gelijk opgaand met de kustuitbreiding. Rond 2000 voor Chr. vormde zich een strandwal waardoor de mariene invloed sterk verminderde en het grootste deel van Katwijk boven gemiddeld hoogwater kwam te liggen.²³ Vanaf dat moment vormden zich de eerste kwelders in het onderzoeksgebied. Aan de basis van het onderzoeksgebied bevindt zich een pakket dekzand, daterend uit de laatste ijstijd, het Weichselien. Het dekzand (Formatie van Boxtel) bevindt zich, op basis van de in DINO beschikbare boringen uit de omgeving van het gebied, rond 12-14 m -NAP. Het dekzand wordt afgedekt door een dunne veenlaag: de Basisveenlaag (Formatie van Nieuwkoop). Boven het veen bevinden zich tot aan het maaiveld klastische mariene en/of fluviaatiele afzettingen behorende tot respectievelijk de Formatie van Naaldwijk (Wormer laagpakket) en de Formatie van Echteld.²⁴ Uit de boringen is niet op te maken of deze afzettingen zijn gevormd onder invloed van de Oude Rijn of de zee.

²¹ Berendsen & Stouthamer, 2001

²² Pruijssers & De Gans, 1988

²³ Pruijssers & De Gans, 1988

²⁴ De Mulder e.a., 2003

Op basis van Jansen bestaat de bodem in de omgeving van het gebied uit estuariene afzettingen en kwelderafzettingen.²⁵ De estuariene afzettingen zijn in een dusdanig dynamisch milieu gevormd dat het gebied ongeschikt was voor (permanente) bewoning. Binnen het gebied lijkt verspreid sprake te zijn van meer gerijpte kwelderafzettingen met kenmerken van bodemvormende processen. In de kwelderafzettingen, aanwezig direct onder het maaiveld (of de recente ophoging), worden archeologische resten verwacht.

Ter hoogte van de Boezemsloot wordt binnen de kwelderafzettingen een kronkelende restgeul verwacht. Mogelijk betreft het een nevengeul van de Oude Rijn (bekend als de Doollent). Gezien de geringe breedte en diepte (ca. 2,2 m -NAP) van de geul lijkt het echter onwaarschijnlijk dat deze geul een belangrijke nevengeul van de Rijn heeft gevormd. Het lijkt eerder een getijdengeul te betreffen. Deze geul lijkt wel een bepalende rol in de bewoningsmogelijkheden van het landschap te hebben gehad. In het zuidoostelijke deel van het plangebied zijn tijdens het booronderzoek²⁶ aanwijzingen aangetroffen dat de restgeul in de Romeinse tijd al inactief was. De vondsten in de restgeul zijn zeer waarschijnlijk afkomstig van een klein nederzettingsterrein in de directe omgeving of een nederzettingsterrein zonder in de boor herkenbare cultuurlaag.

Figuur 5.1. Overzicht van de verschillende afzettingen die bij het onderzoek zijn aangetroffen, in dit geval in het westelijke deel van het profiel van WP5. Onder de recente bouwvoor bevinden zich kwelderafzettingen met daarin een dubbele laklaag. Daaronder bevindt zich de insteek van restgeul de Doollent (de donkere humeuze lagen), die zich ingesneden heeft in lagunaire sedimenten (de humeuze laag met dunne siltlagen linksonder op de foto).

²⁵ Jansen, 2010

²⁶ Jansen, 2010

Op basis van de boringen kan niet uitgesloten worden dat er sprake is van meerdere, smallere geulen, in plaats van één doorlopende geul. Mogelijk bevinden zich resten van de restgeul, gerijpte (oever)afzettingen en/of meerdere smallere geulen binnen onderhavig plangebied.

5.2 Bodemopbouw

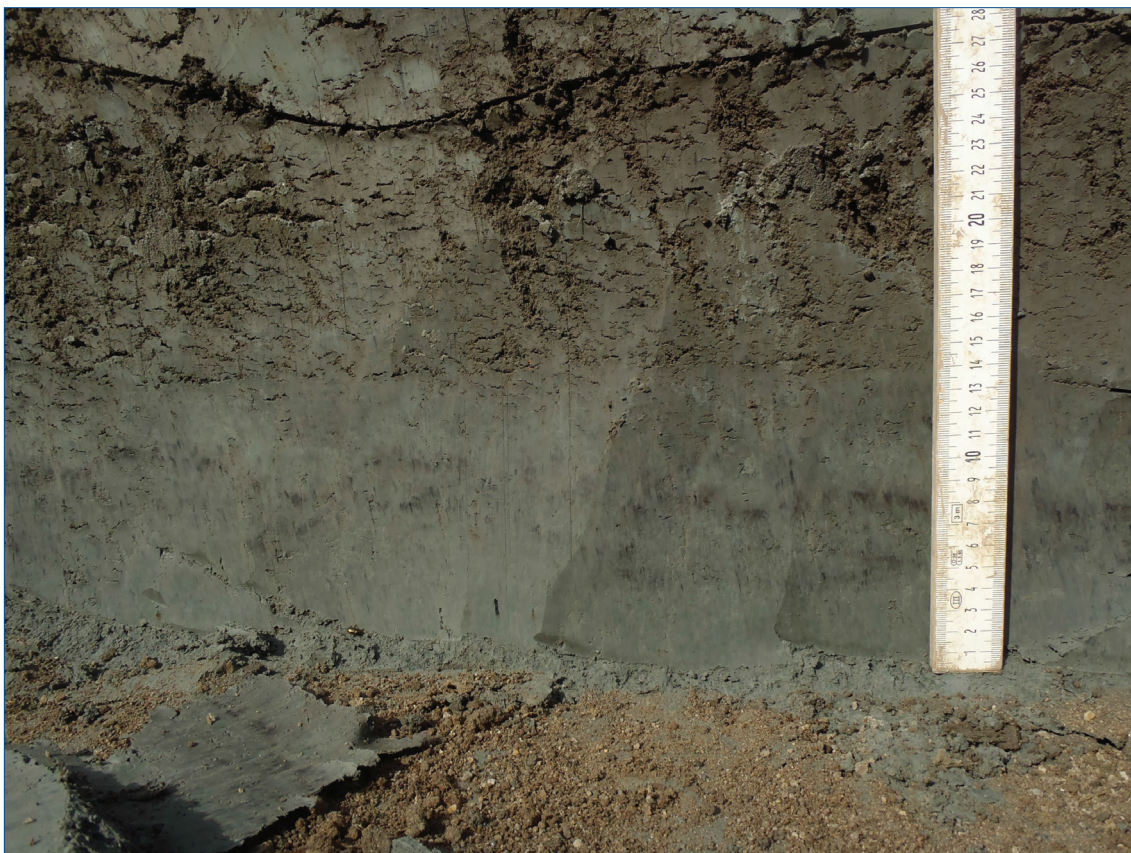
De bodemopbouw in de proefsleuven is over het algemeen beschreven aan de hand van profielkolommen (bijlage 1). In WP4, WP5 en WP6 is telkens één van de profielen (gedeeltelijk) gedocumenteerd door middel van een profieltekening (kaartbijlage 1).

Op basis van de profielinformatie kan worden gesteld dat in algemene zin sprake is van een opeenvolging van kwelderafzettingen op lagunaire/estuariene sedimenten. Lokaal, in WP2, zijn meer zandige oeverafzettingen aanwezig. Op drie locaties zijn afzettingen van een restgeul (de Doollent) aangesneden (figuur 5.1).

Met name in WP1, maar ook de andere werkputten langs het huidige fietspad en de smalspoorbaan, is sprake van bodemverstoringen en recent opgebracht materiaal.

Kwelderafzettingen

De kwelderafzettingen kenmerken zich door een lithologisch en in dikte variërend pakket. Over het algemeen is bovenin deze afzettingen een (al dan niet dubbele) laklaag aanwezig (figuur 5.2).

Figuur 5.2. Detailopname van de dubbele laklaag, zoals die bovenin de kwelderafzettingen is waargenomen. In dit geval in WP1.

De laklaag bevindt zich vrijwel meteen onder de (oude) bouwvoor en is als gevolg daarvan soms verdwenen, mogelijk door agrarische activiteiten als ploegen of andere vormen van grondbewerking. Her en der binnen het plangebied bevindt zich tussen de bovenkant van de laklaag en de onderzijde van de (oude) bouwvoor een dunne laag kwelder (of dek?)afzettingen.

Oeverafzettingen

In WP2 is, ongeveer vanaf profielkolom 16 sprake van zwak zandige klei met ijzer- en mangaanconcreties (S2005). Deze laag is geïnterpreteerd als oeverafzettingen, vermoedelijk van de vrijwel direct ten zuiden van de proefsleuf gelegen (rest)geul de Doollent. Deze laag bevat aanzienlijk meer vondstmateriaal dan de andere (natuurlijke) lagen en ook het grootste deel van de sporen in WP2 is in deze laag aanwezig. Er is daarmee een directe relatie tussen het voorkomen van grote hoeveelheden vondsten en sporen en deze oeverafzettingen.

Geulafzettingen

In WP3, WP5 en WP6 zijn afzettingen van de Doollent aangetroffen. Uit de profielen blijkt dat deze geul ingesneden is in de lagunaire afzettingen en wordt afgedekt door de kwelderafzettingen. De geul is opgevuld met sterk tot uiterst siltige, zwak tot sterk humeuze klei met humus- en/of siltlagen dan wel humusvlekken en hout- of plantenresten. De geul was ongeveer 40 m breed en 1,5 m diep. Bij de diepte moet wel het voorbehoud worden gemaakt dat de vullingen van de geul lithologisch slechts weinig verschillen met de lagunaire/estuariene afzettingen. De geul zou derhalve in theorie nog dieper geweest kunnen zijn. Beddingzand of gelamineerde pakketten zijn niet waargenomen binnen de geul. Dit komt overeen met het grootste deel van de krekken die in plangebied Nieuw Valkenburg aangetroffen zijn. In dit plangebied zijn dergelijke afzettingen alleen in de dieper ingesneden geulen waargenomen (Tol & Jansen, 2013).

Bovenin de vulling van de geul zijn fragmenten dierlijk bot en handgevormd aardewerk aanwezig. Het aardewerk dateert uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd. Deze datering sluit niet aan bij de datering van de verlanding van de krekken zoals die in plangebied Nieuw Valkenburg is vastgesteld. Daar wordt de verlanding in de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd gedateerd.²⁷

Op basis van het vooronderzoek werd in het westelijke deel van WP2 een uitloper van de Doollent verwacht. Hiervoor zijn in de kolomprofielen geen aanwijzingen gevonden. Ter plaatse van WP3 lijkt de loop van de Doollent eveneens iets te moeten worden aangepast naar het noordwesten. Vanaf profielkolom 30 zijn namelijk afzettingen van deze restgeul waargenomen in de profielen.

Lagunaire/estuariene afzettingen

De lagunaire/estuariene afzettingen bestaan over het algemeen uit uiterst siltige, zwak humeuze klei met silt-, zand-, humus- en/of detrituslagen. Er is echter ook sprake van zwak zandige klei en matig siltig zand. De lagen zijn slap en kalkrijk en bevatten regelmatig enkele hout- of plantenresten. De bovenkant van deze afzettingen bevindt zich tussen ongeveer 1,35 en 1,7 m -NAP. Waar deze zich dieper bevinden ten opzichte van het maaiveld (bijvoorbeeld op ca. 2,1 m -NAP in WP3), is dat het gevolg van het insnijden van jongere geulen in de lagunaire afzettingen.

²⁷ Tol & Jansen, 2012

Recente verstoringen

Binnen WP1, WP2 en WP3 is sprake van een dik pakket van opgebrachte grond waarin zich de moderne bouwvoor heeft gevormd. Dit is aangebracht in het kader van de recente inrichting van het terrein. Over het algemeen is de ophoging 80 tot 90 cm dik. Lokaal zijn echter diepere verstoringen waargenomen (bijvoorbeeld profielkolom 11 in WP1, profielkolom 20 bij WP2 of profielkolom 33 in WP3). Deze verstoringen zijn hoogstwaarschijnlijk ook het gevolg van de recente inrichting van het plangebied, zoals de aanleg van een hoogspanningskabel ten noorden van de proefsleuven.

Onder de ophoging bevindt zich de bouwvoor van voor de recente inrichting.²⁸ De bovenkant daarvan is waargenomen tussen circa 0,45 en 0,9 m -NAP.

Conclusie

Binnen het plangebied is sprake van verschillende stratigrafisch te scheiden landschappen. Van benden naar boven betreft het een estuarien/lagunair landschap dat overgaat in een kwelder- en krekenslandschap. Tussen beide fasen was sprake van een periode van verminderde of afwezige sedimentatie. Dit blijkt uit het feit dat de lagunaire afzettingen bovenin een hoger humusgehalte hebben. Elders is ook sprake van een afname van de korrelgrootte van benden naar boven.²⁹ Dat is in het plangebied echter niet waargenomen. Vermoedelijk als gevolg van het feit dat de lagunaire afzettingen slechts beperkt zijn onderzocht, vaak alleen in profielkolommen. In de lagunaire afzettingen zijn fragmenten hout aanwezig en soms ook riet. Of dus sprake was van een droger en zoeter milieu, zoals in plangebied Nieuw Valkenburg het geval is,³⁰ is niet zeker. Andere aanwijzingen hiervoor zoals schelpen, zijn niet aangetroffen.

Op de lagunaire/estuariene afzettingen bevindt zich een pakket kwelderafzettingen. De overgang tussen beide is abrupt, wat de periode van verminderde of afwezige sedimentatie tussen beide landschappen bevestigt. In het kwelderlandschap bevond zich een (rest)geul, hoogstwaarschijnlijk de Doollent die tot in de Late IJzertijd-Romeinse tijd nog open heeft gelegen, getuige de vondsten die uit deze geul afkomstig zijn. De geul is ingesneden in de lagunaire afzettingen maar wordt ook afgedekt door de kwelderafzettingen.

Langs een deel van de geul zijn zandige oeverafzettingen gevormd. Juist in dit deel (WP2) bevindt zich de hoogste concentratie aan vondsten en sporen. Dit sluit aan bij de waarnemingen in plangebied Nieuw-Valkenburg. In afwijking daarvan zijn bovenin de (rest)geul nog vondsten uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd gevonden. Het krekensstelsel in Nieuw Valkenburg is namelijk al in de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd verland. Ook in de kwelder- en oeverafzettingen bevindt zich aardewerk uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd, wat juist wel aansluit bij de vondsten in plangebied Nieuw-Valkenburg.³¹

²⁸ Deze is in bijlage 1 over het algemeen als oude akkerlaag benoemd

²⁹ Tol & Jansen, 2013

³⁰ Tol & Jansen, 2013

³¹ Tol & Jansen, 2013

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

De top van het kwelderlandschap kenmerkt zich door het voorkomen van een (dubbele) laklaag, die een periode van sterk verminderde sedimentatie markeert. Deze laklaag dateert uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd, wat min of meer aansluit bij het nabij gelegen Nieuw-Valkenburg waar vindplaatsen uit dezelfde periode zijn aangetroffen in de kwelderafzettingen.

Lokaal is op de laklaag nog een laag klei aanwezig. Omdat deze in het grootste deel van het plangebied is verdwenen en maar zeer beperkt werd waargenomen kon niet worden bepaald of het gaat om dekafzettingen die vanuit de Rijn zijn afgezet of om een jongere fase van kwelderafzettingen.

Als gevolg van agrarische activiteiten (ploegen, berijden met machines, etc.) is de bovenkant van de kwelderafzettingen in sommige delen van het plangebied verstoord geraakt. Vervolgens is in het gebied rond WP1, WP2, WP3 en WP7 grond opgebracht en is de huidige inrichting van het plangebied aangelegd.

6 Sporen en structuren

6.1 Inleiding

In de opgravingsvlakken en profielen is een grote hoeveelheid bodemverkleuringen waargenomen. Het gaat daarbij om archeologische grondsporen (n=54) en natuurlijke lagen of verstoringen (dier- en wortelgangen, etc.; n=117). Op enkele plaatsen zijn (sub)recente vergravingen aangetroffen (S999; n=5). Het aantal en de soort archeologische grondsporen staat weergegeven in tabel 4.

spoortype	aantal
aardewerkconcentratie	4
dijklichaam (recent)	1
dierlijke begraving	1
sloot	5
greppel	12
kuil	10
paalkuil	21
verstoring, recent	5
natuurlijke lagen, bouwvoor, etc.	117
totaal	176

Tabel 4. overzicht van de aangetroffen sporen per categorie.

De sporen en structuren zullen in de volgende paragrafen per (deel) locatie beschreven worden.

6.2 AMK-terrein 30E-016

Binnen het meest westelijke AMK-terrein (WP1) zijn in totaal negen sporen aangetroffen. Het betreft in feite twee concentraties van paalsporen met daartussen een sloot. In de tweede fase zijn ten zuiden van WP1 nog twee putten aangelegd om een kansrijke zone uit het booronderzoek te begrenzen (WP8 en WP9). In dit deel zijn nog drie sporen gevonden (één greppel en twee paalkuilen; kaartbijlage 2).

Sloot

Centraal in WP1 bevindt zich een sloot van ongeveer 4 m breed met een noordoost-zuidwest oriëntatie (S4). Deze oriëntatie sluit goed aan op de oriëntatie van de verkaveling in de aangrenzende polder. Samen met het feit dat de sloot is ingegraven vanuit de oude bouwvoor (van vóór de ophoging), wijst dat op een datering in de Nieuwe tijd.

Greppel

In het zuidwestelijke deel van WP9 is een greppel van ongeveer 80 cm breed aangetroffen (S61). De greppel is noordwest-zuidoost georiënteerd, haaks op de oriëntatie van de huidige verkaveling. Mede gezien het feit dat de greppel vanuit de bouwvoor is ingegraven en ook de laklaag doorsnijdt, kan de greppel daarmee in de Nieuwe tijd gedateerd worden.

Paalkuilen

In het westelijke deel van WP1 zijn drie paalkuilen gevonden (S1, S2 en S3). Deze hebben een diameter van 5 (S2 en S3) tot 18 cm (S1). Allen zijn komvormig in doorsnede en de diepte varieert tussen ongeveer 5 en 20 cm. Geen van de sporen heeft vondstmateriaal opgeleverd, zodat een datering lastig is. Een structuur kon niet worden herkend, mogelijk gaat het om staken van een hekwerk. De mate van verstoring rond de sporen maakt een nadere interpretatie echter lastig.

Aan de oostzijde van WP1 zijn vijf paalkuilen gevonden (S5 t/m S9). Deze zijn ongeveer 5 tot 10 cm in diameter. De diepte van de sporen verschilt en loopt uiteen tussen 5 cm (S5) en 40 cm (S8: figuur 6.1). Slechts één van de sporen heeft vondsten opgeleverd, namelijk S8. Het betreft een fragment van zeer hard gebakken roodbakend bouwmetaal, waarschijnlijk een dakpan (V12). Op basis daarvan lijkt dit spoor in de Nieuwe tijd gedateerd te moeten worden. Bij het couperen van deze paalkuil werd echter wel handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd tot en met de

Figuur 6.1. Eén van de paalkuilen die op vindplaats 1 is aangetroffen (S8). Bij deze paalkuil is de datering overigens enigszins onzeker.

Romeinse tijd gevonden en ook bij de aanleg van het vlak leverde S1004, waarin de paalkuilen zijn ingegraven, materiaal uit die periode op. De datering van de paalkuilen is daarmee lastig te bepalen. Uit de oriëntatie van de paalkuilen kon, vanwege de beperkte omvang van de proefsleuf geen structuur worden herkend.

Verspreid in het noordelijke deel van WP8 zijn twee paalkuilen gevonden (S59 en S60). Beide zijn ongeveer 10 cm diep met een diameter van 25 tot 30 cm. Dit betreft hoogstwaarschijnlijk paalkuilen die geen onderdeel hebben gevormd van een gebouw. Het zal gaan om losse palen die zijn geplaatst voor een (tijdelijke) activiteit.

Verstoringsen

Op verschillende plekken zijn recente verstoringen waargenomen (S999). Rond de paalsporen S1, S2 en S3 gaat het om enkele rechthoekige tot amorf ingraven die zijn gevuld met zand. Aan het oostelijke uiteinde is de proefsleuf over het hele oppervlak verstoord. Deze verstoringen zijn het gevolg van de recente inrichting van het plangebied, met name de aanleg van de hoogspanningskabel die vlak langs de proefsleuf loopt. Om die reden is de put ook niet in oostelijke richting uitgebreid. De leiding lag hier dermate dicht bij de putwand dat verder aanleggen van de sleuf niet verantwoord was. Bovendien bleek uit de boringen dat de ondergrond hier ook tot in het archeologische niveau verstoord was.

In WP8 en WP9 zijn verstoringen waargenomen als gevolg van recent agrarisch gebruik van het plangebied. Hier was met name sprake van sporen van machines die tot in het archeologische niveau waren weggezaakt.

6.3 AMK-terrein 30E-018

Het grootste deel van de sporen die bij het onderzoek zijn aangetroffen, is afkomstig uit dit AMK-terrein (S10 t/m S43, S50 t/m S56 en S58; figuur 6.2 en kaartbijlage 2). Het betreft enkele sloten, (paal)kuilen, greppels, aardewerkconcentraties en een dierlijke begraving. Een klein deel van deze sporen bleek na couperen van natuurlijke oorsprong te zijn (S10, S16, S17, S18 en S42).

Sloten

Bij het onderzoek zijn twee sloten aangetroffen, namelijk S13 (met S15) en S50. Beide zijn opgevuld met uiterst siltige, zwak humeuze klei. De oriëntatie van beide sloten komt overeen en lijkt min of meer aan te sluiten bij de oriëntatie van de huidige verkaveling. Uit S13 is aardewerk afkomstig dat dateert tussen 1800 en 1925 (V21). S50 heeft geen vondstmateriaal opgeleverd. Op basis van het uiterlijk en de oriëntatie lijkt deze in dezelfde periode gedateerd te kunnen worden. De sloot ligt echter (vrijwel) in het verlengde van greppel S27 uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd. De datering blijft daarmee onzeker, maar vooralsnog wordt ook S50 in de Nieuwe tijd geplaatst.

Aardewerkconcentraties

In WP7 zijn langs de westelijke putwand een aantal concentraties van handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd waargenomen (S51 t/m S54). In het vlak waren geen contouren zichtbaar. Het lijkt daarom te gaan om vondstmateriaal dat los in de natuurlijke laag (S7007) terechtgekomen is.

Figuur 6.2. Overzicht van een deel van het vlak in WP2, die een goed beeld geeft van de spoordichtheid. Geheel rechts op de foto bevindt zich de sloot uit de Nieuwe tijd (S13). Vlak daarnaast bevindt zich een greppel uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd (S19) en op de achtergrond de paalkuilen van een mogelijke structuur uit diezelfde periode (S22 t/m S26).

Greppels

Het onderzoek heeft in WP2 tien greppels opgeleverd (S12, S19, S21, S27, S29, S31, S39, S40, S43 en S58). Met uitzondering van S12 bevinden deze zich allemaal in de oostelijke helft van WP2 en zijn zij ingegraven in S2005. Wat opvalt is dat er sprake lijkt te zijn van twee verschillende oriëntaties van de greppels. Het grootste deel is min of meer haaks georiënteerd ten opzichte van de proefsleuf (S21, S29, S39, S40, S43 en S58). Deze greppels liggen overigens niet op een regelmatige afstand van elkaar. De greppels S19 en S27 en mogelijk ook S31 wijken in oriëntatie af. Deze staan onder een flauwere hoek ten opzichte van de proefsleuf. Bij deze greppels vallen nog twee andere zaken op: S19 en S27 staan haaks ten opzichte van elkaar. Bovendien ligt S19 exact op de overgang van uiterst siltige klei (S2004) naar zwak zandige klei (S2005). Wellicht dat het begrenzen van deze overgang van belang was.

In WP2 is op basis van de oriëntatie van de greppels sprake van twee fasen. Ondanks dat de greppels gevonden hebben opgeleverd, in S29 zelfs ongeveer 225 fragmenten, kunnen de beide fasen op basis van de vondsten niet worden gescheiden in datering. Alle sporen dateren uit de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd.

Ook wat betreft de diepte of vorm van de greppels in dwarsdoorsnede kan geen duidelijk onderscheid tussen beide fasen worden herkend. Alle greppels zijn komvormig en de diepte ligt tussen ongeveer (figuur 6.3).

Meer naar het westen is greppel S12 gevonden. Deze is smaller dan de andere greppels en past ook niet binnen de oriëntaties van de overige greppels. De greppels zelf heeft geen vondstmateriaal opgeleverd. Bij het couperen werd in de omringende klei echter wel aardewerk uit de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd aangetroffen. Mogelijk dateert S12 dan ook uit deze periode.

Figuur 6.3. Overzicht van enkele van de greppels die in WP2 zijn aangetroffen (respectievelijk S19, S27, S29 en S43).

Figuur 6.4. Coupe van paalkuil S26 langs het zuidprofiel. Duidelijk is te zien dat sprake was van meerdere palen binnen de kuil.

Figuur 6.5. Coupe van paalkuil S36. De verbrande paalkern is duidelijk herkenbaar.

(Paal)kuilen

In WP2 zijn in totaal achttien (paal)kuilen aangetroffen (S11, S14, S20, S22 t/m S26, S28, S30, S32 t/m S38 en S41). Daarbij is sprake van twee clusters van paalkuilen.

Het meest westelijke cluster bestaat uit de paalkuilen S22 t/m S26. Deze staan in twee rijen, min of meer haaks ten opzichte van elkaar (zie figuur 6.2) en met een vergelijkbare oriëntatie als de greppels S19 en S27. De palen verschillen in diameter tussen 15 en 40 cm. In doorsnede zijn zij komvormig en over het algemeen nog 25 tot 50 cm dieper dan het vlakniveau. Sommige zijn echter ook minder diep (soms nog maar 2 cm). Opvallend is dat bij het couperen bleek dat S26 in feite bestaat uit een aantal palen vlak naast elkaar (figuur 6.4). Mogelijk waren deze paalkuilen onderdeel van een structuur (een (bij)gebouw binnen het door greppels S19 en S27 begrensde perceel?). Dit kon door de beperkte oppervlakte van de proefsleuf niet worden vastgesteld. Wel kon op basis van het vondstmateriaal worden bepaald dat de (eventuele) structuur dateert uit de Late IJzertijd-Nieuwe tijd.

Het tweede cluster (paal)kuilen bevindt zich oostelijker in de proefsleuf. Dit betreft S28, S30, S32 t/m S38 en mogelijk ook S41). Zij hebben afwijkende vormen in het vlak, maar zijn in dwarsdoorsnede komvormig en over het algemeen 20 tot 30 cm iep ingegraven (onder het niveau van vlak 1). Bij enkele sporen was duidelijk sprake van een paalkern met daarom heen een ingraafkuil. Ook is enkele keren waargenomen dat de paal verbrand is: ter plaatse van de paalkern was sprake van (relatief) veel houtskool (bijvoorbeeld S36: figuur 6.5). In de (paal)kuilen kon geen structuur herkend worden. De paalkuilen dateren op basis van het vondstmateriaal uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd.

Verspreid over WP2 is nog een aantal andere paalkuilen aangetroffen. Daarvan dateren S11 en S14 op basis van het vondstmateriaal of de context in de Nieuwe tijd (respectievelijk: 1575-1625 en vanaf 1800: onderdeel van sloot S13). Paalkuil S20 dateert uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd en wordt oversneden door greppel S19.

In WP7 is een rij van enkele zeer kleine en relatief ondiepe paaltjes aangetroffen (S55). Mogelijk gaat het daarbij om een stakenrij. Deze bevat een opening waarin geen staken aanwezig zijn, wellicht een doorgang.

Dierlijke begraving

In WP7 werd een deel van het skelet van een rund van 4 tot 5 jaar oud aangetroffen (S56; figuur 6.6). Het skelet is grotendeels aanwezig, met uitzondering van de voorpoten en de schedel. Deze bevinden zich waarschijnlijk nog buiten de contour van de put, onder het profiel. Ter plaatse van het skelet was wel een verkleuring waarneembaar in het vlak. Een duidelijke ingraving was echter niet goed waar te nemen. Hoewel het skelet vrij goed gearticuleerd ligt, lijkt het niet te gaan om een intentionele begraving.

Hoewel bij het vrij leggen van het skelet geen vondsten aangetroffen zijn, kan het op basis van de vondsten uit de natuurlijk laag waarin het skelet zich bevindt (S7007) hoogstwaarschijnlijk wel in de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd gedateerd worden.

Figuur 6.6. Detailopname van de ribbenkast van het runderskelet (S56). Ook zijn hierop de natte omstandigheden waaronder het skelet vrij gelegd werd goed te zien.

6.4 AMK-terrein 30E-017

Binnen dit archeologische monument zijn vrijwel geen sporen aangetroffen (kaartbijlage 2). In het westelijke deel van de proefsleuf zijn alleen twee sloten en een paalkuil gevonden. Beide sloten (S48 en S49) hebben een huneuze, bruingrijze vulling met een bijmenging van brokken puin en mortel. De sloten hebben een noordoost-zuidwest oriëntatie en passen daarmee binnen het verkavelingssysteem dat van voor de aanleg van het Valkenburgse Meer dateert. Hoogstwaarschijnlijk gaat het dan ook om sloten die zijn gedempt ten tijde van de aanleg van het Valkenburgse Meer in de jaren 90 van de 20e eeuw.³²

Vlak naast één van de twee sloten is een paalkuil aanwezig (S44). Deze was in dwarsdoorsnede ongeveer 30 cm diep met een platte enigszins afgeronde onderkant. De paal lijkt schuin gestaan te hebben, met de onderkant richting de sloot. Op basis daarvan lijkt de paal als een beschoeiingspaal langs deze sloot beschouwd te kunnen worden. Op basis daarvan, alsmede op basis van de enigszins heterogene vulling, lijkt het om een relatief jong spoor te gaan. Wellicht dateert het uit de Nieuwe tijd en is de paal uitgetrokken in dezelfde periode dat de sloten zijn gedempt.

³² Van Heeringen (1998: 105) dateert de aanleg van de huidige recreatieve inrichting tussen 1992 en 1996

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Met name in het oostelijke deel van de proefsleuf is sprake van recente verstoringen (S999) die tot op het vlakniveau doorlopen (dus ruim tot in de natuurlijke afzettingen). De precieze oorzaak van deze verstoringen is niet duidelijk geworden, maar hoogstwaarschijnlijk kunnen ook zij aan de aanleg van de huidige inrichting (dijkje met smalspoorbaan en fietspad) in het plangebied worden gekoppeld.

De resultaten van het huidige onderzoek komen overeen met het vooronderzoek. Uit het booronderzoek van Marinelli blijkt namelijk dat de bodem hier over grote delen verstoord is geraakt tot soms wel 1,8 m -Mv. Een laklaag werd door haar niet waargenomen. Direct onder de bouwvoor bevindt zich in de boringen '*zavelige klei met roestvlekken*'. Archeologisch materiaal werd door haar niet gevonden.³³

Vondsten die vergelijkbaar zijn met die van de Stichting Historisch Centrum Wassenaar (ingebod in een kleilaag werden onder andere aardewerk, bot en delen van een maalsteen gevonden) werden zowel door Marinelli als bij het huidige onderzoek niet aangetroffen. Deze vondsten van de Stichting zijn hoogstwaarschijnlijk (grotendeels) afkomstig uit het huidige Valkenburgse Meer, aangezien de heer De Geus van de Stichting aangeeft (per e-mail) dat deze verzameld zijn uit de bij de uitbreiding van het meer in de jaren 90 van de 20e eeuw uitgegraven grond.³⁴

Bij het onderzoek werden verspreid over de proefsleuf enkele fragmenten handgevormd aardewerk en dierlijk bot gevonden. daarmee lijken er geen aanwijzingen te zijn voor de aanwezigheid van een vindplaats uit de Late Prehistorie en/of Romeinse tijd. Het vondstmateriaal zal vermoedelijk als gevolg van (agrarisch?) gebruik van het landschap op deze locatie terecht zijn gekomen.

6.5 Vindplaats WBW94 48/1

Uit het onderzoek blijkt dat de bodem rondom deze vindplaats over een groot oppervlak verstoord is geraakt tot in de natuurlijke (kwelder)afzettingen. In het grootste deel van het vlak bevindt zich namelijk een pakket sterk heterogeen materiaal met subrecent puin, hout en plastic (figuur 6.7; kaartbijlage 2). Deze verstoring (S45) kan vermoedelijk aan de werkstrook van de hogedruk gasleiding of de Bergambacht transportleiding worden toegeschreven. Uit het onderzoek van Mulder blijkt namelijk dat voor de waterleiding een zeer brede werkstrook aangelegd werd hetgeen ook bij de aanleg van een gasleiding gebruikelijk is.³⁵

In het profiel van dit deel van de proefsleuf werd een ondiepe ingraving herkend. Deze bevat veel puin en mortel. Deze is vanuit de recente bouwvoor ingegraven tot vlak boven de natuurlijke afzettingen. Op basis daarvan en op basis van de aard van het puin, is dit spoor als een recente verstoring geïnterpreteerd.

Het westelijke deel van de proefsleuf is richting het noordoosten verplaatst om de grootschalige verstoring van de voormalige werkstrook te omzeilen. De mate van verstoring is hier lager, maar archeologische sporen werden evengoed niet aangetroffen. Wel werd hier onder een oude bouwvoor (datering: Middeleeuwen-Nieuwe tijd) op sommige plekken een zandlaag gevonden (S47).

³³ Marinelli, 1996: 12

³⁴ Zie ook: Van Heeringen, 1998: 105-106

³⁵ Zie Mulder, 1998: voorblad voor een afbeelding van de brede werkstrook die bij de waterleiding aangelegd werd

Figuur 6.7. Overzicht van de grote mate van versterking binnen vindplaats WBW94 48/1 als gevolg van de aanleg van de (werkstroom van) de bestaande leidingen.

Deze is ongeveer 10 cm diep en ingegraven in de kwelderafzettingen (figuur 6.8). De zandlaag komt vermoedelijk overeen met de sporen die door Mulder ook waargenomen zijn op deze locatie.³⁶ In het profiel lijkt het om een (ondiepe) kuil te gaan die met zand opgevuld is. Wat de precieze functie van de kuil was, kon niet worden achterhaald. Mogelijk betreft het kleiwinningskuilen. Bij het onderzoek in plangebied Nieuw Valkenburg wordt echter beschreven dat dergelijke kuilen met (veel) puin en aardewerk uit de 17e en 18e eeuw zijn opgevuld.³⁷ Deze ontbreken bij S47, terwijl bij het onderzoek van Mulder juist vondsten uit de Late Middeleeuwen werden gevonden.³⁸

Op basis van het proefsleuvenonderzoek kan worden geconcludeerd dat vindplaats WBW94 48/1 grotendeels verstoord is geraakt bij de aanleg van de diverse water- en gasleidingen die in het verleden aangelegd zijn. Binnen de intacte delen zijn in de Late Middeleeuwen enkele ondiepe kuilen gegraven, dan wel werd het maaiveld afgevlakt met een dun zandpakket.

Ook voor de aanwezigheid van een vindplaats uit de Late Prehistorie of Romeinse tijd ontbreken aanwijzingen. De twee fragmenten handgevormd aardewerk (in een natuurlijke laag) lijken daarvoor te beperkt bewijs.

³⁶ Mulder, 1998

³⁷ Goddijn, e.a., 2012

³⁸ Mulder, 1998

6.6 Restgeul 'de Doollent'

In de meest westelijke proefsleuf die over deze restgeul aangelegd is (WP5), zijn geen archeologische sporen aangetroffen (kaartbijlage 2). Ook vondsten waren hier vrijwel niet aanwezig. Bij het vooronderzoek werden op deze locatie in gerijpte oeverafzettingen ook enkele vondsten aangetroffen (namelijk enkele spikkels houtskool en bouwpuin en onverbrand bot).³⁹ De gerijpte oeverafzettingen zijn bij het huidige onderzoek wel aangetroffen (zie § 5.2), maar vergelijkbare vondsten ontbreken. Er zijn wel twee fragmenten handgevormd aardewerk (datering Late IJzertijd-Romeinse tijd) aangetroffen in deze afzettingen. Mogelijk kunnen deze vondsten beschouwd worden als de materiële neerslag van het (agrarische?) gebruik van deze oevers. De bijbehorende nederzetting bevindt zich dan vermoedelijk ter plaatse van het AMK-terrein 30E-018.

Ook in de tweede sleuf die over restgeul 'de Doollent' gelegd is, zijn geen grondsporen aangetroffen (kaartbijlage 2). In de oeverafzettingen zijn wel enkele fragmenten handgevormd aardewerk waargenomen. In de vullingen van de restgeul zelf zijn naast dierlijk bot eveneens fragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen (V79 t/m V82). Deze vondsten kunnen worden beschouwd als afval uit een nabij gelegen nederzetting. Zij dateren uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd.

Figuur 6.8. Detailopname van het profiel van WP4 met daarop de mogelijk kleiwinningskuil (S47). Zie voor het hele profiel kaartbijlage 1.

³⁹ Jansen, 2008: boring 161

7 Vondsten

7.1 Inleiding

Bij het onderzoek zijn in totaal 908 vondsten aangetroffen (tabel 5). Meer dan de helft daarvan bestaat uit handgevormd aardewerk, dat voor het grootste deel in WP2 is gevonden. verder is een groot aantal fragmenten dierlijk bot gevonden. Dit relatief hoge aantal is echter voor een groot deel afkomstig van een (min of meer) volledig runderskelet in WP7.

materiaalcategorie	aantal
aardewerk, handgevormd	585
aardewerk, gedraaid	23
dierlijk bot	288
hout/houtskool	8
natuursteen	2
slak	1
dierenhuid?	1
totaal	908

Tabel 5. Overzicht van de aantallen aangetroffen vondsten per categorie.

De vondsten zullen in de hierna volgende paragrafen worden beschreven.

7.2 Aardewerk

Door: K.L.B. Bosma

Inleiding

Tijdens het onderzoek zijn 608 fragmenten van keramisch vondstmateriaal geanalyseerd. Het betreft vrijwel uitsluitend handgevormd aardewerk. Dit materiaal bestaat voor het grootste deel uit vaatwerk; daarnaast zijn enkele keramische artefacten geborgen. In het onderstaande zal de analyse van de keramische vondsten worden besproken. Het doel van deze analyse was het determineren en zo nauwkeurig mogelijk dateren van de keramische vondsten, ten behoeve van de datering van de contexten waaruit zij afkomstig zijn. Enkele fragmenten van vaatwerk en bouw materiaal uit de Nieuwe tijd zijn vanwege hun geringe relevantie voor het onderzoek slechts basaal gedetermineerd en uitsluitend opgenomen in bijlage 5. Zij zullen niet nader worden besproken. Alvorens de resultaten van het onderzoek te presenteren zal worden ingegaan op de bij het onderzoek gehanteerde werkwijze.

Werkwijze

Nadat het keramische vondstmateriaal is gewassen en gedocumenteerd, is het ter analyse beschikbaar gesteld aan de specialist. De gevolgde methode bij het beschrijven van het aardewerk is gebaseerd op de methode die is gehanteerd voor het materiaal afkomstig uit plangebied Nieuw Valkenburg, zodat de resultaten van het huidige onderzoek goed vergeleken kunnen worden met die van het betreffende onderzoek.⁴⁰ Hierbij zijn alle fragmenten gescand en op basis daarvan ingedeeld in de categorieën gruis (< 4 cm² en zonder diagnostische kenmerken), scherven en andersoortig (zoals speelsteentjes). Vervolgens zijn alleen de vondsten uit de categorie scherven en andersoortig nader geanalyseerd. Allereerst zijn de fragmenten geteld, zo mogelijk per potdeel, waarbij passende scherven als één zijn beschouwd. Daarnaast is genoteerd of sprake is van verwerking, afronding of secundaire verbranding en is de wanddikte, de plaats en aard van eventuele versiering en de toegepaste magering vastgelegd. Verder is bepaald of sprake is van een 1-, 2- of 3-ledige vorm. Aanvullend zijn het MAE (minimaal aantal exemplaren), het bewaarde randpercentage, gebruikssporen, behandeling van het buitenoppervlak, randdiameter, indien mogelijk het type en de datering en eventuele bijzonderheden vastgelegd .

Ten aanzien van de typologie en de datering van het aangetroffen vaatwerk is in de eerste plaats gebruik gemaakt van de uitgebreide studie over het aardewerk uit de Late Bronstijd en de IJzertijd uit het West-Nederlandse kustgebied van Van Heeringen.⁴¹ Daarnaast is gebruik gemaakt van de publicatie over Rijswijk 'De Bult', meer specifiek de delen over het inheems-Romeinse, handgevormde aardewerk.⁴² Typen bij het aardewerk uit de Nieuwe tijd zijn zo mogelijk aangeduid conform het Deventer Systeem.⁴³ Alle determinatiegegevens zijn weergegeven in bijlage 5.

Resultaten

Het aangetroffen keramische vondstmateriaal is matig geconserveerd: 84% laat lichte tot zware verwerking zien. In de meeste gevallen is hierbij vooral het oppervlak aangetast. In enkele gevallen ontbreekt het oppervlak zelfs vrijwel volledig. Vooral bij de zachter gebakken scherven zijn bovendien de breuken soms afgerond. Mogelijk is een deel van deze verwerking veroorzaakt door verspoeling. Van het keramische vondstmateriaal is 8% secundair verbrand. Er zijn verschillende perioden in het vondstmateriaal vertegenwoordigd, waarbij de grootste component (96%) bestaat uit handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd (tabel 6). Eén fragment van gedraaid aardewerk dateert met zekerheid uit de Romeinse tijd. Het betreft een wandfragment van gladwandig aardewerk (V17/1). De scherf heeft te weinig diagnostische kenmerken om een nadere typebepaling of datering toe te laten. Verder zijn enkele fragmenten toe te wijzen aan de Nieuwe tijd. In de onderstaande bespreking ligt de focus op het handgevormde aardewerk.

⁴⁰ Drenth, 2012

⁴¹ Van Heeringen, 1992

⁴² Bloemers, 1978

⁴³ Bitter, e.a., 2013

periode	soort	aantal	MAE
Late IJzertijd/Romeinse tijd	handgevormd aardewerk	585	133
Romeinse tijd	gladwandig aardewerk	1	1
Nieuwe tijd	roodbakkend aardewerk	9	8
	steengoed	2	2
	Werra waar	1	1
	faience	1	1
	industriële keramiek	1	1
	bouwkeramiek	6	5
onbepaald	verbrande leem	2	1
totaal		608	153

*Tabel 6. Aantal en MAE van het aange-
troffen keramische vondstmateriaal per
categorie per periode.*

Vaatwerk

Het grootste deel van het handgevormde aardewerk bestaat uit vaatwerk. Hierbij zijn uitsluitend driedelige potten vertegenwoordigd; twee- en éénledige potten ontbreken volledig in het complex.⁴⁴ Al deze potten hebben een flauw, s-vormig profiel, waarbij zowel korte als iets langere halzen voorkomen (bijlage 6). Randen zijn overwegend puntig afgestroken, in enkele gevallen met één of twee facetten. In mindere mate komen horizontaal afgestroken randen voor. Slechts enkele randen zijn rond van vorm. De meeste potten zijn wijdmondig; engmondige potten zijn in veel mindere mate waargenomen. Eén van deze engmondige potten had puntig opgetrokken oren. Aange troffen bodems zijn zonder uitzondering vlak. Op basis van de gemeten randdiameters is vastgesteld dat vooral sprake is van middelgrote en grote potten (met een diameter van resp. 10-20 en 18-28 cm; typen I en IV *sensu* Bloemers, 1978). Enkele potten vallen daarnaast binnen de categorie 'zeer groot' (Bloemers type II).

De potten zijn zonder uitzondering oxiderend gebakken en crèmekleurig of lichtbruingrijs van kleur. De kern en bij enkele potten ook de binnenzijde is gereduceerd en licht- tot donkergrijs of soms zelfs zwart. Magering bestaat uit potgruis (53% van het MAE waarvan 2% in combinatie met zand), organisch materiaal (13% waarvan 2% in combinatie met zand) of een combinatie van potgruis en organisch materiaal (34%). Slechts één scherp is afkomstig van een pot waarvan de klei is gemagerd met uitsluitend zand. Wanddiktes variëren van 5 tot 15 mm, waarbij wanddiktes van 7-9 mm het meest gebruikelijk zijn. Bodems hebben een dikte die varieert van 14 tot en met 19 mm.

Bij de meeste potten is het oppervlak ruw en onafgewerkt of licht glad afgewerkt (mat). Van 5% van de potten (MAE=7) is (een deel van) het oppervlak gepolijst. In enkele andere gevallen (MAE=12; 9%) is het potoppervlak besmeten (figuur 7.1). Bij één fragment zijn door deze besmiting verticale vingergeulen aangebracht. Daarnaast komt bij verschillende potten andersoortige versiering voor (MAE=23; 17%). Deze bestaat veelal uit groeflijnen en/of kamstreek versiering die soms parallel maar soms ook doorsnijdend is aangebracht. Ook komt regelmatig versiering van de randlip voor in de vorm van vingertopindrukken, (schuine) nagelindrukken of kerven (zie bijlage 6: V18/1, V18/5,

⁴⁴ Van Heeringen, 1992: 352 (6) en fig. 2

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

V47/1 en V49/1). Deze is in alle gevallen aangebracht op de buitenzijde van de randlip. Twee maal komt versiering in 'streepband' motief voor (figuur 7.1: V17/5 en bijlage 6: V59/1). Een wandscherf toont bovendien een rij dicht op elkaar staande puntjes met tenminste aan één zijde daarvan schuin weglappende groeflijntjes (figuur 7.1: V74/2). Een vergelijkbare versiering is waargenomen op een nagenoeg compleet reconstrueerbare pot die afkomstig is van een Romeinse vindplaats aan de Uithofslaan in Den Haag.⁴⁵ Als parallellen worden vondsten uit Rijswijk en uit Westergo genoemd.⁴⁶ De Rijswijkse voorbeelden dateren uit de Romeinse tijd⁴⁷ terwijl dergelijke versiering in Westergo is aangetroffen op potten uit de Vroege en Midden IJzertijd.⁴⁸

Figuur 7.1. Overzicht van de aangetroffen soorten handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd, alsmede de aanwezige oppervlaktebewerking en versiering (foto's: K. Bosma).

⁴⁵ Vindplaats 3: Besuijen & Van Kerkckhove, 2011: 179-180 & afb. 4.24 B-69629)

⁴⁶ Besuijen & Van Kerkckhove, 2011: voemoot 303

⁴⁷ Bloemers, 1978: 350/abb. 159

⁴⁸ Typen G1-G3; Taayke 1997a: 130/Abb. 13. Zie ook Taayke 1997b: 182/Abb.10a

Een bodemfragment laat op de opgaande wand verschillende vingertopindrukken zien die vermoedelijk vlakdekkend zijn aangebracht (figuur 7.1: V39/22).

Keramische artefacten

Naast vaatwerk zijn enkele keramische artefacten geborgen. Het betreft in de eerste plaats twee speelschijfjes die zijn vervaardigd uit scherven van vaatwerk (figuur 7.2). Speelschijfjes zijn zowel uit de Late IJzertijd als uit de Romeinse tijd bekend.⁴⁹ Daarnaast is een fragment van een deksel aangetroffen van vrij zacht oxiderend gebakken, met potgruis gemagerd aardewerk, waarvan nog ongeveer de helft resteert (figuur 7.3). De kern is donkergrijs van kleur. Alleen de aanzet van de dekselknop is nog zichtbaar: de knop zelf ontbreekt. Het deksel is plat, heeft een diameter van 17 cm en is circa 2 cm dik. Meer naar het centrum neemt de dikte iets toe. Op de bovenzijde zijn dubbele radiaire vingergeulen aangebracht die doorlopen tot op de dekselknop. Vermoedelijk was oorspronkelijk sprake van maximaal vier van dergelijke dubbele vingergeulen, die het deksel als het ware in vier kwarten deelden.

Figuur 7.2. Fragmenten van twee speelschijfjes van handgevormd aardewerk (V66 en V69; foto: K. Bosma).

Deksels zijn in deze periode in het Zuid-Hollandse kustgebied zeldzaam. Onversierde parallellen zijn bekend uit Rijswijk, maar zijn aanzienlijk kleiner dan het hier aangetroffen exemplaar.⁵⁰ In Den Haag zijn enkele fragmenten gevonden met een vergelijkbare vorm en dikte; in deze gevallen is het echter niet duidelijk of het om fragmenten van deksels of om ronde platen gaat zonder knop of handvat.⁵¹ Al deze vondsten dateren uit de Romeinse tijd. Een vergelijkbare aardewerken schijf of deksel uit Oosterend (Texel) dateert uit de Late IJzertijd.⁵² De betreffende parallellen zijn echter

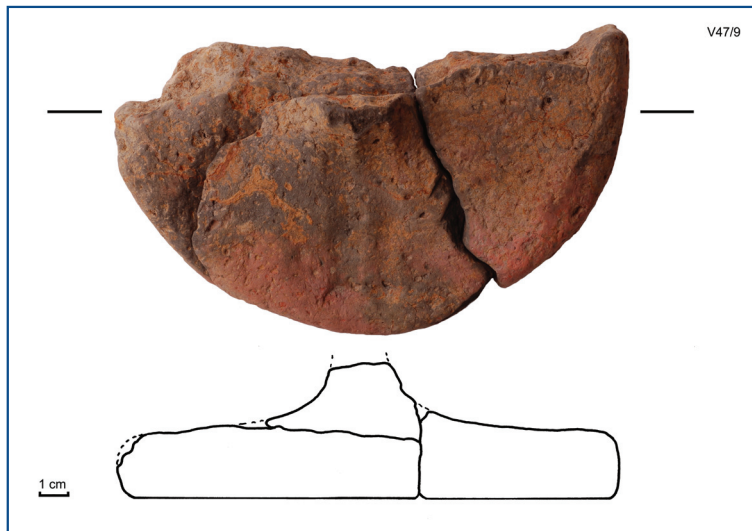
⁴⁹ Drenth, 2012: 219

⁵⁰ Bloemers, 1978: 371/Abb. 179

⁵¹ Laan, 2009: 286/afb 8.5; Van der Linden, 2010: 74-75/afb 5.11

⁵² Woltering, 2001: 274/fig. 174-1

onversierd. Versierde exemplaren, waaronder ook deksels, zijn wel veelvuldig aangetroffen in het Noord-Nederlandse kustgebied. Zo zijn uit Westergo verschillende exemplaren bekend die ook met vingergeulen versierd zijn.⁵³ Uit Oostergo zijn enkele exemplaren bekend die net als het hier aangetroffen deksel door middel van vingergeulen in kwarten zijn verdeeld.⁵⁴ Deze parallellen onderstrepen de sterke invloed vanuit het noordelijke kustgebied in deze regio vanaf de Late IJzertijd, zoals die reeds door Van Heeringen is vastgesteld.⁵⁵

Figuur 7.3. Deksel van handgevormd aardewerk (V47; tekening en foto: K. Bosma).

Datering

De vloeiende, overwegend drieledige potprofielen met daarbij het regelmatig optreden van korte halzen, de versiering tegen de buitenzijde van de rand, het voorkomen van streepband versiering en het gebruik van potgruis en organische magering zijn diagnostisch voor de periode Late IJzertijd-Romeinse tijd.⁵⁶ Het relatief hoge percentage versierd aardewerk, vlakdekkende versiering met vingertopindrukken en magering met potgruis zijn kenmerkend voor assemblages uit de Late IJzertijd in deze regio, terwijl het voorkomen van gefacetteerde randen en het gebruik van overwegend organische magering juist kenmerkend zijn voor inheems Romeins aardewerk. Op grond hiervan kan worden vastgesteld dat beide perioden in het vondstmateriaal vertegenwoordigd zijn. De dominantie van potgruis als verschalingsmateriaal, het relatief hoge percentage versierde scherven en het feit dat slechts één fragmentje gedraaid Romeins aardewerk is aangetroffen, suggereert dat aardewerk uit de Late IJzertijd hierbij overheerst.

⁵³ Taayke, 1992: 162/Abb. 45

⁵⁴ Taayke, 1997: 117/Abb. 32

⁵⁵ Van Heeringen, 1992: 303

⁵⁶ Bloemers, 1978; Van Heeringen, 1992; zie ook Drenth, 2012: 216

Conclusie

Het aangetroffen keramische vondstmateriaal is matig geconserveerd en laat in veel gevallen verwerking zien die mogelijk deels is veroorzaakt door verspoeling van het betreffende aardewerk. Het grootste deel van het vondstmateriaal bestaat uit handgevormd vaatwerk dat op grond van morfologische en technologische kenmerken in de periode Late IJzertijd-Romeinse tijd kan worden geplaatst. Hierbij heeft materiaal uit de Late IJzertijd vermoedelijk de overhand. Naast vaatwerk zijn enkele keramische artefacten geborgen die dateren uit dezelfde periode. Een fragmentje gedraaid gladwandig aardewerk dateert uit de Romeinse tijd. De aard en fragmentatie van het materiaal suggereren dat het bewoningsafval betreft. Enkele vondsten uit de Nieuwe tijd zijn overwegend afkomstig uit de bouwvoor kunnen worden beschouwd als stroivondsten.

7.3 Dierlijk bot

Door: M. van Kruining

Tijdens het onderzoek zijn ruim 288 botten en botfragmenten verzameld. Het materiaal is gescand en geëvalueerd met als doel een indruk te krijgen van de conserveringstoestand en de potentie van het materiaal. Ook is een algemene indruk verkregen van de aanwezige diersoorten en opvallende fragmenten zoals bewerkt bot en eventuele pathologieën (bijlage 7).

Resultaten

Over het algemeen is de conservering van het botmateriaal redelijk tot goed. Het materiaal bestaat uit losse botvondsten en één deel-compleet skelet van een rund. De fragmentatiegraad van de losse botvondsten is groot: 76% is voor een kwart over minder bewaard gebleven. Slechts 18% is (bijna) compleet. Dit zijn voornamelijk gebitselementen. De botfragmenten zijn over het algemeen nog stevig en weinig verweerd. Daarom zal het grootste deel toch op diersoort en skeletelement gedetermineerd kunnen worden. De aangetroffen en gedetermineerde diersoorten bestaan uit rund, paard en schaap/geit. Eén bot van een middelgroot/zoogdier is van een onvolgroeid dier, de overige resten lijken (voor zover dat op dit moment duidelijk is) van volwassen dieren afkomstig te zijn.

Er zijn geen snij-, en haksporen waargenomen. Drie kleine botfragmenten zijn verbrand (V40 en V90). Deze zijn te ver gefragmenteerd om nog te kunnen determineren. Op 10% van de botten bevinden zich sporen van vraat (V33, V40 en V76). Gebruiksvoorwerpen van bot of pathologieën zijn afwezig.

Deelskelet

Behalve de losse botvondsten, bevindt zich een redelijk compleet skelet van een rund in het vondstmateriaal (S56; V70 t/m V73). De fragmentatiegraad varieert, circa 15% van de botten (vooral de kleinere elementen) is voor een groot deel bewaard gebleven, terwijl andere, zoals de ribben, zwaar gefragmenteerd zijn. In het vondstmateriaal bevinden zich eveneens drie zakken met verpulverd bot. Deze zijn bij de scan achterwege gelaten.

De conserveringsgraad is over het algemeen goed. Het skelet is redelijk compleet, het meest opvallend is dat de botten van de voorpoten (grotendeels) ontbreken. Ook de schedel is

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

grotendeels afwezig.⁵⁷ Aan de hand van de fusie van de epiphysen kon een leeftijd worden bepaald: het is een volwassen rund ouder dan 4-5 jaar. Pathologieën en/of bewerkingssporen (zoals snij- en haksporen) zijn afwezig.

Aanbevelingen

Aanbevolen wordt bij het vervolgonderzoek al het botmateriaal integraal te beschrijven. Hierbij worden voor zover mogelijk van elk bot(fragment) gegevens genoteerd met betrekking tot soort, skeletelement (Wetenschappelijke en Nederlandse naam), deel van het skeletelement, zijde van het skelet, leeftijd, aantal en gebruiks- en bewerkingssporen. Daar waar determinatie tot op de soort niet mogelijk is, maar het botelement nog wel te herkennen is, zal het botmateriaal ondergebracht worden in grootte-klassen: groot zoogdier (GZ; bijvoorbeeld rund, paard) en middelgroot zoogdier (bijvoorbeeld schaap/geit en varken).

Van het runderskelet wordt geadviseerd de resten van V70, V71, V72 en V73 bij elkaar te voegen, omdat sommige botten passen op botten in een ander vondstnummer. De zakken met zwaar gefragmenteerd (verpulverd) bot kunnen het beste gescand worden op nog determineerbare elementen en het overige gruis alleen wegen en niet tellen of verder determineren. Een nadere uitwerking van het runderskelet, eventueel met een tekening van de skeletale distributie, wordt aanbevolen. Een preciezere leeftijd kan aan de hand van de slijtage van de gebitselementen worden bepaald.

7.4 Botanische resten

Door: A. Maurer & Y. van der Veen

Inleiding

Ten behoeve van de bepaling van de kwaliteit en het archeologisch potentieel van de monsters zijn de tien archeobotanische monsters gewaardeerd. Het gaat om vijf macrobotanische monsters en vijf palynologische monsters. Op basis van de waardering wordt beslist welke monsters geschikt zijn voor verdere analyse. Deze eventuele nadere analyse zal plaatsvinden in het kader van de uitwerking van het vervolgonderzoek in het plangebied.

Onderzoeksvragen:

- Bevatten de monsters botanische resten?
- Zo ja, wat is de mate van conservering van de botanische resten?
- Zijn de monsters geschikt voor verdere analyse?

Materiaal

De vijf macrobotanische grondmonsters zijn in zakken van tien liter aangeleverd. De vijf palynologische monsters zijn afkomstig uit vijf verschillende pollenbakken. De monsters M7, M8 en M9 zijn echter afkomstig uit een sequentie van sporen. Tabel 7 geeft een overzicht van de gewaardeerde monsters.

⁵⁷ Zowel de schedel als de voorpoten bevinden zich waarschijnlijk buiten de proefsleuf in het nog niet onderzochte deel van de vindplaats

Methode

Macrobotanie

Van de macrobotanische monsters is circa twee liter sediment met kraanwater gespoeld op een serie zeven met maaswijdten van respectievelijk 2, 1, 0,5 en 0,25 mm. Vervolgens zijn de zeefresiduen geïnspecteerd op de aanwezigheid van botanische macroresten. Hierbij is in het bijzonder gelet op de volgende criteria: de kwantiteit en kwaliteit als gevolg van conservering, de diversiteit aan taxa (plantensoorten of -families) en de aanwezigheid van natuurlijke en economische planten (cultuurgewassen en cultuurbegeleiders).

Palynologie

Voor de waardering van de palynologische resten is tien milliliter grond geprepareerd door mevrouw A. Philip van de faculteit der natuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam volgens de standaard absolute pollenbereiding. Vervolgens zijn deze met behulp van een doorvallend-lichtmicroscop met vergroting tot 1000 maal geïnspecteerd op de aanwezigheid van pollenkorrels en andere microresten als sporen, algen en dergelijke (de zogenaamde 'non-pollen palynomorfen'). Hierbij is gelet op de volgende criteria: mate van conservering, concentratie en diversiteit van de palynologische resten en de aanwezigheid van cultuurindicatoren.

Resultaten en aanbeveling

Een overzicht van de resultaten van de macrobotanische waardering is opgenomen in tabel 7.

Macrobotanie

Van de macrobotanische monsters leverden alleen de monsters M6 en M10 geschikt materiaal op voor verdere analyse. Monster M10 bevat een hoge concentratie aan uitstekend geconserveerd macrobotanisch materiaal waarbij, naast taxa uit de natuurlijke vegetatie, ook resten van cultuurplanten zijn aangetroffen. Monster M6 bevat wél goed geconserveerde macrobotanische resten, zij het in lage aantallen. Monster M6 is, gelet op het ontbreken van cultuurplanten, geschikt voor de reconstructie van de lokale flora. De overige monsters (M3, M4 en M5) bevatten uitsluitend houtskoolfragmenten en zijn derhalve ongeschikt voor verdere analyse.

monster	aard	conservering	concentratie	diversiteit	¹⁴ C?	cultuur	analyse?
M3	macro	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	houtskool	nee	nee
M4	macro	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	houtskool	nee	nee
M5	macro	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	houtskool	ne	nee
M6	macro	goed	laag	laag	macro	nee	ja/nee
M10	macro	uitstekend	hoog	hoog	macro	ja	ja
M1	pollen	redelijk	laag	laag	n.v.t.	ja	ja/nee
M2	pollen	redelijk	laag	laag	n.v.t.	nee	nee
M7	pollen	uitstekend	zeer hoog	hoog	n.v.t.	ja	ja
M8	pollen	uitstekend	zeer hoog	hoog	n.v.t.	ja	ja
M9	pollen	uitstekend	laag	hoog	n.v.t.	ja	ja/nee

Tabel 7. Overzicht van de gewaardeerde monsters en bijbehorende resultaten.

Palynologie

Monster M1 bevat redelijk geconserveerde palynologische resten. De concentratie en diversiteit is echter laag. Het monster bevat enkele stuifmeelkorrels van granen en kan eventueel enig inzicht in de voedselcultuur van de nederzetting opleveren. Echter, gelet op de lage concentratie en diversiteit aan taxa wordt aanbevolen het monster niet te analyseren.

Monster M2 bevat een zeer lage concentratie aan palynologisch materiaal. Dit materiaal is ook nog slecht geconserveerd en de diversiteit is ook laag. Het monster bevat wel een hoge concentratie aan houtskoolfragmenten. Monster M2 is ongeschikt voor verdere analyse.

De monsters M7, M8 en M9 bevatten uitstekend geconserveerde palynologische resten waarbij ook een hoge diversiteit aan taxa is vastgesteld. De concentraties aan palynologisch materiaal in de monsters M7 en M8 is zeer hoog, dit in tegenstelling tot monster M9 waarin de concentratie laag is. Alle drie de monsters bevatten resten van cultuurgewassen. De drie monsters komen allen in aanmerking voor verdere analyse. Bij analyse van de drie monsters wordt tevens een pollendiagram gemaakt waarin de ontwikkeling van de vegetatie en invloed van de mens daarop, wordt gevisualiseerd.

Indien een keuze gemaakt moet worden, gaat de voorkeur uit naar monster M8 aangezien dit monster de hoogste diversiteit aan taxa bevat.

7.5 Overige materiaalcategorieën

7.5.1 Pijpaarde

Bij het onderzoek zijn in totaal twee pijpenkoppen gevonden (V51 en V91):

- V51 is afkomstig uit de oude bouwvoor (S3002) die in WP3 aanwezig is onder de recente ophoging. Deze pijpenkop bevat geen (hiel)merk of afbeeldingen op de ketel. De ketel is van het zogenaamde dubbelconische type. Op basis daarvan kan de pijpenkop gedateerd worden vanaf ongeveer 1610 tot ongeveer 1640.⁵⁸
- V91 is afkomstig uit de moderne bouwvoor in WP8 (S8000). De ketel is van het type rondbodemkop of hielloze kop dat dateert van vóór 1750 tot 1900.⁵⁹ Op de ketel staat aan beide zijden een afbeelding van Sint Joris en de Draak. Deze afbeelding is uit de literatuur bekend van een reclamepijp die door de firma Van der Want voor de Rotterdamse tabakshandelaar L. Dobbelman gemaakt is rond 1870.⁶⁰

7.5.2 Natuursteen

Het onderzoek heeft drie fragmenten natuursteen opgeleverd. Twee daarvan passen aan elkaar, zodat het gaat om twee voorwerpen van natuursteen:

- V16 betreft twee passende fragmenten van een min of meer vierkant blok vulkanisch gesteente (waarschijnlijk tufsteen of tefriet) van ongeveer 7 bij 5 cm. Het fragment is door menselijk handelen in het plangebied terechtgekomen. Sporen van bewerking, productie of gebruik zijn echter niet waargenomen.
- In één van de greppels (S29) is een glad gesleten en dunne kiezelsteen gevonden (V48). Ook bij dit fragment ontbreken sporen van gebruik, productie of bewerking. Of het antropogeen bewerkt is, blijft daarmee onduidelijk.

⁵⁸ Duco, 1987: type 1; www.claypipes.nl

⁵⁹ Duco, 1987: type 5

⁶⁰ www.claypipes.nl/19e-eeuw/geheel-versierd-overig

7.5.3 Hout(skool)

Een aantal contexten heeft houtskool of hout opgeleverd. Voor wat betreft het houtskool (V37, V39, V43, V45 en V54) betreft het één of meerder brokjes van maximaal 1 cm die afkomstig zijn uit (paal)kuilen in WP2. Alleen V54 is afkomstig uit een natuurlijke (?) laag in WP3.

In WP1 zijn onderin paalkuil S8 enkele kleine fragmenten hout gevonden (V11). Het kon niet worden achterhaald of het daarbij gaat om overblijfselen van de paal die hier stond of dat het hout van bijvoorbeeld wortels betreft.

7.5.4 Verbrand bot

Bij het onderzoek is één fragment verbrand bot aangetroffen (V41) in kuil S34. Het fragment is slechts één cm groot, zodat niet kan worden bepaald of het menselijk of dierlijk van oorsprong is en welke skeletdeel het betreft.

7.5.5 Organisch materiaal

Bij het vrijleggen van het runderskelet in WP7 (S56), zijn twee fragmenten organisch materiaal aangetroffen (V73). Het lijkt te gaan om twee stukken van de huid van het dier. Dit is echter niet zeker, mede gezien het feit dat het materiaal niet nader geanalyseerd is.

7.6 Ruimtelijke verspreiding van de vondsten

Verreweg het grootste deel van de vondsten is aangetroffen binnen vindplaats 2 (WP2 en WP7). Het betreft in totaal 562 van de 746 vondsten (=75%). Dit beeld is enigszins vertekend door de aanwezigheid van het runderskelet in WP7. Wanneer de daarbij behorende vondsten (n=233) niet worden meegerekend, dan is in totaal nog steeds ongeveer 64% van de vondsten afkomstig van vindplaats 2. Het vondstmateriaal is voor een groot deel afkomstig uit de aanwezige sporen en voor een kleiner deel uit de (natuurlijke) lagen. Bij het materiaal uit de lagen is de concentratie vondsten zoals verwacht ter hoogte van de zones met veel sporen (de zandige klei) hoger dan in de delen met minder of geen sporen.

De overige vondsten zijn verspreid over de resten van de proefsleuven aangetroffen. Daarbij gaat het met name om vondsten die in kleine hoeveelheden verspreid over proefsleuven in de kwelderafzettingen zijn gevonden. In de restgeulvullingen van 'de Doollent' zijn eveneens enkele vondsten aangetroffen.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

8 De vindplaatsen

8.1 AMK-terrein 30E-016 (vindplaats 1)

Binnen het genoemde AMK-terrein, en het gebied ten zuiden daarvan zijn, verspreid over de locatie in de kwelderafzettingen, enkele sporen en fragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen. De sporen betreffen paalkuilen, waarin vooralsnog geen structuur herkend kan worden. Deze zijn nog lastig te plaatsen, mede gezien de beperkte omvang van de proefsleuven. Op basis van het aangetroffen aardewerk stamt de vindplaats uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd. De vindplaats vertoont gelijkenis met de verschillende agrarische complexen zoals die bijvoorbeeld in plangebied Nieuw-Valkenburg gevonden zijn.⁶¹ Op basis daarvan zijn de sporen en vondsten in WP1 en (het noordelijke deel van) WP8 beschouwd als vindplaats 1: mogelijk een agrarisch complex. De resultaten verschillen wel enigszins van die van het onderzoek door de AWN ter plaatse. In het verslag van hun werkzaamheden is sprake van twee niveaus. Het oudste daarvan dateert uit de Late IJzertijd, terwijl het jongste tussen ongeveer 0 tot 150 na Chr. zou dateren. Dit niveau heeft ook gedraaid importaardewerk opgeleverd.⁶² Dit jongste niveau is bij het huidige onderzoek niet meer waargenomen. Mogelijk is dit al verdwenen bij de inrichting van het gebied.

Op verschillende plekken zijn verstoringen waargenomen binnen vindplaats 1. Deze wordt doorsneden door een hoogspanningsleiding, direct ten noorden van WP1. Ook bij de aanleg van het plas-drasgebied ten noorden van fietspad en smalspoorbaan zal de vindplaats vermoedelijk verstoord zijn geraakt (deze zone is niet onderzocht). Verder zijn in WP8 sporen van machines waargenomen die tot in het archeologische niveau reiken. Met uitzondering van het plas-dras gebied gaat het in alle gevallen om lokale verstoringen. Het vondstmateriaal binnen vindplaats 1 bestaat uit handgevormd en gedraaid aardewerk. Beide zijn gefragmenteerd, maar verder goed geconserveerd.

AMK-terrein 30E-016 (vindplaats 1) kan op basis van een hoge fysieke en middelhoge inhoudelijke kwaliteit als behoudenswaardig worden gehandhaafd blijven op de AMK. Het terrein kan naar het zuiden worden uitgebreid.

8.2 AMK-terrein 30E-018 (vindplaats 2)

Binnen WP2 en WP7 is een groot aantal antropogene sporen gevonden, namelijk bijna alle antropogene sporen die bij het onderzoek zijn gevonden. Deze bevinden zich vooral in het centrale deel van WP2 ter plaatse van de oeverafzettingen (gerijpte, zandige klei). Het betreft greppels en (paal)kuilen. Vanwege de beperkte omvang van het onderzoek kunnen hierin nog geen structuren

⁶¹ Tol & Jansen, 2012

⁶² Van Heeringen, 1998

worden herkend, al lijken zowel de paalkuilen S22 t/m S26 als de greppels S19 en S27 haaks ten opzichte van elkaar te staan. Mogelijk representeren deze sporen voormalige gebouwen (schuur, boerderij?) en erf- of verkavelingsgreppels van een nederzettingsterrein. In vrijwel al deze sporen is handgevormd aardewerk uit (vermoedelijk) de Late IJzertijd-Romeinse tijd aangetroffen. Vergelijkbare vindplaatsen uit dezelfde periode zijn bij het onderzoek in plangebied Nieuw-Valkenburg ook gevonden, mogelijk langs dezelfde (rest)geul.⁶³ De archeologische resten passen daarmee in het beeld dat uit de regio bekend is en hebben derhalve een hoge ensemblewaarde. De datering sluit ook aan bij de datering van het aardewerkcomplex dat door de AWN verzameld is in de omgeving van vindplaats 2. Dit complex dateert namelijk eveneens uit de Late IJzertijd (200-150 voor Chr.).⁶⁴

Ten westen van de zone met zandige klei en ten noorden daarvan (in WP7) bevinden zich slechts enkele sporen. Deze zijn ingegraven in uiterst siltige grijze klei, vergelijkbaar met de afzettingen die in zowel WP1 als WP3 aangetroffen zijn. Het betreft eveneens enkele paalkuilen, maar ook een aantal aardewerkconcentraties en een dierlijke begraving (waarbij het vooralsnog niet duidelijk is of het kalf intentioneel begraven is dan wel op natuurlijke wijze – bijvoorbeeld in een depressie – terecht is gekomen).

Hoe ver deze vindplaats zich in noordelijke en zuidelijke richting uitstrekt is niet bekend. Mogelijk vormde de geul die bij het booronderzoek ten zuiden van de Boezemsloot gevonden is en in WP5 onderzocht, de zuidelijke begrenzing van de vindplaats. Het ontbreken van de zandige klei ten zuiden van deze sloot wijst daar wel op.⁶⁵ Het aantreffen van handgevormd aardewerk uit de IJzertijd langs de slootkant van deze sloot door de Stichting Historisch Centrum Wassenaar kan er echter ook op wijzen dat de vindplaats verder in zuidelijke richting doorgelopen heeft. De noordelijke begrenzing is evenmin zeker. Uit de boringen van Marinelli blijkt dat de zandige afzettingen wel in noordelijke richting doorgelopen hebben (hoogstwaarschijnlijk ligt WP7 net op de overgang tussen deze zandige afzettingen en de meer kleiige afzettingen ten westen daarvan). Ook op basis van gesprekken met (voormalige) leden van de Stichting wordt er vanuit gegaan dat de vindplaats zich tot in het huidige Valkenburgse Meer heeft uitgestrekt. Zij geven namelijk aan dat rond de punt die hier in het meer uitsteekt zeer veel vondsten gedaan zijn, waaronder een knuppelpad, zeer veel aardewerk en fragmenten natuursteen.

De oostelijke grens van de vindplaats is bij het onderzoek wel aangetroffen. Bij het aanleggen van het vlak in WP2 valt namelijk op dat de hoeveelheid fragmenten handgevormd aardewerk in de zandige kleilaag in oostelijke richting afneemt. Ook in de uitbreiding in fase 2 zijn vrijwel geen vondsten meer gedaan in deze laag. Samen met het feit dat de spoordichtheid naar het oosten toe afneemt, lijkt dat er op te wijzen dat de oostelijke grens van de vindplaats bereikt is. Overigens is de bodem ter plaatse van de oostelijke uitbreiding van WP2 sterk verstoord, zodat niet geheel zeker is of hier inderdaad geen vondsten en sporen aanwezig waren of dat die reeds verdwenen zijn als gevolg van de recente graafwerkzaamheden.

⁶³ Tol & Jansen, 2012

⁶⁴ Van Heeringen, 1998: 107

⁶⁵ Zie Jansen, 2010

Ter plaatse van de oostelijke uitbreiding van vindplaats 2 zijn verstoringen waargenomen. De kern van de vindplaats is echter niet verstoord.

Het vondstmateriaal binnen vindplaats 1 bestaat uit handgevoemd aardewerk, natuursteen en dierlijk bot. Dit materiaal is gefragmenteerd, maar verder goed geconserveerd.

AMK-terrein 30E-018 (vindplaats 2) kan op basis van een hoge fysieke en hoge inhoudelijke kwaliteit als behoudenswaardig worden gehandhaafd blijven op de AMK.

8.3 AMK-terrein 30E-017

Binnen dit archeologische monument zijn, met uitzondering van twee sloten en een paalkuil uit de Nieuwe tijd, geen sporen aangetroffen. Hoogstwaarschijnlijk gaat het dan ook om sloten die zijn gedempt ten tijde van de aanleg van het Valkenburgse Meer in de jaren 90 van de 20e eeuw. Met name in het oostelijke deel van de proefsleuf is sprake van recente verstoringen (S999) die tot op het vlakniveau doorlopen (dus ruim tot in de natuurlijke afzettingen). De precieze oorzaak van deze verstoringen is niet duidelijk geworden, maar hoogstwaarschijnlijk kunnen ook zij aan de aanleg van de huidige inrichting (dijkje met smalspoorbaan en fietspad) in het plangebied worden gekoppeld.

Vondsten die vergelijkbaar zijn met die van de Stichting Historisch Centrum Wassenaar (ingebod in een kleilaag werden onder andere aardewerk, bot en delen van een maalsteen gevonden) werden zowel door Marinelli als bij het huidige onderzoek niet aangetroffen. Deze vondsten van de Stichting zijn hoogstwaarschijnlijk (grotendeels) afkomstig uit het huidige Valkenburgse Meer, aangezien de heer De Geus van de Stichting aangeeft (per e-mail) dat deze verzameld zijn uit de bij de uitbreiding van het meer in de jaren 90 van de 20e eeuw uitgegraven grond.⁶⁶

Bij het onderzoek zijn weliswaar verspreid over de proefsleuf enkele fragmenten handgevoemd aardewerk en dierlijk bot gevonden. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van een vindplaats uit de Late Prehistorie en/of Romeinse tijd ontbreken echter. Het vondstmateriaal zal vermoedelijk als gevolg van (incidenteel) gebruik van het landschap op deze locatie terecht zijn gekomen. Aanwijzingen dat het hier, net als op vindplaats 1, om een agrarisch complex gaat, lijken vanwege het ontbreken van grondsporen niet aanwezig te zijn.

AMK-terrein 30E-017 heeft geen (behoudenwaardige) archeologische resten opgeleverd.

8.4 Vindplaats WBW94 48/1

Uit het onderzoek blijkt dat de bodem rondom deze vindplaats over een groot oppervlak verstoord is geraakt tot in de natuurlijke afzettingen. Deze verstoring (S45) kan aan de werkstrook van de hogedruk gasleiding of de Bergambacht transportleiding worden toegeschreven. Uit het onderzoek van Mulder blijkt namelijk dat voor de waterleiding een zeer brede werkstrook aangelegd werd hetgeen ook bij de aanleg van een gasleiding gebruikelijk is.⁶⁷

⁶⁶ Zie ook: Van Heeringen, 1998: 105-106

⁶⁷ Zie Mulder, 1998: voorblad voor een afbeelding van de brede werkstrook die bij de waterleiding aangelegd werd

Het westelijke deel van de proefsleuf is richting het noordoosten verplaatst om de grootschalige versterking van de voormalige werkstrook te omzeilen. De mate van versterking is hier lager, maar archeologische sporen werden evenwel niet aangetroffen. Wel werd hier onder een oude bouwvoor (datering: Middeleeuwen-Nieuwe tijd) op sommige plekken een zandlaag gevonden (S47). Deze is ongeveer 10 cm diep en ingegraven in de natuurlijke afzettingen. De zandlaag komt vermoedelijk overeen met de sporen die door Mulder ook waargenomen zijn op deze locatie.⁶⁸ In het profiel lijkt het om een (ondiepe) kuil te gaan die met zand opgevuld is. Wat de precieze functie van de kuil was, kon niet worden achterhaald. Mogelijk betreft het kleiwinningskuilen.

Op basis van het proefsleuvenonderzoek kan worden geconcludeerd dat vindplaats WBW94 48/1 grotendeels verstoord is geraakt bij de aanleg van de diverse water- en gasleidingen die in het verleden aangelegd zijn. Binnen de intacte delen zijn in de Late Middeleeuwen enkele ondiepe kuilen gegraven, dan wel werd het maaiveld afgevlakt met een dun zandpakket. Voor de aanwezigheid van een vindplaats uit de Late Prehistorie of Romeinse tijd ontbreken aanwijzingen. De twee fragmenten handgevormd aardewerk (in een natuurlijke laag) lijken daarvoor te beperkt bewijs.

8.5 Restgeul ‘de Doollent’ (vindplaats 3)

In beide proefsleuven die haaks over deze restgeul aangelegd zijn (WP5 en WP6), zijn geen archeologische sporen aangetroffen. In WP6 zijn in de verlandingsafzettingen van de restgeul enkele fragmenten handgevormd aardewerk (Late IJzertijd-Romeinse tijd) en dierlijk bot aangetroffen (ca. 1,25 m -NAP; ca. 1 m -Mv). Het betreft hoogstwaarschijnlijk afval van een nabij gelegen nederzetting en geen doelbewuste depositie. In beide proefsleuven werden – aan weerszijden van de restgeul – in de kwelderafzettingen (vanaf ca. 0,3 tot 0,4 m -Mv; ca. 0,65 m -NAP) wel fragmenten handgevormd aardewerk (Late IJzertijd-Romeinse tijd) verzameld. Deze kunnen – zoals gezegd – echter niet aan sporen gekoppeld worden. Deze vondsten sluiten wel aan bij het vooronderzoek op beide locaties waar in de oeverafzettingen of in de restgeul eveneens vondsten zijn gedaan. Voor de vondsten in WP5 geldt dat deze hoogstwaarschijnlijk een relatie hebben met de vindplaats die in WP2 aangetroffen is. Deze bevindt zich immers op de oeverafzettingen van de restgeul. Mogelijk werd dit deel buiten de zandige oevers gebruikt voor landbouw of het weiden van vee.

De vondsten die in WP6 in de restgeul zijn gevonden, dienen beschouwd te worden als de materiële neerslag van een nabij gelegen nederzetting. Aanwijzingen voor de locatie van deze nederzetting werden niet gevonden. Mogelijk bevond deze zich ter plaatse van het AMK-terrein 30E-018 of ter plaatse van het huidige meer.

Het vondstmateriaal binnen vindplaats 3 is gefragmenteerd, maar verder goed geconserveerd. Verstoringen werden niet waargenomen. Vindplaats 3 kan daarom op basis van een hoge fysieke en inhoudelijke kwaliteit als behoudenswaardig worden beschouwd.

⁶⁸ Mulder, 1998

9 Beantwoording onderzoeksvragen en aanbevelingen

9.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf worden de antwoorden gegeven op de specifieke onderzoeksvragen uit het PvE.⁶⁹

Fase 1

1. *Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?*

In algemene zin is sprake van lagunaire/estuariene afzettingen met daarop kwelder- of oeverafzettingen. De oeverafzettingen (zwak zandige, gerijpte klei) zijn alleen in het oostelijke deel van WP2 aangetroffen. Aan de noordkant van het plangebied, op de zuidoever van het Valkenburgse meer was sprake van ophogingslagen, die zijn aangebracht in het kader van de huidige inrichting van het plangebied. In de overige delen van het plangebied ontbreken deze lagen logischerwijs.

In WP3, WP5 en WP6 zijn afzettingen van restgeul de Doollent aangetroffen. Deze heeft zich ingesneden in de lagunaire sedimenten (zie § 5.2).

2. *In welke mate is de bodemopbouw intact?*

In met name WP1 en WP3 is sprake van delen van het plangebied waarin sprake is van diep reikende verstoringen. Deze zijn het gevolg van bodemingrepen in het kader van de huidige inrichting van het plangebied. Bij WP1 is de verstoring eveneens het gevolg van een hoogspanningskabel. Elders is sprake van minder ingrijpende verstoringen, zoals sporen van een machine die door de bovenlaag is 'gezakt' in WP8 en WP9.

Wel is op verschillende plaatsen aangetoond dat delen van de laklaag bovenin de kwelderafzettingen dan wel de bovenzijde van de kwelderafzettingen zijn verdwenen. Vermoedelijk is dat het gevolg van agrarische activiteiten, aangezien deze lagen zich direct onder de moderne bouwvoor bevinden.

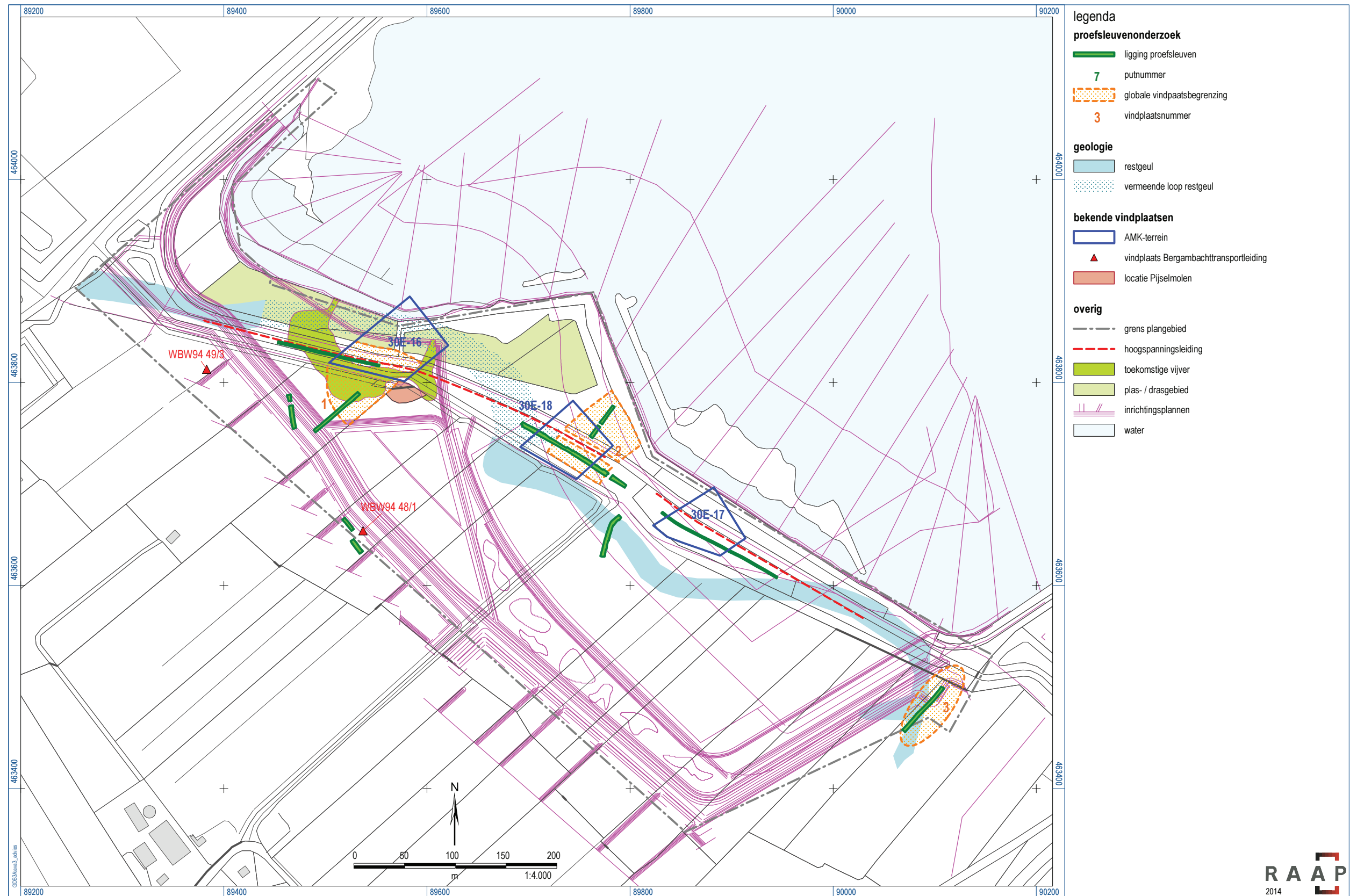
3. *Is sprake van één of meerdere cultuurlagen of vegetatiehorizonten?*

Bovenin de kwelderafzettingen is sprake van een (dubbele) laklaag. Deze is ongeveer 10 cm dik (beide lagen met tussenliggende kleilaag) en vormt de eindfase van de sedimentatie van het kwelderlandschap. Andere cultuurlagen of vegetatiehorizonten zijn niet waargenomen.

4. *Zijn gerelateerd aan de cultuurlaag of vegetatiehorizont één of meerdere grondsporenniveaus aanwezig?*

Ja, alle grondsporen bevinden zich in de kwelder- of (met name) oeverafzettingen waarin de dubbele laklaag is ontstaan.

⁶⁹ Ilson & Van Kempen, 2008. Dit PvE is in 2014 geactualiseerd

Figuur 9.1. Advieskaart.

Fase 2**5. *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welk vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?***

Bij het onderzoek zijn hoofdzakelijk fragmenten handgevormd aardewerk en dierlijk bot aangetroffen. Verder waren enkele fragmenten gedraaid aardewerk aanwezig, alsmede stukken natuursteen en hout. Van de vondsten kon alleen het aardewerk worden gedateerd. Het handgevormde aardewerk, verreweg het grootste aandeel van het vondstmateriaal, dateert uit de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd. Het gedraaide aardewerk dateert uit verschillende perioden: de Romeinse tijd, de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd (18e tot begin 20e eeuw).

6. *Wat is de datering, aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

Het gros van de sporen bevindt zich op zandige, gerijpte oever die in WP2 aanwezig is. De overige sporen zijn verspreid over de overige proefsleuven (met name WP1, WP7 en WP8) aangetroffen. Vanwege de beperkte oppervlakte van de proefsleuven kunnen nog weinig concrete uitspraken gedaan worden over de interpretatie van de sporenclusters. Het betreft (paal)kuilen, greppels, een dierlijke begraving en aardewerkconcentraties. Structuren kunnen nog niet worden herkend, al lijkt er wel sprake te zijn van een palenrij en twee greppels die mogelijk onderdeel waren van een gebouw of de begrenzing van een kavel hebben gevormd. Op basis van het aardewerk kunnen de sporen gedateerd worden in de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd.

Een klein deel van de sporen kent een jongere datering. Het betreft de sloten en bijbehorende paalkuilen die dateren uit de Nieuwe tijd en het overblijfsel zijn van de verkaveling van vóór de huidige inrichting van het plangebied.

Alle sporen zijn goed bewaard gebleven, goed herkenbaar en uitstekend geconserveerd.

7. *Wat is de relatie met de omgeving?*

De aangetroffen vindplaatsen passen in het beeld dat uit de directe omgeving van het plangebied bekend is. Op de oevers van de aanwezige geulen vond bewoning plaats in de IJzertijd en Romeinse tijd. De overige delen van het landschap waren in gebruik als weidegrond of akkers. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het onderzoek in plangebied Nieuw-Valkenburg, vlak ten noordwesten van het Valkenburgse Meer.

Ook in het plangebied lijkt er op de zandige oevers sprake van bewoning in de Late IJzertijd-Romeinse tijd: hier zijn althans de meest sporen en vondsten aangetroffen. De overige delen lijken minder intensief te zijn gebruikt, getuige het (aanzienlijk) lagere aantal sporen en vondsten.

8. *Wat is de exacte ligging en horizontale begrenzing van de vindplaats?*

De exacte ligging en begrenzing van de vindplaatsen staan weergegeven op figuur 9.1.

9. *Wat is de precieze situatie met betrekking tot de gaafheid en conservering van de archeologische vondsten/sporen?*

Uit het onderzoek blijkt dat de sporen en vondsten goed zijn geconserveerd. Het dierlijk skelet is bijvoorbeeld grotendeels in goede staat bewaard gebleven. De waardering van de botanische

en pollenmonsters toont aan dat deze over het algemeen zeer goed tot goed geconserveerd zijn. Hetzelfde geldt voor het aanwezige aardewerk: dit is gefragmenteerd maar wel goed geconserveerd.

De sporen zijn eveneens goed geconserveerd: zij zijn goed herkenbaar en niet verstoord.

10. Zijn er aanwijzingen voor verschillende bewoningsfasen? Is er een ensemblewaarde met vindplaatsen in de omgeving van het plangebied of met het omliggende landschap?

Er zijn twee aanwijzingen voor verschillende bewoningsfasen binnen de aangetroffen vindplaats uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd in WP2. Het aardewerk laat een daadwerkelijk onderscheid in de tijd niet toe:

- Er zijn twee oriëntaties te zien binnen de greppel. Dat lijkt te wijzen op twee fasen van (bijvoorbeeld) verkaveling.
- Sporen daterend in de Late IJzertijd-Romeinse tijd oversnijden elkaar.

Overigens is er in het verslag van de eerder waarnemingen van de AWN binnen de drie nader onderzochte AMK-terreinen op alle terreinen sprake van twee fasen, over het algemeen uit de IJzertijd en de Romeinse tijd. Bij het huidige onderzoek is echter telkens maar één niveau met sporen en vondsten aangetroffen. Het is niet duidelijk geworden wat daarvan de reden is.

Specifieke vragen vindplaats WBW94 48/1 (werkput 4)

11. Zijn de vondsten inderdaad aanwezig in de mariene afzettingen of betreft het alleen aangevoerd materiaal?

De vondsten zijn aangetroffen in een dunne zandlaag, die direct onder de bouwvoor ligt en lijkt te zijn ingegraven in de natuurlijke afzettingen. Deze zandlaag betreft waarschijnlijk (het restant van) een kleiwinningskuil.

12. Als de vondsten in-situ zijn wat is de aard, ouderdom en omvang van de vindplaats?

De vondsten zijn in een kleiwinningskuil gevonden die later gedempt is. Zij zijn dus of met het dempingsmateriaal mee gekomen of afkomstig uit de onderliggende klei. Vast staat dat zij niet *in situ* zijn gevonden.

Specifieke vragen restgeul 'de Doollent' (WP5 en WP6)

13. Wat is de ouderdom van de aangetroffen geul?

De geul zelf is niet gedateerd. Wel zijn er in WP6 enkele fragmenten handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd tot en met de Romeinse tijd in aangetroffen. Op basis daarvan kan worden geconcludeerd dat de geul tot in deze periode nog watervoeren zal zijn geweest.

14. Wat betreft de aard van het aanwezig archeologische materiaal (nederzettingsafval [dump] losse vondsten of eventueel verspoeld materiaal)?

In WP6 zijn verschillende vondsten aangetroffen in de restgeul. Het gaat om fragmenten dierlijk bot en om enkele fragmenten handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd. Deze vondsten ogen niet verspoeld. Of het gaat om losse vondsten of nederzettingsafval kan niet met zekerheid worden gesteld.

15. Zijn er langs de geul nederzettingssporen of andere antropogene sporen die verband houden met het materiaal in de geul en/of met de reeds bekende vindplaatsen 30E-17 en -18?

Dergelijke sporen ontbreken. Op de oevers van de geul zijn alleen enkele kleine fragmenten handgevormd aardewerk aangetroffen. Sporen werden niet waargenomen.

9.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het onderzoek worden de volgende aanbevelingen gedaan (zie figuur 9.1 voor de locatie van de vindplaatsen).

AMK-terrein 30E-016

Binnen dit terrein is vindplaats 1 aangetroffen. Voor deze vindplaats wordt het volgende geadviseerd:

- Tussen de huidige zuidoever van het meer en de Boezemsloot geen bodemingrepen te laten plaatsvinden die dieper reiken dan de huidige ophoging. De bovenkant van het archeologisch relevante niveau bevindt zich hier tussen 0,7 en 1 m -NAP (ca. 1,2 m -Mv). Met een veiligheidsmarge van 20 cm kunnen de werkzaamheden daarmee niet dieper dan tot 0,5 m -NAP reiken (ca. 1 m -Mv). Feitelijk vinden hier geen bodemingrepen plaats binnen de contour van vindplaats 1 anders dan in de reeds onderzochte berm van het fietspad.
- Voor het deel van de vindplaats ten zuiden van de Boezemloot wordt geadviseerd om geen bodemingrepen plaats te laten vinden en verkeer van machines zo veel mogelijk te beperken. Uit het huidige onderzoek blijkt immers dat er al sprake is van verstoringen als gevolg van het rijden met machines.

Door de opdrachtgever zijn de inrichtingsplannen voor de vijver inmiddels dusdanig aangepast dat voldaan wordt aan de voorwaarden die hiervoor staan beschreven, zodat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is. Mochten er desondanks toch ingrepen plaatsvinden die dieper reiken of machinebewegingen moeten plaatsvinden, dan lijkt gezien de beperkte diepte van de bodemingrepen en de onmogelijkheden voor het doen van verder gravend onderzoek (beperkte ruimte, ligging van een hoogspanningsleiding, 'vijverpartijen') met name in het noordelijke deel van vindplaats 1, een archeologische begeleiding (protocol opgraven) daarvoor de meest geschikte methode. Voorwaarde is dan wel dat de werkzaamheden dusdanig uitgevoerd worden dat de vlakken niet meteen onder water komen te staan maar er gelegenheid is voor het doen van waarnemingen. De archeologische begeleiding dient alleen plaats te vinden binnen de daadwerkelijke contour van de toekomstige vijver.

AMK-terrein 30E-018 (vindplaats 2)

Conform de huidige versie van de inrichtingsplannen ligt vindplaats 2 helemaal binnen de toekomstige uitbreiding van het meer. Ter plaatse van WP2 staat de bodemlijn van 30 m -NAP aangegeven (inrichtingsplan tekening 080081, rev. 14). Ter plaatse van de zuidwesthoek van WP2 staat een depot en bouwweg aangegeven, maar dit deel ligt eveneens binnen de vergunde contour van de zandwinning.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Op basis van het inrichtingsplan kunnen de archeologische resten niet in de bodem behouden blijven en lijkt planaanpassing ook niet tot de mogelijkheden te behoren. Geadviseerd wordt om de kern van vindplaats 2 vlakdekkend op te graven en deze daarmee *ex situ* te behouden. Door middel van de opgraving kan alle informatie van de vindplaats worden verzameld en kunnen wellicht ook de eerdere vondsten die bij de aanleg en uitbreiding van het meer gevonden zijn in een context geplaatst worden. Aandachtspunten zijn de aansluiting van S27 en S50 en de zuidwestkant van de vindplaats waar de restgeul aansluit (i.v.m. eventuele deposities, begravingen, etc.). Hoewel de spoor- en vondstdichtheid in oostelijk richting afneemt, dient ook de zone ten zuiden van de Boezemsloot, ter hoogte van WP5, meegenomen te worden in het onderzoek. Doel daarvan is het in kaart brengen van beide oevers van de restgeul en de kans op eventuele deposities etc. in de restgeul.

Langs de zuidkant van het fietspad is een hoogspanningsleiding ingegraven tot in het archeologische niveau. Dit deel van de vindplaats is daarmee al verstoord en zal niet verder worden opgegraven. De huidige weg en smalspoorbaan zijn wel opgenomen binnen de vindplaats, aangezien de aanleg daarvan vermoedelijk niet heeft geleid tot verstoringen tot in het archeologische niveau.

AMK-terrein 30E-017

Binnen archeologisch monument 30E-017 en de directe omgeving daarvan ontbreken aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen (m.u.v. kavelsloten uit de Nieuwe tijd). Bovendien is bij het proefsleuvenonderzoek (en het vooronderzoek) vastgesteld dat sprake is van verstoringen tot in de natuurlijke afzettingen. Op basis daarvan wordt geadviseerd dit deel van het plangebied vrij te geven. Aangezien het terrein binnen de toekomstige uitbreiding van het meer (afgraving tot diepten tussen 30 en 40 m -NAP) ligt kan het AMK-terrein ook worden afgevoerd van de AMK.

Vindplaats WBW94 48/1

Uit het huidige onderzoek blijkt dat de in 1994 aangetroffen sporen en vondsten hoogstwaarschijnlijk aan kleiwinning in de Nieuwe tijd zijn toe te schrijven. Aanwijzingen voor een vindplaats uit oudere perioden ontbreken. Bovendien is bij het huidige onderzoek gebleken dat grote oppervlakken verstoord zijn geraakt als gevolg van de aanleg van de verschillende water- en gasleidingen. Op van de voorgaande punten wordt geadviseerd vindplaats WBW94 48/1 vrij te geven en wordt ter plaatse geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Restgeul de Doollent

Voor restgeul 'de Doollent' wordt het volgende geadviseerd:

- In WP5 zijn geen aanwijzingen gevonden voor archeologische resten, met uitzondering van enkele fragmenten handgevormd aardewerk op de oevers van de geul. De restgeul zelf heeft geen vondstmateriaal opgeleverd en ook grondsporen zijn niet aanwezig. Voor de omgeving van WP5, die tot ongeveer 30 m -NAP afgegraven zal worden, wordt vervolgonderzoek aanbevolen. Ter plaatse dient een opgraving uitgevoerd te worden met als doel de relatie tussen vindplaats 2 en de eerder aangetroffen vondsten langs de restgeul in kaart te brengen. Ook dienen beide oevers van de restgeul te worden gekarteerd en de restgeul zelf te worden onderzocht op eventuele deposities.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

- De restgeul heeft ter plaatse van WP6 wel vondsten opgeleverd (vindplaats 3). Ook hier ontbreken grondsporen echter. De vondsten lijken er op te wijzen dat in de (directe) omgeving wel een vindplaats aanwezig is. WP6 bevindt zich aan de zuidoostelijke rand van de toekomstige uitbreiding. Op deze locatie worden een watergang, fiets- en wandelpad en smalspoorbaan beoogd. Ten noorden daarvan wordt een tijdelijke watergang aangelegd.
- De zones waar de toekomstige watergangen ter plaatse van de restgeul worden aangelegd, dan wel waar deze de restgeul en/of de gerijpte oevers⁷⁰ kruisen (en die **niet** ter plaatse van de huidige sloten liggen), dienen archeologisch onderzocht te worden door middel van een opgraving.

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek neemt provincie Zuid-Holland een selectiebesluit (contactpersoon: drs. R.H.P. Proos). Overigens zijn de hiervoor weergegeven aanbevelingen reeds besproken en akkoord bevonden door de heer Proos.

⁷⁰ Jansen, 2010: boringen 25 en 26

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Literatuur

- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001. *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- Besuijen, G.P.A. & J. van Kerckhove**, 2011. Aardewerk uit de ijzertijd en de Romeinse tijd. In: A. Pavlović e.a. (red.); Archeologisch onderzoek aan de Uithofslaan, gemeente Den Haag. Deel 1: Sporen van bewoning uit de ijzertijd (vindplaats 6) en de Romeinse tijd (vindplaats 3). *Haagse Archeologische Rapportage 1122*: 134-231. Den Haag.
- Bitter, P., S. Ostkamp & N.L. Jaspers**, 2013. *Classificatiesysteem voor (post-)middeleeuws aardewerk en glas = Het Deventer Systeem (sinds 1989). Deel 1: Keramiek*. Digitale opzoekschema's (Versie maart 2013).
- Bloemers, J.H.F.**, 1978. Rijswijk (Z.H.), 'De Bult. Eine Siedlung der Cananefaten. *Nederlandse Oudheden* 8. ROB, Amersfoort.
- Drenth, E.**, 2012. Het handgeformde aardewerk. In: A.J. Tol & B. Jansen (red); Sleuven door de delta van de Oude Rijn. Plangebied Nieuw Valkenburg, gemeente Katwijk. Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven. *ARCHOL-rapport 172*: 205-232. ARCHOL bv, Leiden.
- Duco, D.N.**, 1987. *De Nederlandse Kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Pijpenkabinet, Leiden.
- Goddijn, M.A., A.J. Louwen, A.J. Tol & M. van Zon**, 2012. Sporen, structuren en vindplaatsen. In: A.J. Tol en B. Jansen (red.); Sleuven door de delta van de Oude Rijn. Plangebied Nieuw Valkenburg, gemeente Katwijk. Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven. *ARCHOL-rapport 172*: 105-204. ARCHOL bv, Leiden.
- Heeringen, R.M. van**, 1992. *The Iron Age in the Western Netherlands*. ROB, Amersfoort.
- Heeringen, R.M. van**, 1998. Het behoudsaspect van een vindplaats uit de Vroege IJzertijd in de Ommedijksche Polder te Valkenburg, Zuid-Holland. *Westerheem* 47(3): 103-111.
- Ilson, P.J. & P.A.M.M. van Kempen**, 2008. Programma van Eisen Inventariserend Veldonderzoek (proefsleuven) Ommedijkse Polder en Valkenburgse Meer, gemeente Katwijk en Wassenaar. *RAAP-PvE 562*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp (actualisatie in 2014).
- Jansen, B.**, 2012. Plangebied Ommedijkse Polder en Valkenburgse Meer, gemeenten Wassenaar en Katwijk. Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-rapport 1651*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Jansen, B., J. Mol & A.J. Tol**, 2010. Boren en graven in de delta van de Oude Rijn. Een inventariserend veldonderzoek in plangebied Nieuw Valkenburg. *ARCHOL-rapport 130*. ARCHOL bv, Leiden.
- Laan, M.**, 2009. Voorwerpen, glas, keramisch bouw materiaal en natuursteen. In: H. Siemons & J.J. Lanzing (red.); Bewoningssporen uit de Romeinse tijd in het Wateringse Veld, Den Haag. *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 11: 277-287. Den Haag.
- Linden, E. van der**, 2010. Aardewerk. In: R.J. van Zoolingen (red.); Een Cananefaatse cultusplaats. Inheems-Romeinse bewoning aan de Lozerlaan, Den Haag. *Haagse Oudheidkundige Publicaties* 12: 49-90. Den Haag.
- Marinelli, M.**, 1996. Zandwinplas Valkenburg, Een waarderend archeologisch onderzoek van drie terreinen. *RAAP-rapport 210*. Stichting RAAP, Amsterdam.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

- Mulder, N.F.**, 1998. In het spoor van de Tweede Bergambachtleiding. Archeologische begeleiding van de aanleg van de rivierwatertransportleiding Bergambacht-Wassenaar/Katwijk. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg 2*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Mulder, E.F.J. de e.a.** 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Porreij-Lyklema, T.E.**, 2014. Plangebied Ommedijkse Polder en Valkenburgse Meer, gemeenten Wassenaar en Katwijk. Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie 4748*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Pruijssen, M.**, 2011. Nederzettingssporen uit de ijzertijd op de grens tussen Wassenaar en Valkenburg. Een inventariserend veldonderzoek in onderzoeksgebied Wassenaar – ‘De Groene Buffer’. *ARCHOL-rapport 151*. ARCHOL, Leiden.
- Pruisers, A.P. & W. de Gans**, 1988. De bodem van Leidschendam. In: F.H.C.M. Daams & J. de Kort (red); *Over, door en om de Leytsche Dam. Geschiedenis van een gouden gemeente*. Gemeente Leidschendam, Leidschendam.
- Taayke, E.**, 1992. Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande, 600 voor Chr. bis 300 n.Chr., Teil I: Westergo (Friesland). *Berichten voor de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 40*: 109-222.
- Taayke, E.**, 1997a. Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande, 600 voor Chr. bis 300 n.Chr., Teil IV: Oostergo (Friesland). *Berichten voor de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 42*: 87-161.
- Taayke, E.**, 1997b. Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande, 600 voor Chr. bis 300 n.Chr., Teil V: Übersicht und Schlussfolgerungen. *Berichten voor de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 42*: 163-208.
- Tol, A.J. & B. Jansen**, 2012. Sleuven door de delta van de Oude Rijn. Plangebied Nieuw Valkenburg, gemeente Katwijk. Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven. *ARCHOL-rapport 172*. ARCHOL bv, Leiden.
- Woltering, P.J.**, 2001. Occupation History of Texel, IV Middle Bronze Age – Late Iron Age (1350-100 BC). *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 44*: 9-396.

Gebruikte afkortingen

AMK	Archeologische Monumenten Kaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
DINO	Data en Informatie Nederlandse Ondergrond
GHW	gemiddeld hoogwater
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
MAE	minimaal aantal exemplaren
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
RTK-GPS	Real Time Kinetic Global Positioning System
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Verklarende woordenlijst

antropogeen

Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).

artefact

Alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen.

¹⁴C-datering

(Ook wel C14- of C¹⁴-datering.) Bepaling van gehalte aan radio-actieve koolstof ¹⁴C van organisch materiaal (hout, houtskool, veen, schelpen e.d.) waaruit de ¹⁴C-ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren vóór 1950 na Chr. (jaren BP) met daaraan toegevoegd de aan de meting verbonden mogelijke afwijking (standaarddeviatie).

dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder periglaciaire omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).

detritus

Bezonken plantenresten.

estuariën

Betrekking hebbend op/afgezet in een estuarium (rechtvormige riviermonding met eb- en vloedwerking).

ex situ

Niet in of op zijn/haar oorspronkelijke positie.

fluviaal

Door rivieren gevormd, afgezet.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

in situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren.

kwelder

Begroeid en slechts bij zeer hoge vloed overstroomd buitendijks gebied (vergelijk 'schor', 'gors' en 'griend').

lagunair

Betrekking hebbend op een ondiepe baai, beschermd -door strandbank, rif of eiland- langs een kust.

laklaag

Geprononceerd vegetatieniveau met zwarte kleur en schelpachtige, glanzende breukvlakjes; vaak wordt de term ook gebruikt voor een vegetatieniveau in het algemeen.

marien

Op de zee betrekking hebbend, bij of in zee voorkomend, door of in zee gevormd.

Palynologie (pollenanalyse)

De bestudering van fossiele stuifmeelkorrels en sporen waardoor een beeld van de vegetatiegeschiedenis gevormd kan worden. Uit de vegetatiegeschiedenis kan het klimaat worden gereconstrueerd.

Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

silt

Gronddeeltjes ter grootte van 2 tot 50 µm.

strandvlakte

Oorspronkelijk zeestrand dat genetisch samenhangt met de erachter liggende strandwal. Door kustuitbouw ontstaat een strandvlakte die is ingeklemd tussen twee strandwallen. Strandvlakten zijn meestal afgedekt met veen. Zie *strandwal*.

strandwal

Door branding en zeestromingen ontstane zandrug parallel aan de kustlijn welke uiteindelijk boven gemiddeld hoogwater uitkomt.

Weichselien

Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 114.000-9700 jaar voor Chr.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.1.** De ligging van het plangebied (zwart), omliggende AMK-terreinen (blauw) en de hoogspanningsleiding (rood); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.1.** Resultaten van het eerder uitgevoerde onderzoek
- Figuur 4.1.** De ligging van de proefsleuven.
- Figuur 4.2.** De aanleg van het vlak in WP1. Hier is ook duidelijk de beperkte ruimte zichtbaar, die beschikbaar was voor het aanleggen van de proefsleuf en de uitgekomen grond.
- Figuur 4.3.** Overzicht van de werkzaamheden in WP2, waarbij op de voorgrond één van de greppels wordt gecoupeerd met de graafmachine.
- Figuur 5.1.** Overzicht van de verschillende afzettingen die bij het onderzoek zijn aangetroffen, in dit geval in het westelijke deel van het profiel van WP5. Onder de recente bouwvoor bevinden zich kwelderafzettingen met daarin een dubbele laklaag. Daaronder bevindt zich de insteek van restgeul de Doollent (de donkere humeuze lagen), die zich ingesneden heeft in lagunaire sedimenten (de humeuze laag met dunne siltlagen linksonder op de foto).
- Figuur 5.2.** Detailopname van de dubbele laklaag, zoals die bovenin de kwelderafzettingen is waargenomen. In dit geval in WP1.
- Figuur 6.1.** Eén van de paalkuilen die op vindplaats 1 is aangetroffen (S8). Bij deze paalkuil is de datering overigens enigszins onzeker.
- Figuur 6.2.** Overzicht van een deel van het vlak in WP2, die een goed beeld geeft van de spoor-dichtheid. Geheel rechts op de foto bevindt zich de sloot uit de Nieuwe tijd (S13). Vlak daarnaast bevindt zich een greppel uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd (S19) en op de achtergrond de paalkuilen van een mogelijke structuur uit diezelfde periode (S22 t/m S26).
- Figuur 6.3.** Overzicht van enkele van de greppels die in WP2 zijn aangetroffen (respectievelijk S19, S27, S29 en S43).
- Figuur 6.4.** Coupe van paalkuil S26 langs het zuidprofiel. Duidelijk is te zien dat sprake was van meerdere palen binnen de kuil.
- Figuur 6.5.** Coupe van paalkuil S36. De verbrande paalkern is duidelijk herkenbaar.
- Figuur 6.6.** Detailopname van de ribbenkast van het runderskelet (S56). Ook zijn hierop de natte omstandigheden waaronder het skelet vrij gelegd werd goed te zien.
- Figuur 6.7.** Overzicht van de grote mate van verstoring binnen vindplaats WBW94 48/1 als gevolg van de aanleg van de (werkstrook van) de bestaande leidingen.
- Figuur 6.8.** Detailopname van het profiel van WP4 met daarop de mogelijk kleiwinningskuil (S47). Zie voor het hele profiel kaartbijlage 1.
- Figuur 7.1.** Overzicht van de aangetroffen soorten handgevormd aardewerk uit de Late IJzertijd-Romeinse tijd, alsmede de aanwezige oppervlaktebewerking en versiering (foto's: K. Bosma).
- Figuur 7.2.** Fragmenten van twee speelschijfjes van handgevormd aardewerk (V66 en V69; foto: K. Bosma).
- Figuur 7.3.** Deksel van handgevormd aardewerk (V47; tekening en foto: K. Bosma).
- Figuur 9.1.** Advieskaart.

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Overzicht van de omvang van de proefsleuven uit fase 1.
- Tabel 3.** Overzicht van de omvang van de proefsleuven uit fase 2.
- Tabel 4.** overzicht van de aangetroffen sporen per categorie.
- Tabel 5.** Overzicht van de aantallen aangetroffen vondsten per categorie.
- Tabel 6.** Aantal en MAE van het aangetroffen keramische vondstmateriaal per categorie per periode.
- Tabel 7.** Overzicht van de gewaardeerde monsters en bijbehorende resultaten.
-
- Bijlage 1.** Profielkolommen WP1, WP2, WP3, WP7, WP8 en WP9.
- Bijlage 2.** Sporenlijst.
- Bijlage 3.** Vondstenlijst.
- Bijlage 4.** Monsterlijst.
- Bijlage 5.** Determinatie handgevormd aardewerk.
- Bijlage 6.** Overzicht handgevormd aardewerk.
- Bijlage 7.** Determinatie dierlijk bot.
-
- Kaartbijlage 1.** Profieltekeningen van WP4, WP5 en WP6.
- Kaartbijlage 2.** Vlaktekeningen van de proefsleuven.

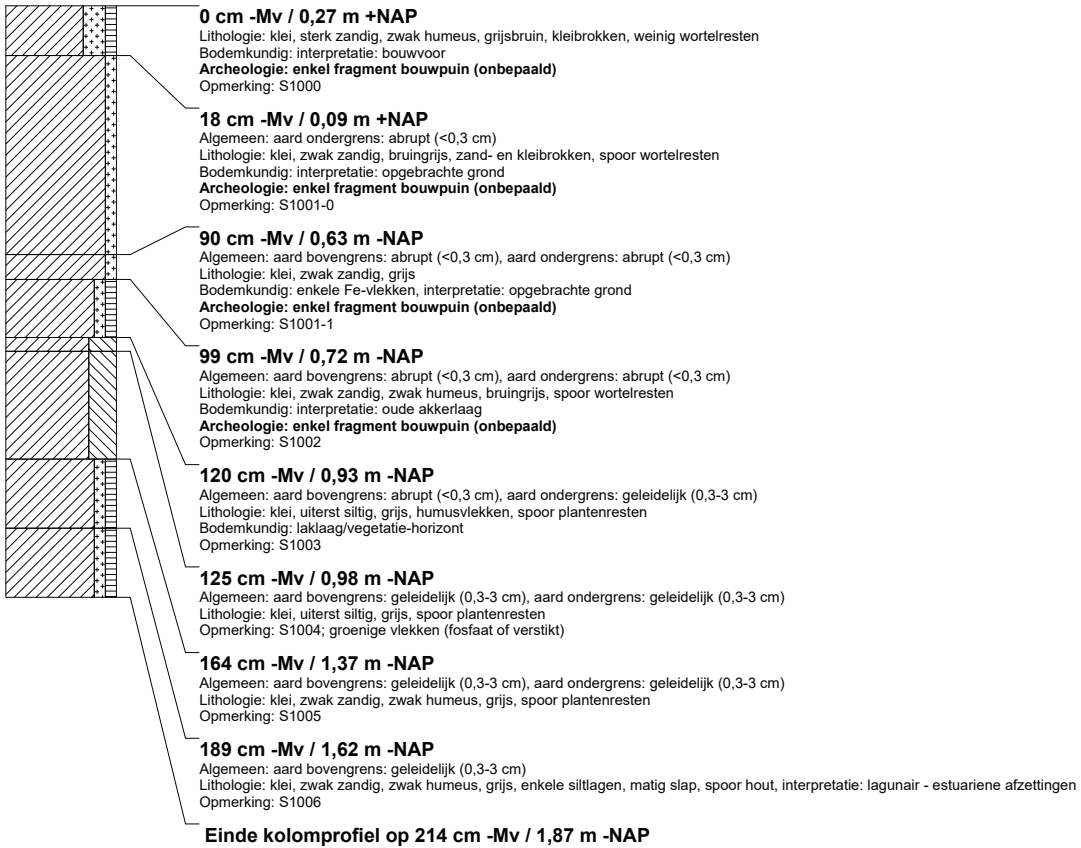
Bijlage 1: Profielkolommen WP1, WP3, WP7, WP8 en WP9

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

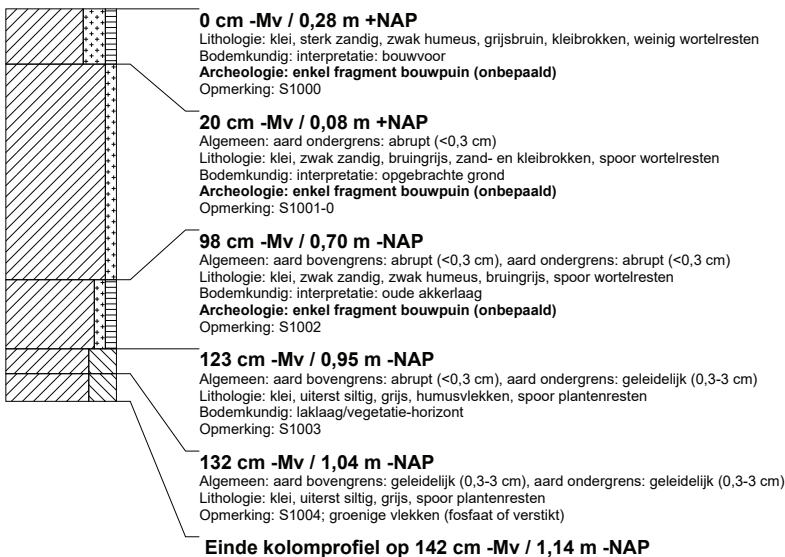
kolomprofiel: KAVA3-1

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.454,06, Y: 463.840,65, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,27, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 1, viak 101

kolomprofiel: KAVA3-2

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.463,93, Y: 463.838,48, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,28, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

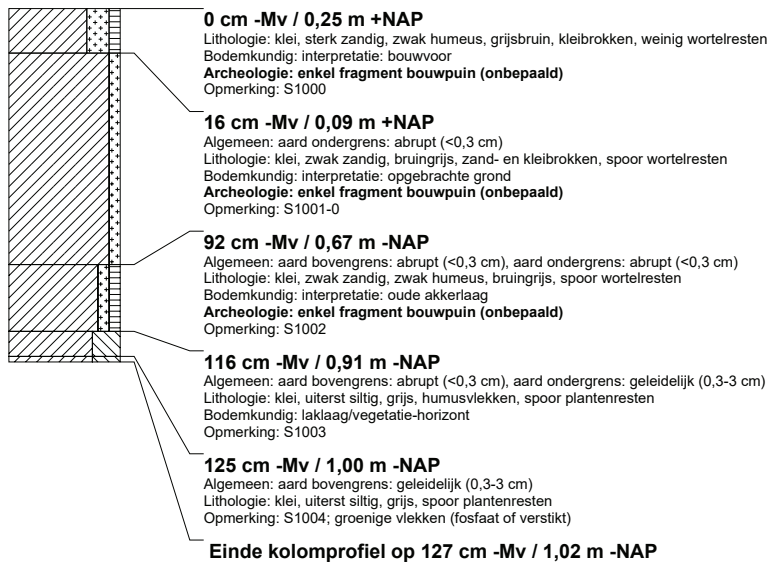

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

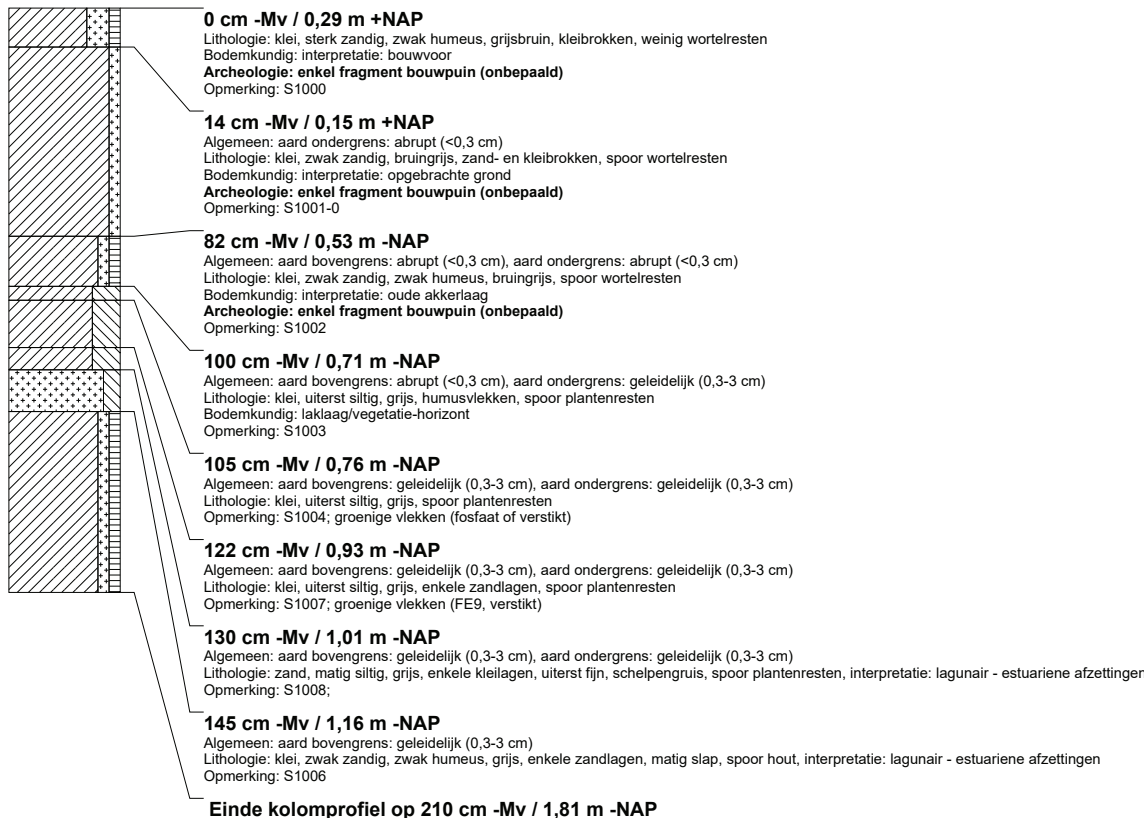
kolomprofiel: KAVA3-3

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.472,46, Y: 463.836,67, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,25, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-4

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.482,78, Y: 463.834,13, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,29, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

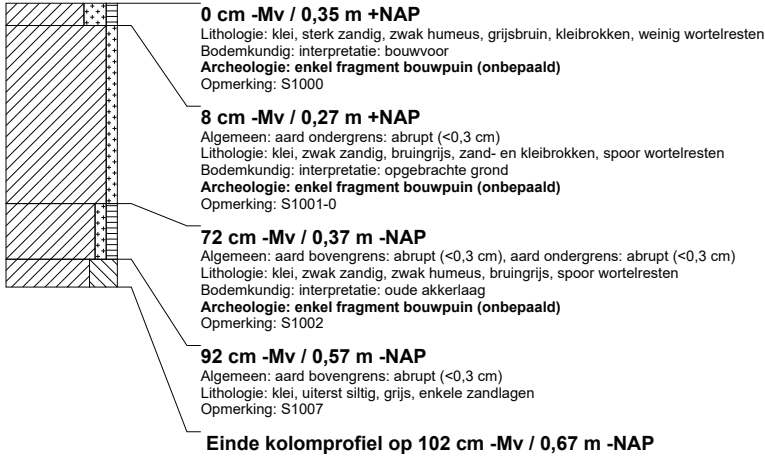

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

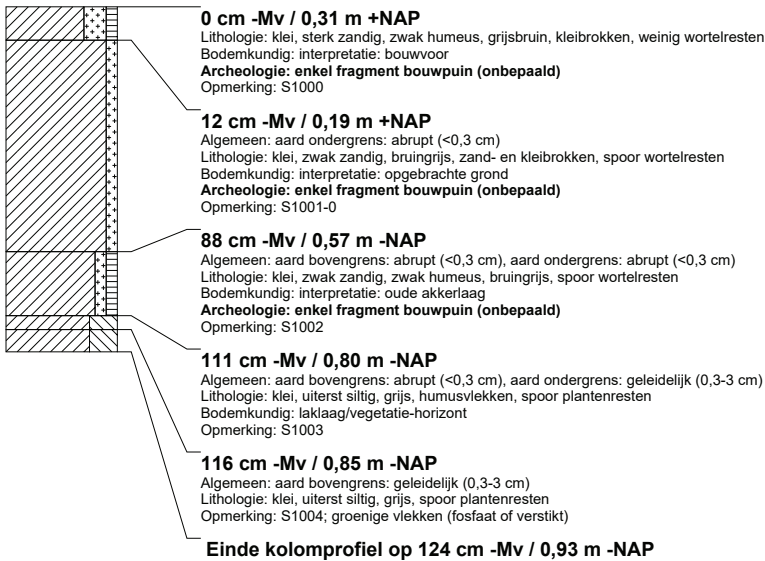
kolomprofiel: KAVA3-5

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.492,78, Y: 463.831,42, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,35, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-6

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.501,03, Y: 463.829,57, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,31, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

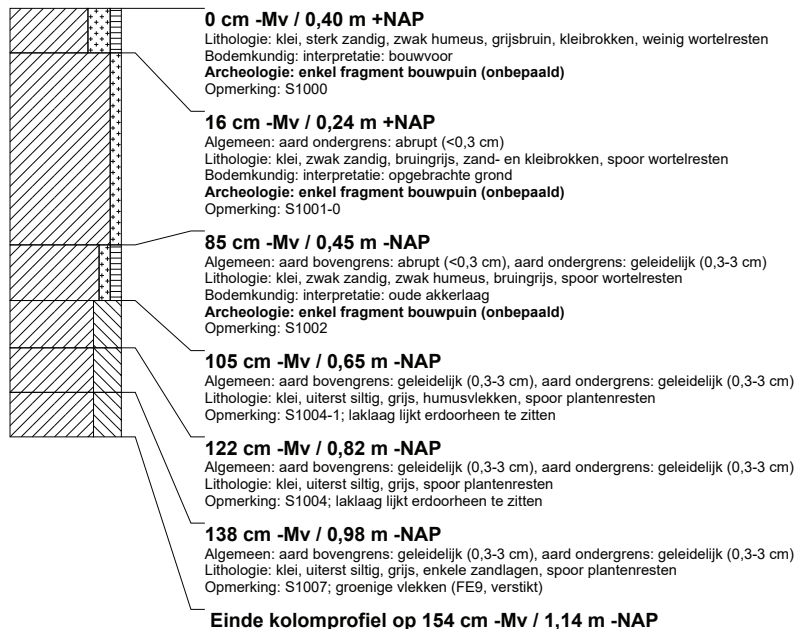

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

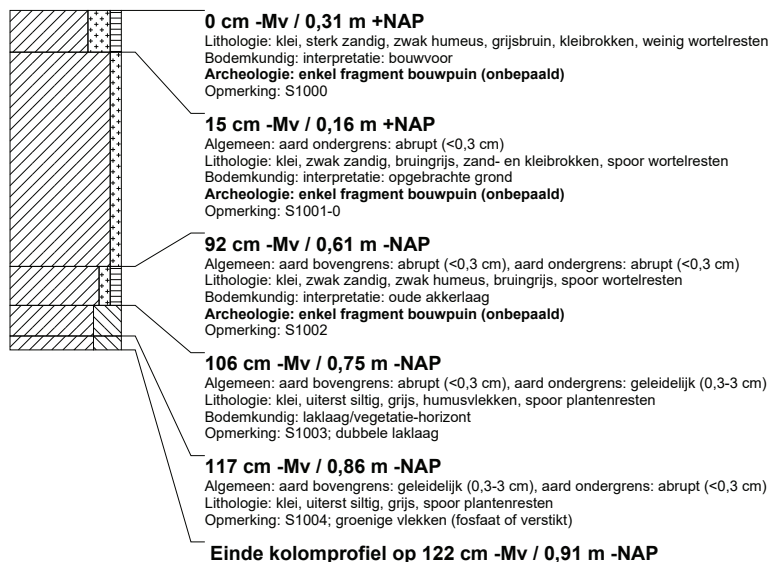
kolomprofiel: KAVA3-7

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.734,33, Y: 463.733,69, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,40, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-8

beschrijver: RDG/FW, datum: 9-9-2014, X: 89.519,72, Y: 463.825,02, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,31, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

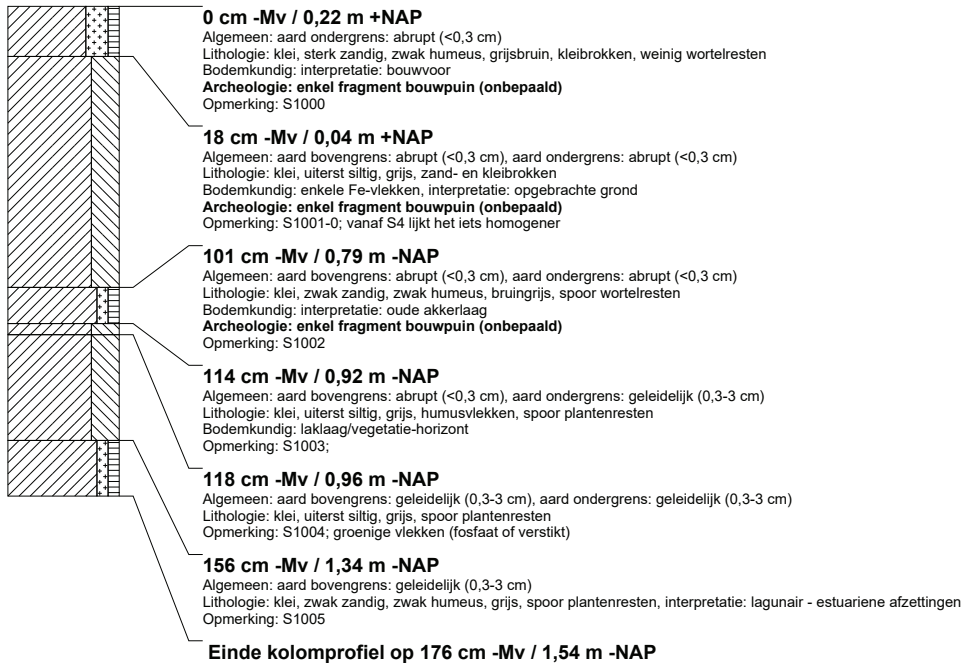

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

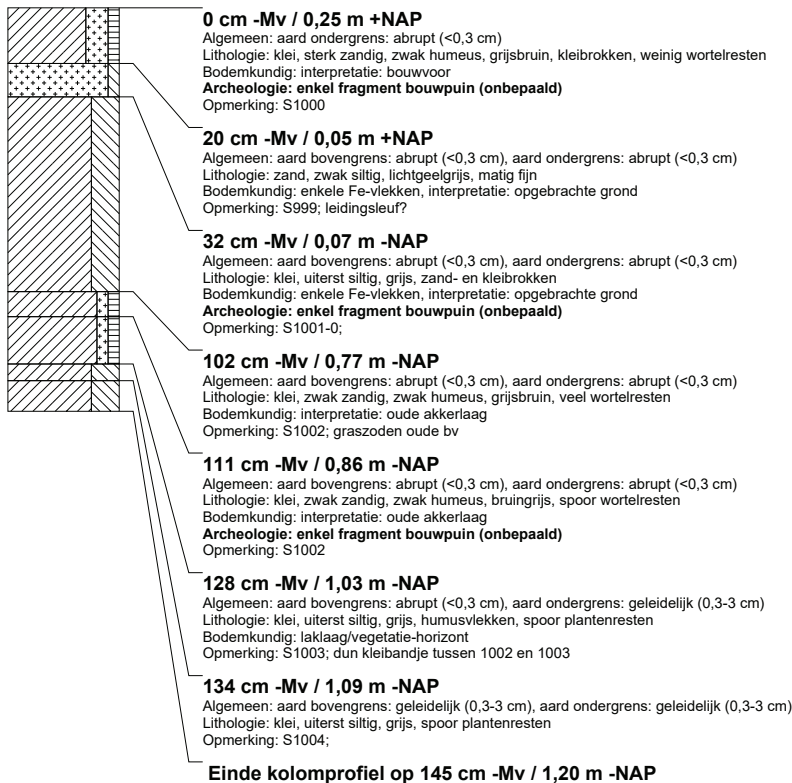
kolomprofiel: KAVA3-9

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.530,32, Y: 463.822,52, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,22, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-10

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.539,27, Y: 463.820,71, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,25, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

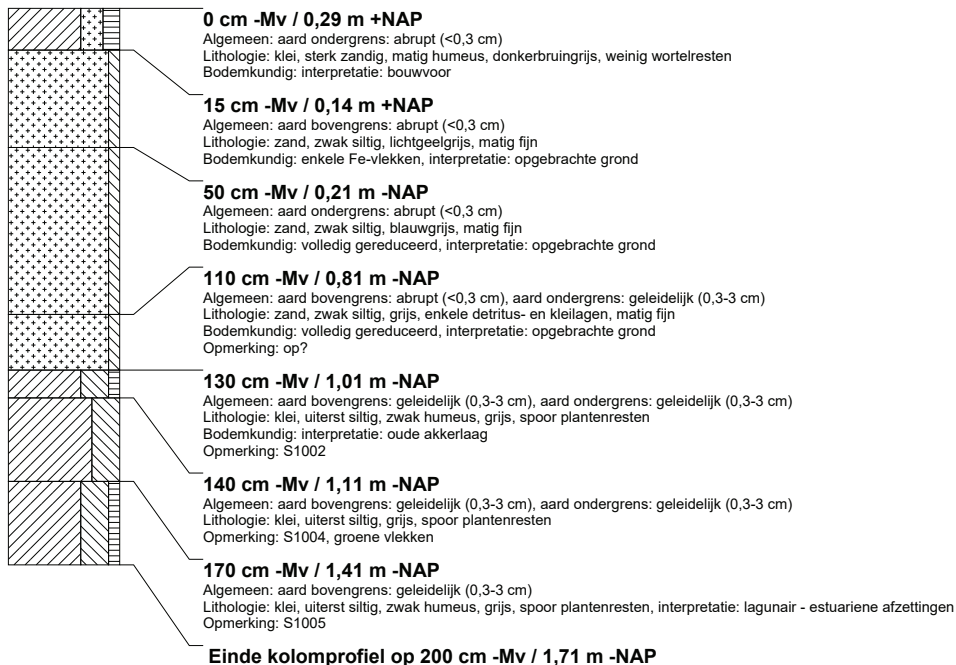

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

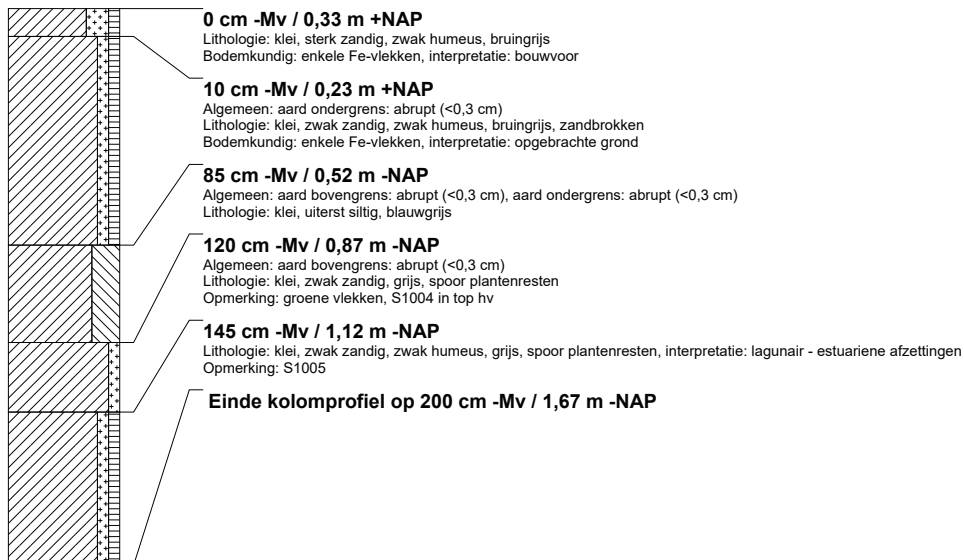
kolomprofiel: KAVA3-11

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.557,66, Y: 463.817,04, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,29, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: boring einde sleuf

kolomprofiel: KAVA3-12

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.599,45, Y: 463.807,40, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,33, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: boring einde put

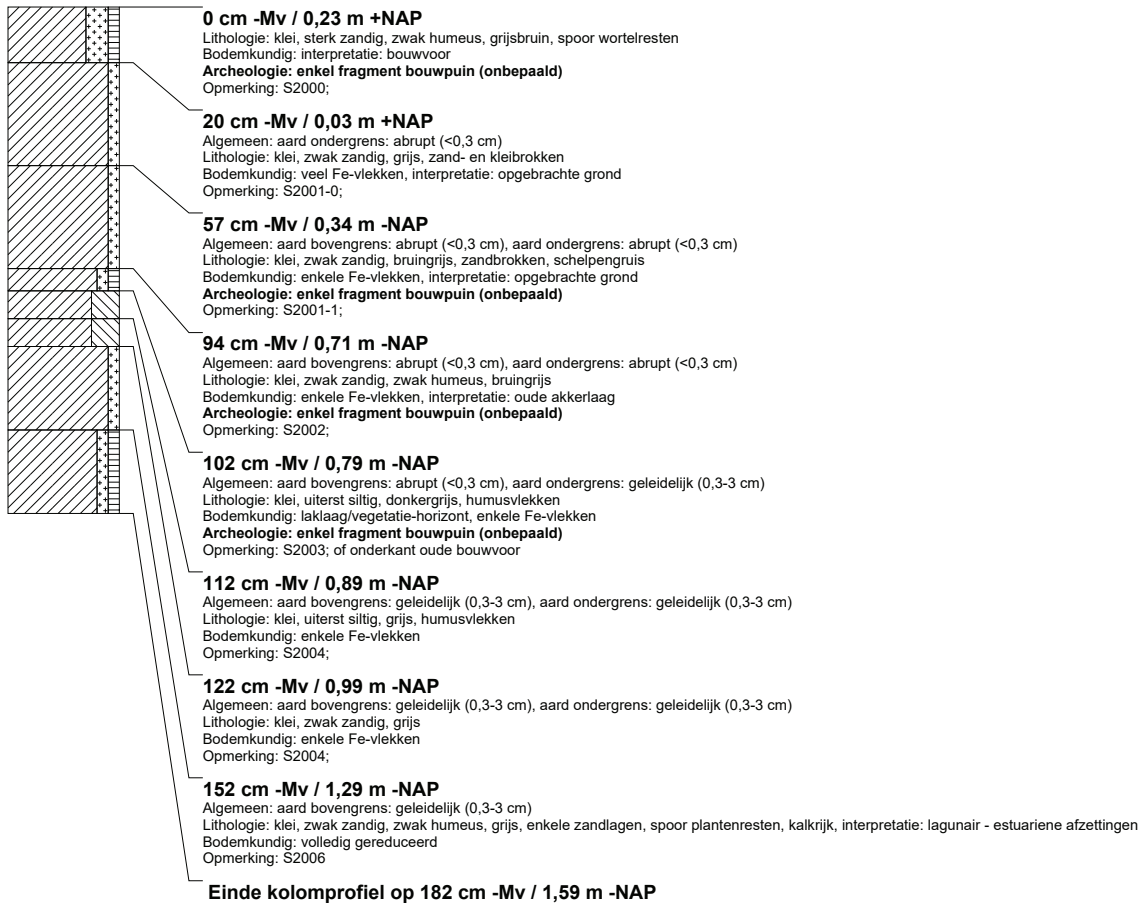

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-13

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.693.58, Y: 463.756.16, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,23, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

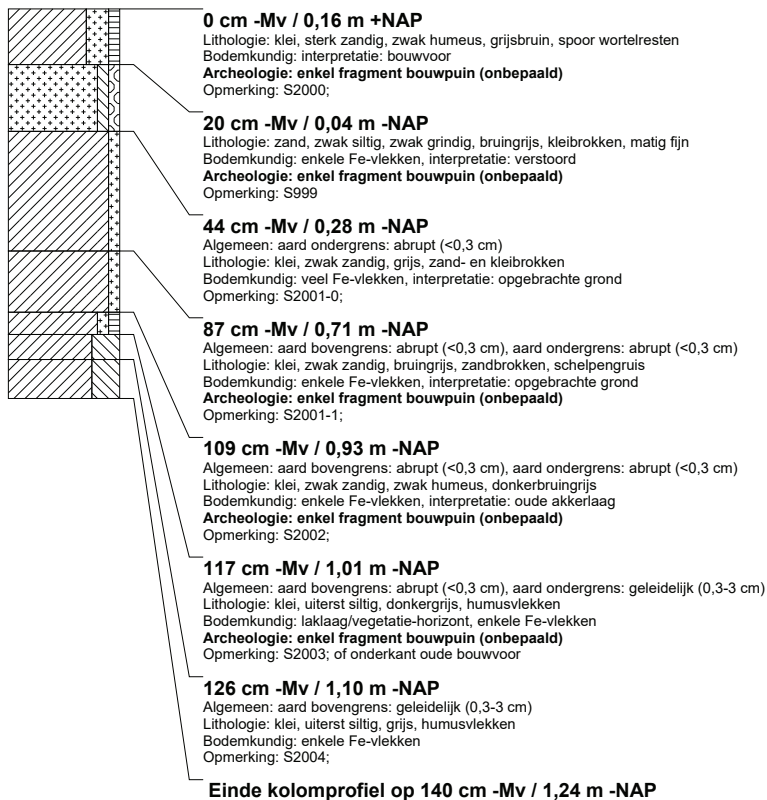

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

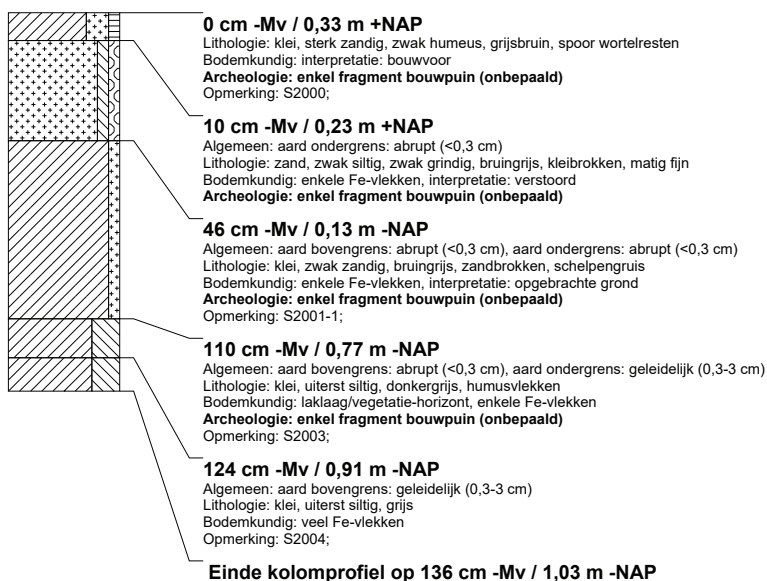
kolomprofiel: KAVA3-14

beschrijver: RDG/FW, datum: 10-9-2014, X: 89.705.21, Y: 463.749.99, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,16, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

kolomprofiel: KAVA3-15

beschrijver: RDG/FW, datum: 11-9-2014, X: 89.723.18, Y: 463.740.16, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,33, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

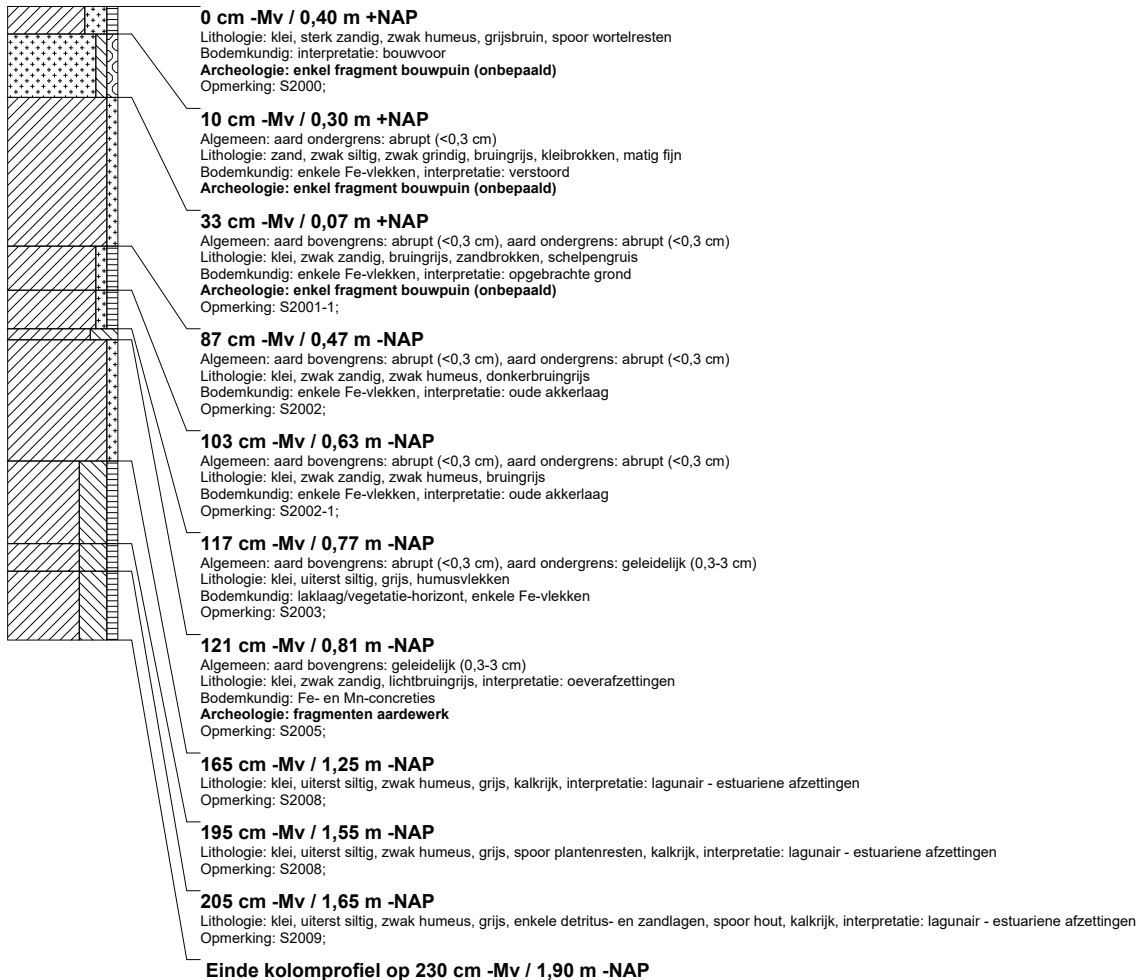

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-16

beschrijver: RDG/FW, datum: 11-9-2014, X: 89.734,33, Y: 463.733,69, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,40, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

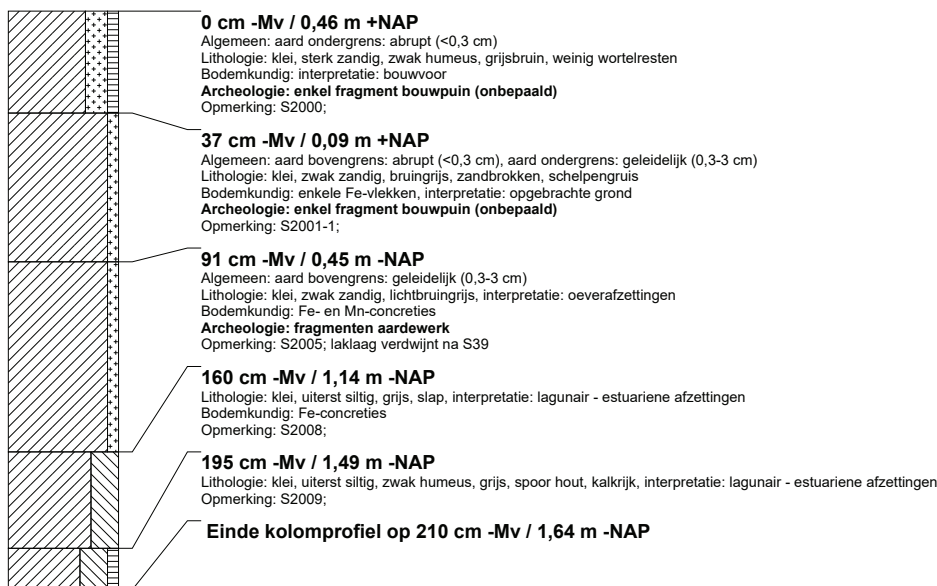
kolomprofiel: KAVA3-17

beschrijver: RDG/FW, datum: 12-9-2014, X: 89.745,91, Y: 463.726,98, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,46, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

kolomprofiel: KAVA3-18

beschrijver: RDG/FW, datum: 12-9-2014, X: 89.758,18, Y: 463.719,07, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,46, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: put 2, vlak 103

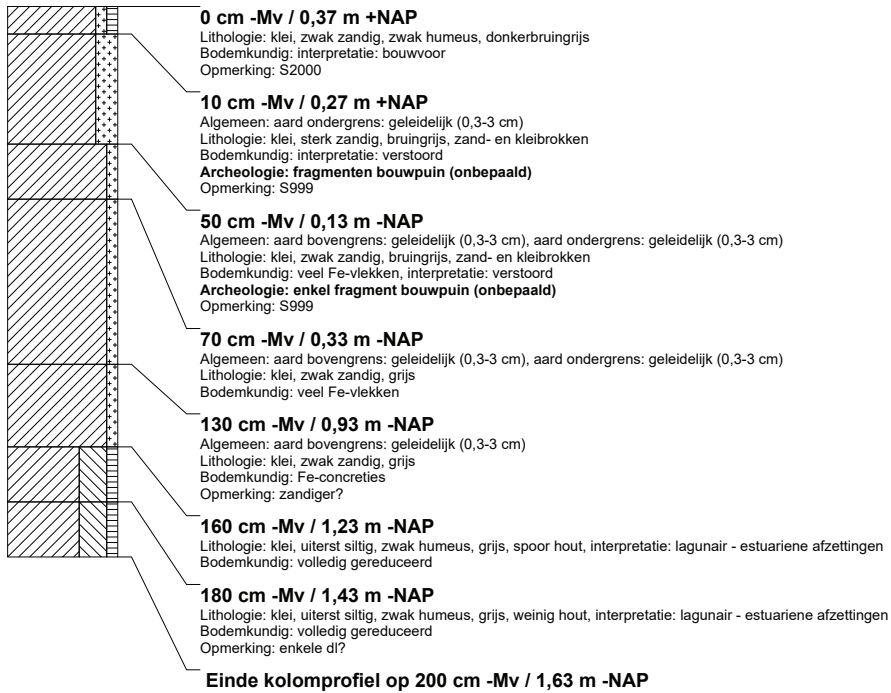

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-19

beschrijver: FW, datum: 12-9-2014, X: 89.784,30, Y: 463.704,89, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,37, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: boring in verlengde van de werkput

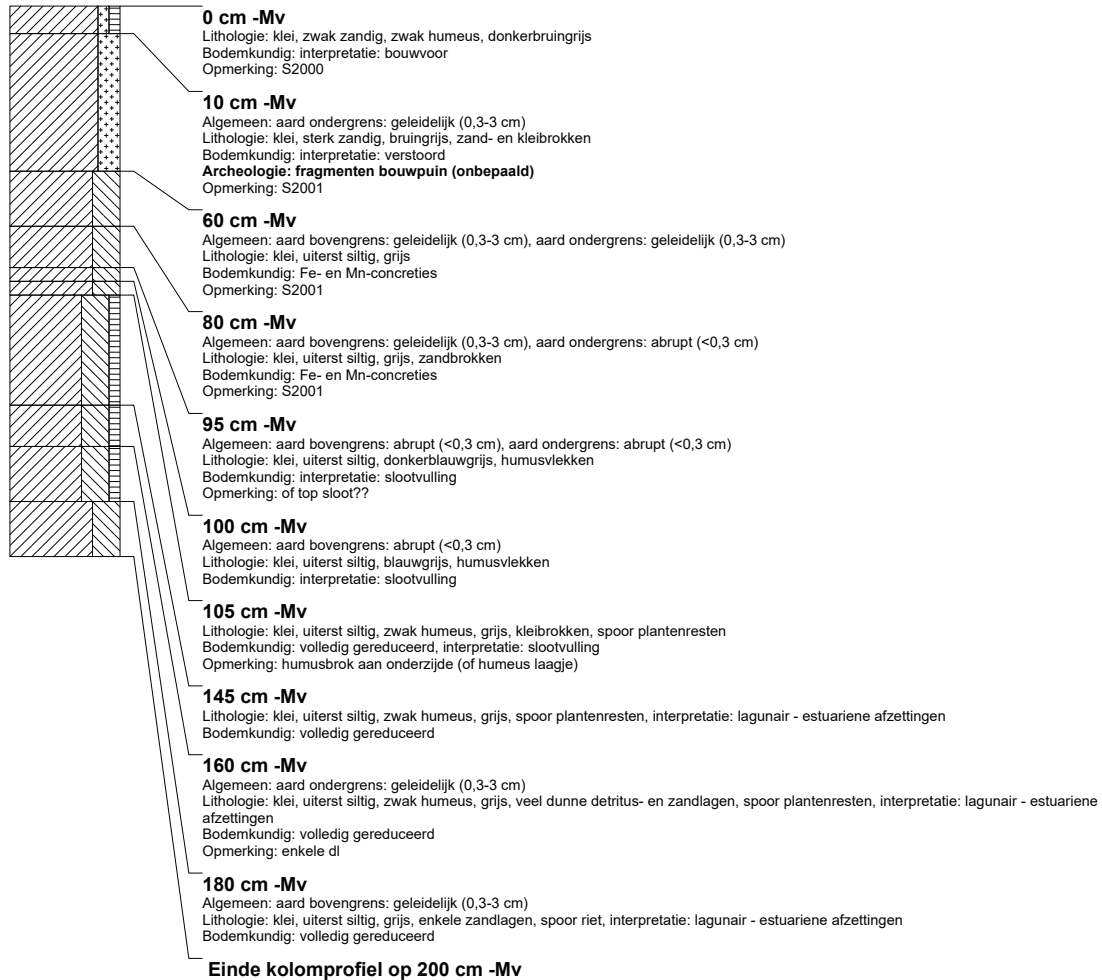

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-20

beschrijver: FW, datum: 12-9-2014, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: boring in verlengde van de werkput

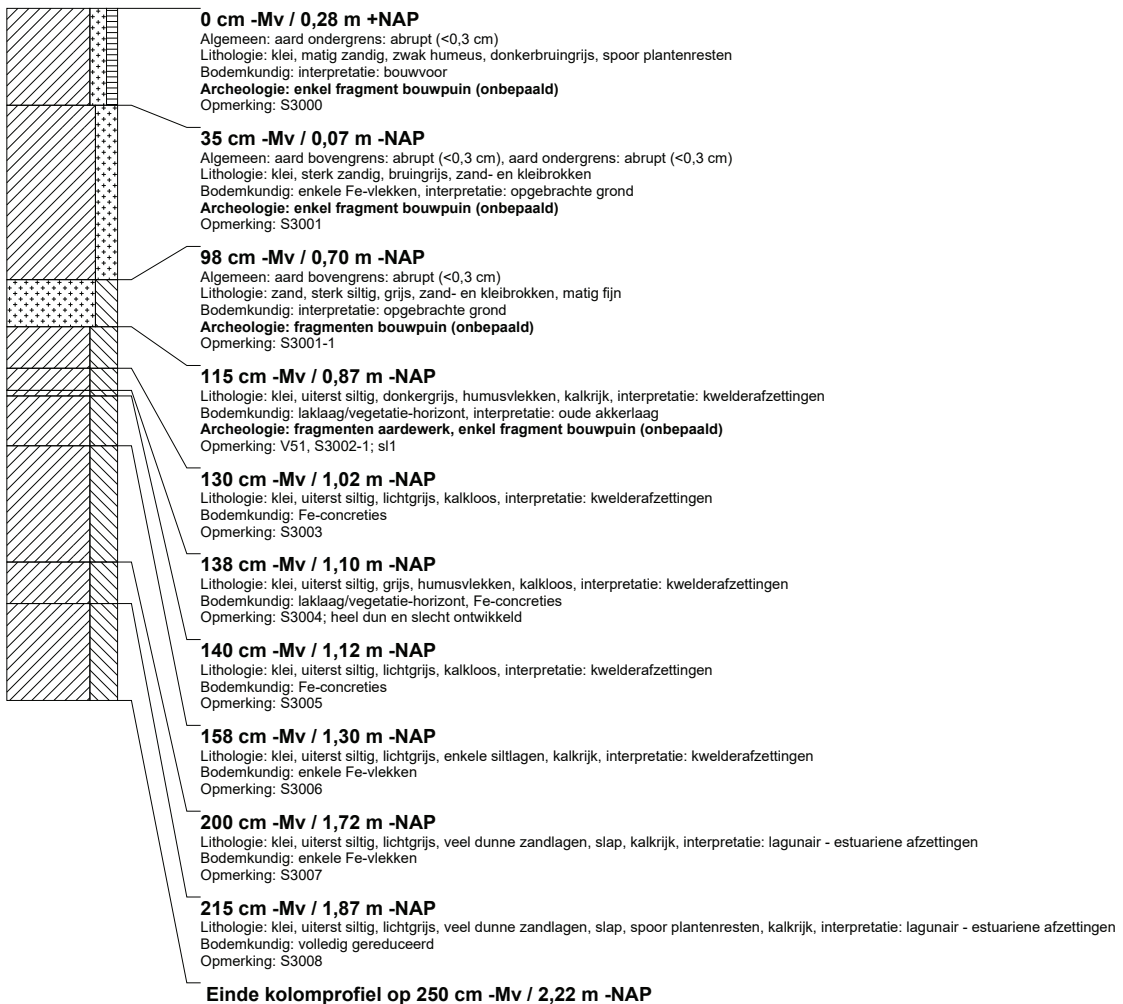

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-21

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.835,66, Y: 463.670,36, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,28, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

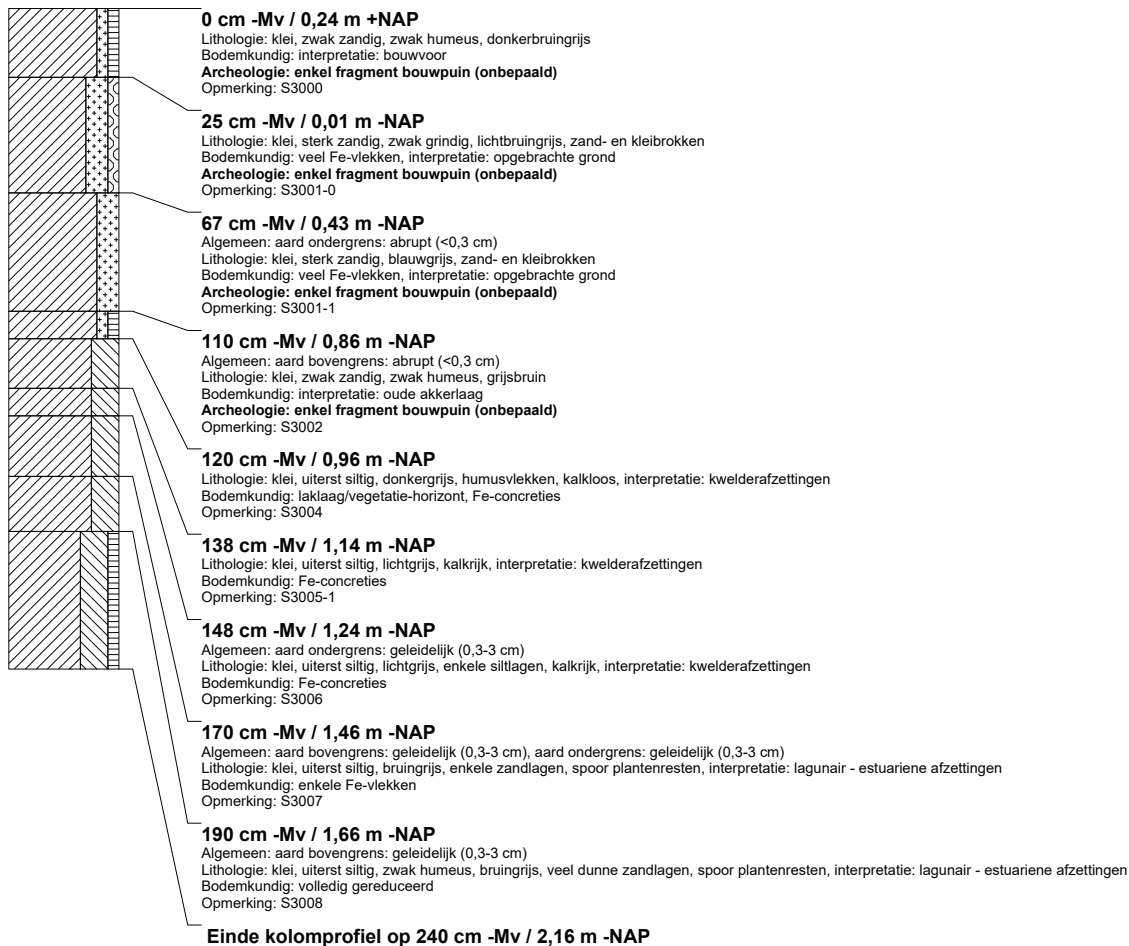

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-22

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.844,20, Y: 463.663,96, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,24, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

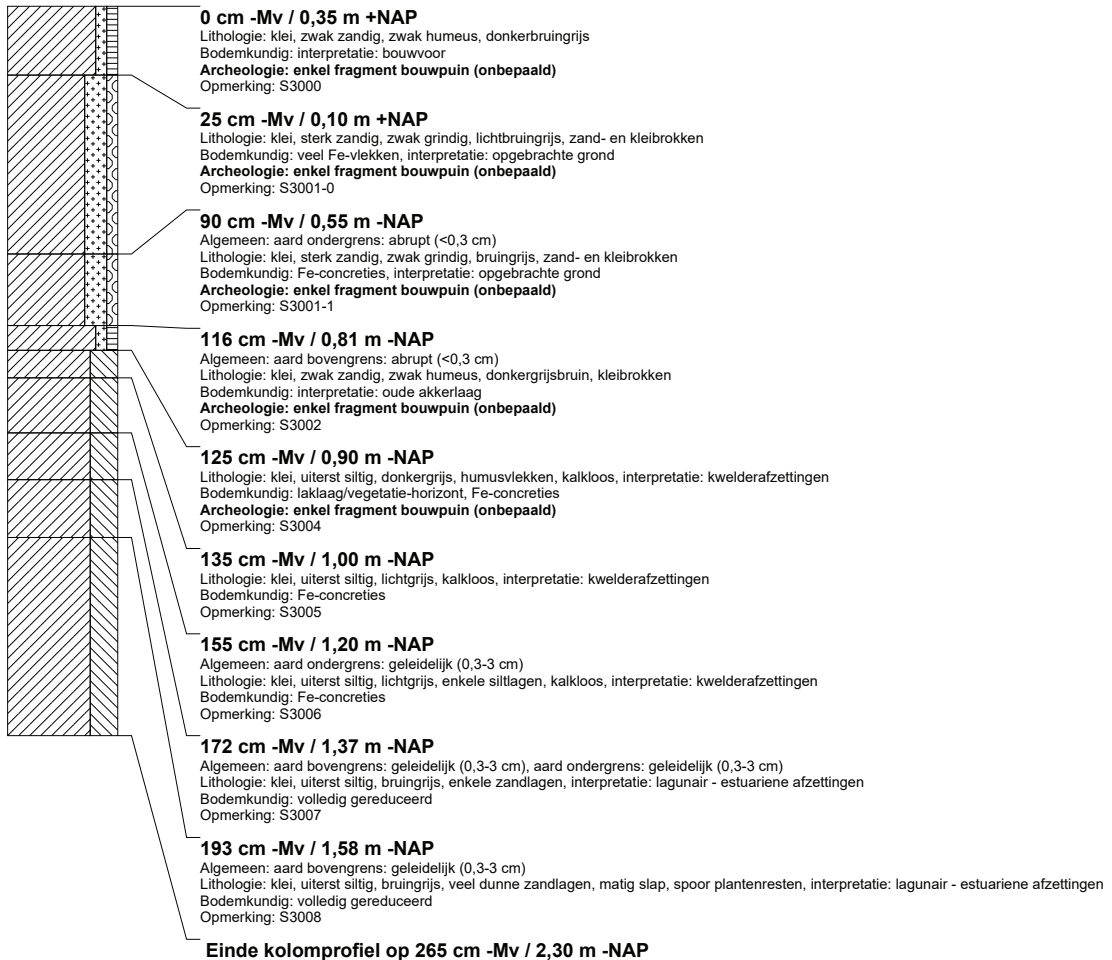

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-23

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.852.53, Y: 463.658.92, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,35, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

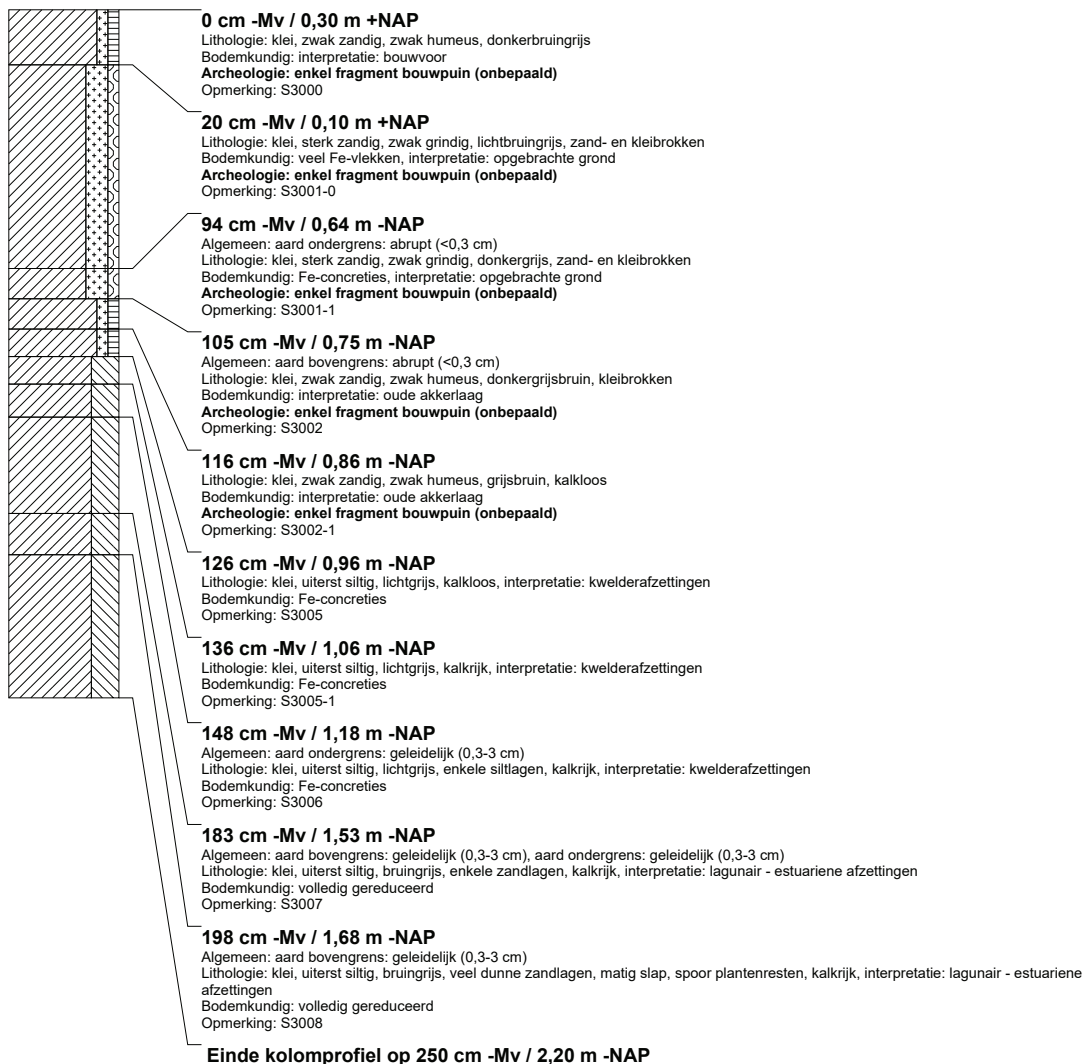

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-24

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.861,23, Y: 463.654,39, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,30, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

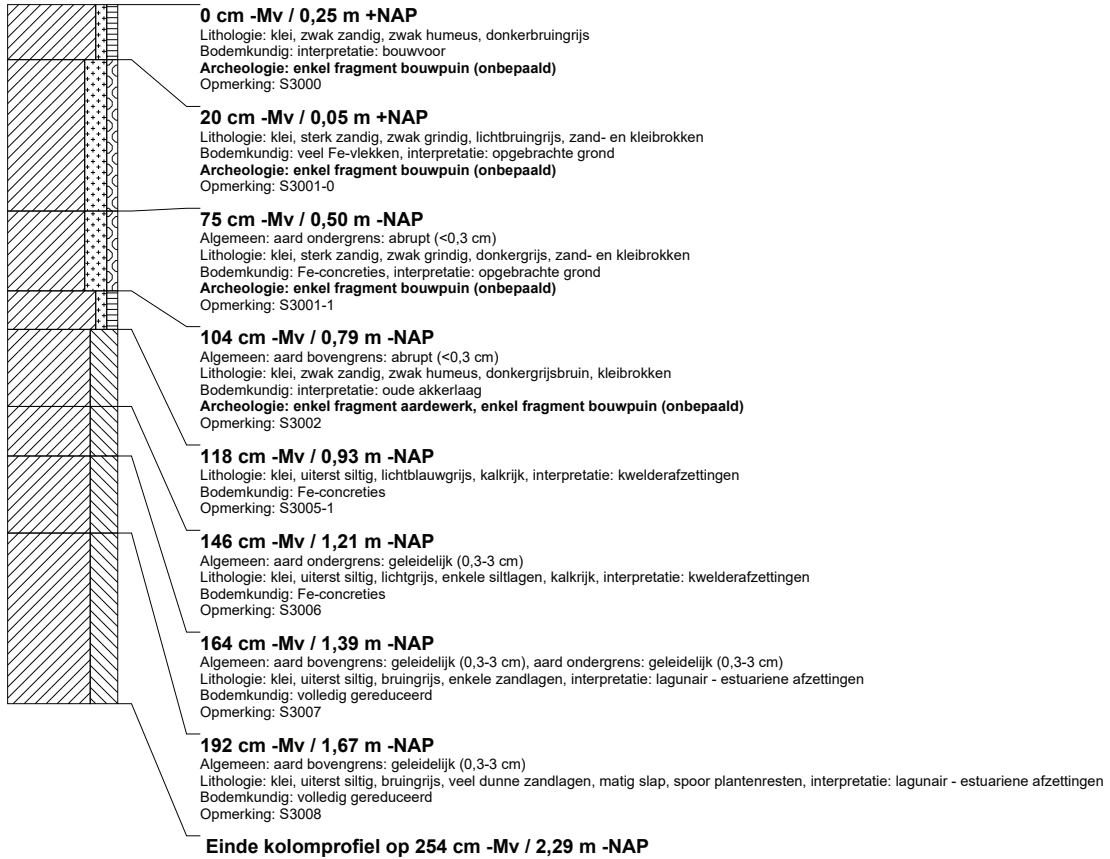

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-25

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.869,45, Y: 463.649,98, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,25, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

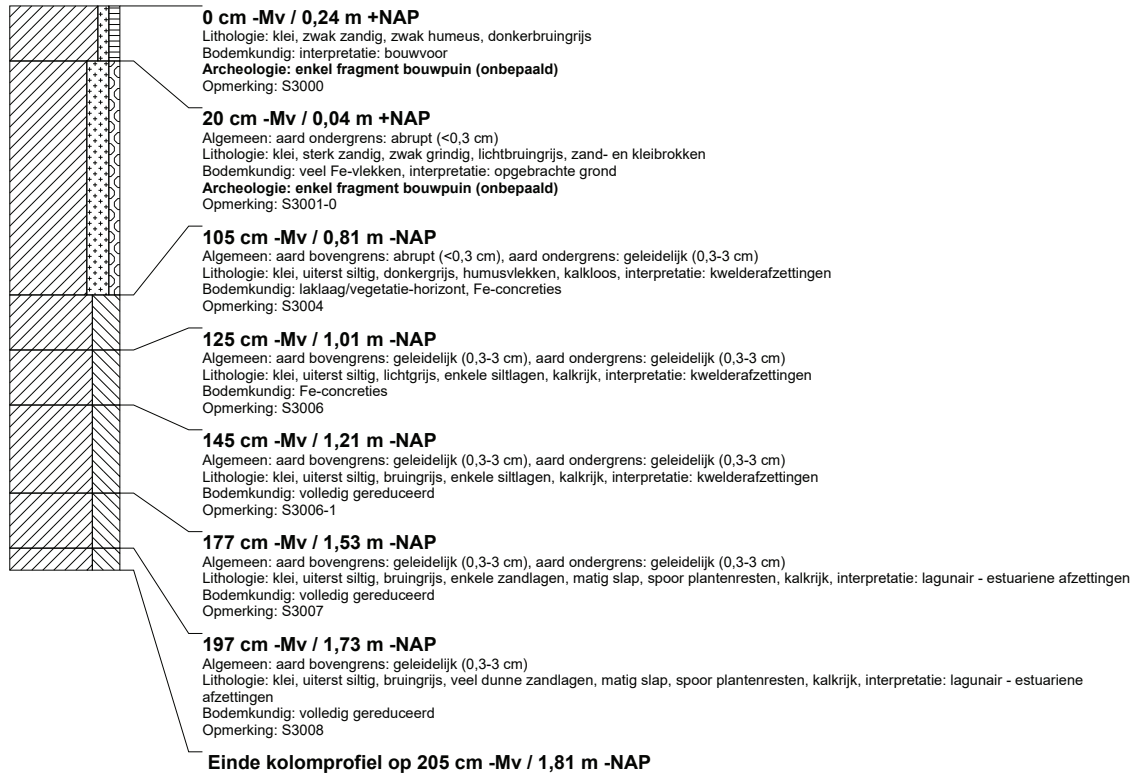

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-26

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.878,59, Y: 463.645,42, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,24, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

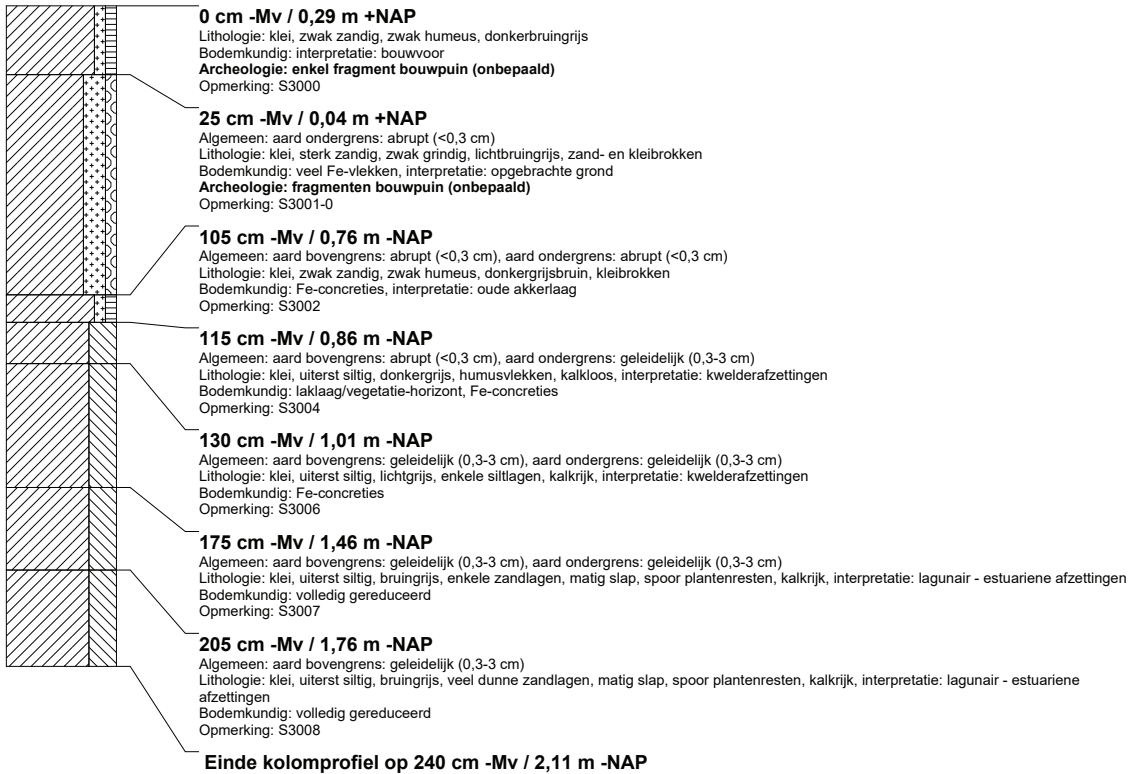

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-27

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.887,58, Y: 463.640,89, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,29, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

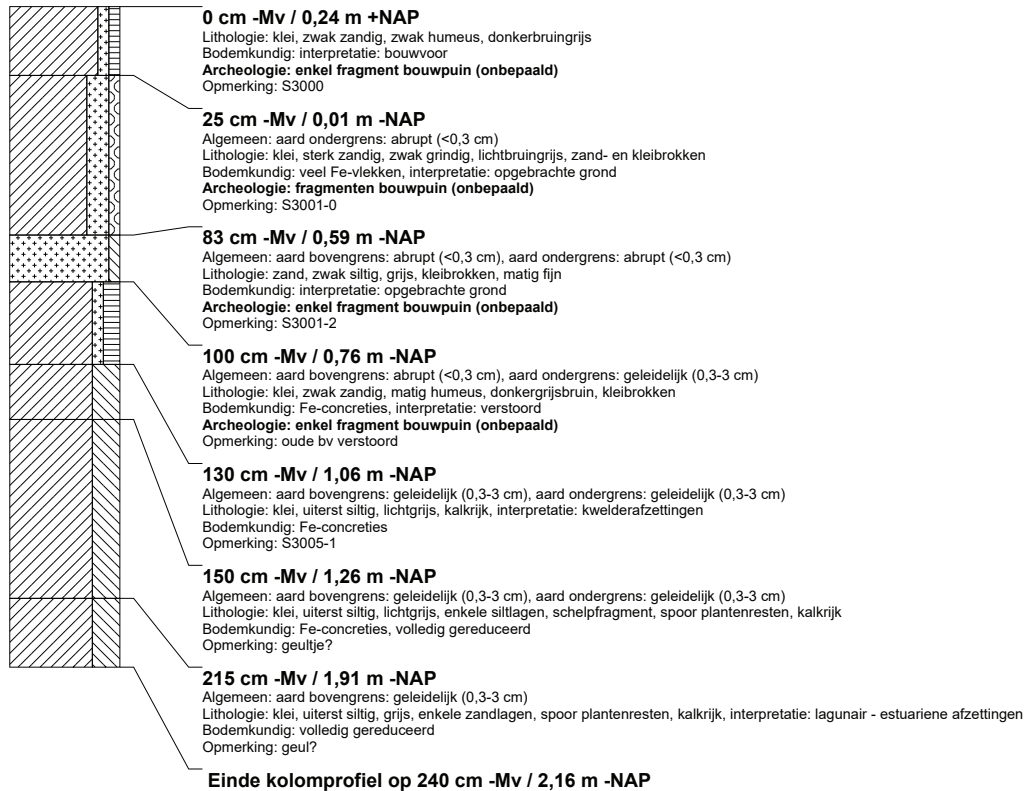

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-28

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.898,25, Y: 463.635,34, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,24, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

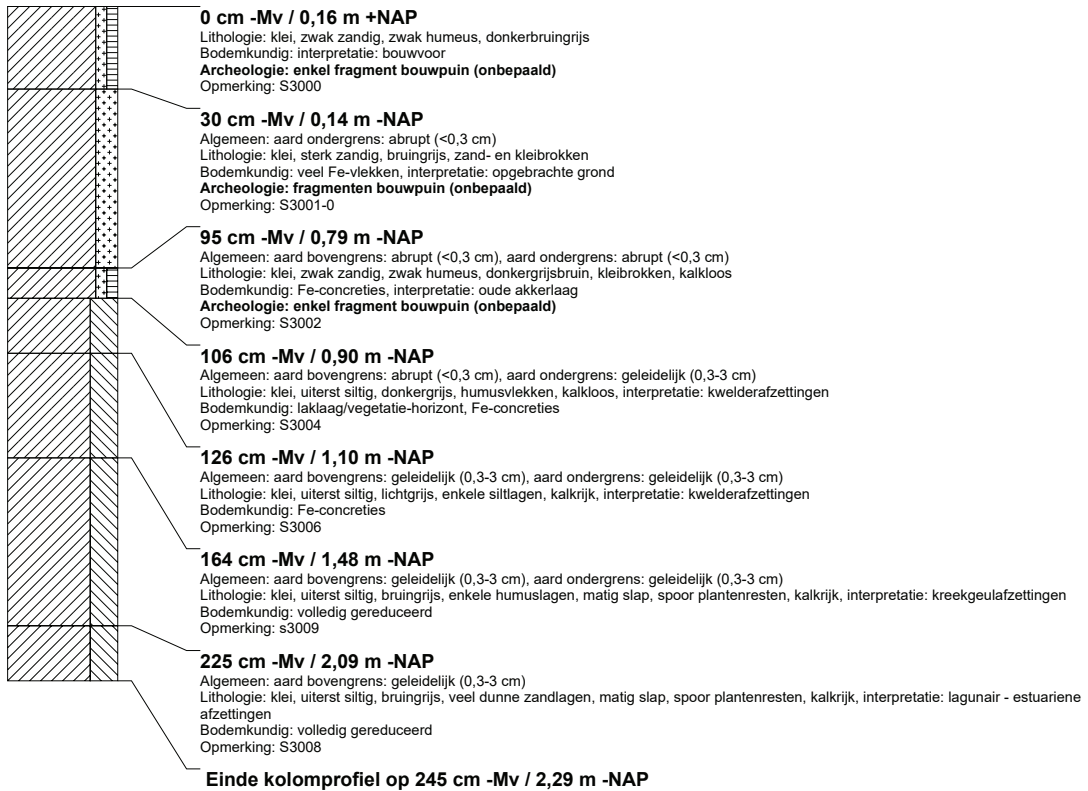

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-29

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.905,81, Y: 463.631,33, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,16, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

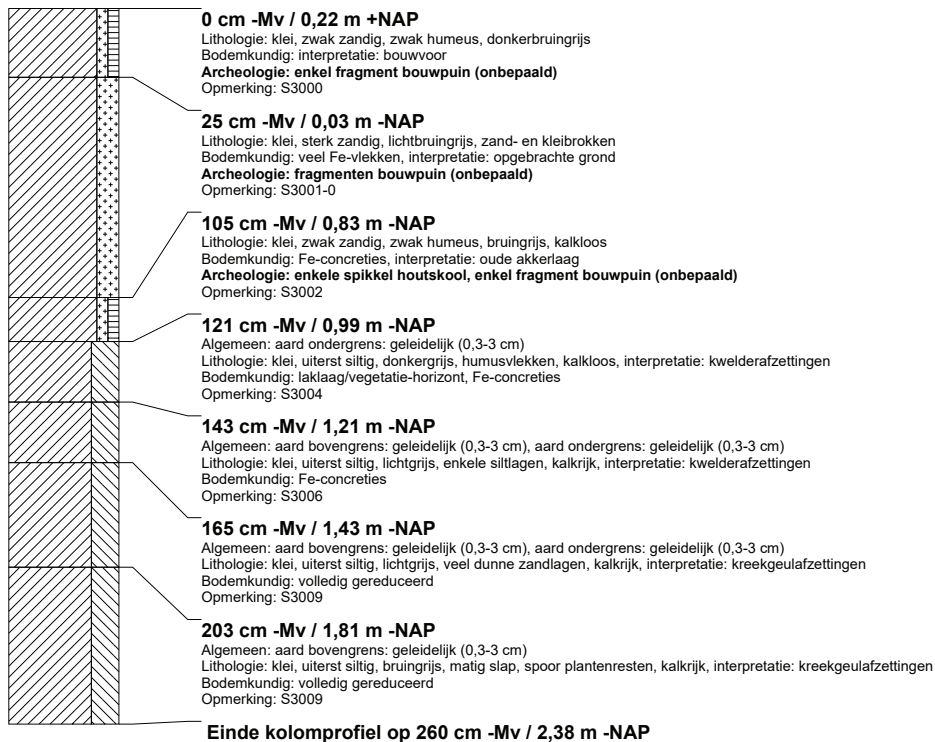

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-30

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.914,61, Y: 463.627,03, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,22, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

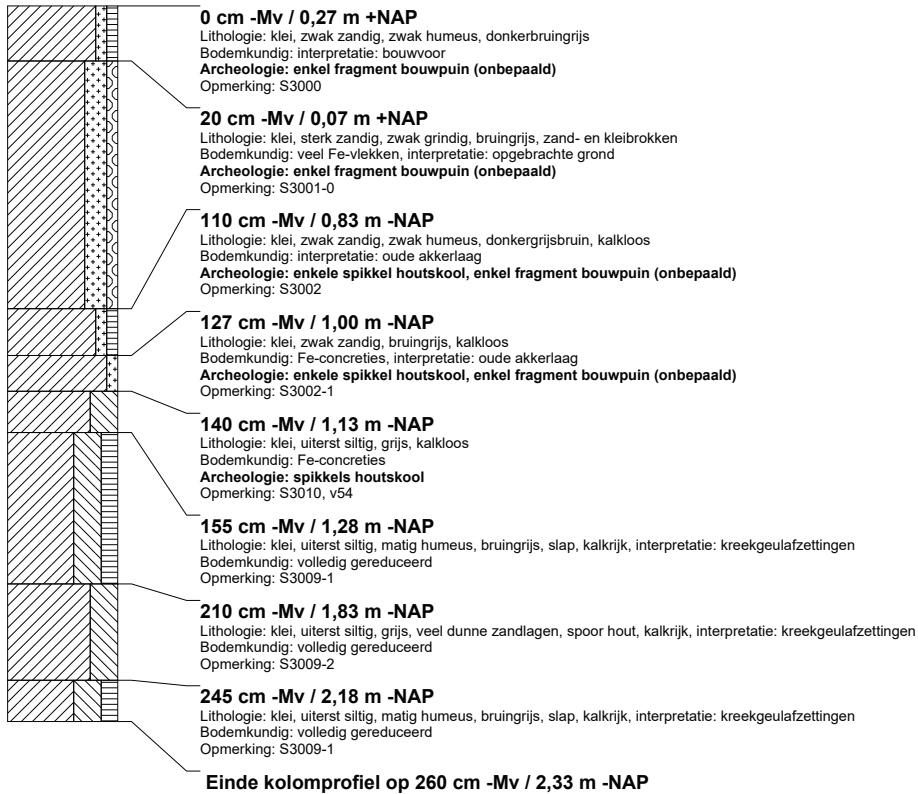

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

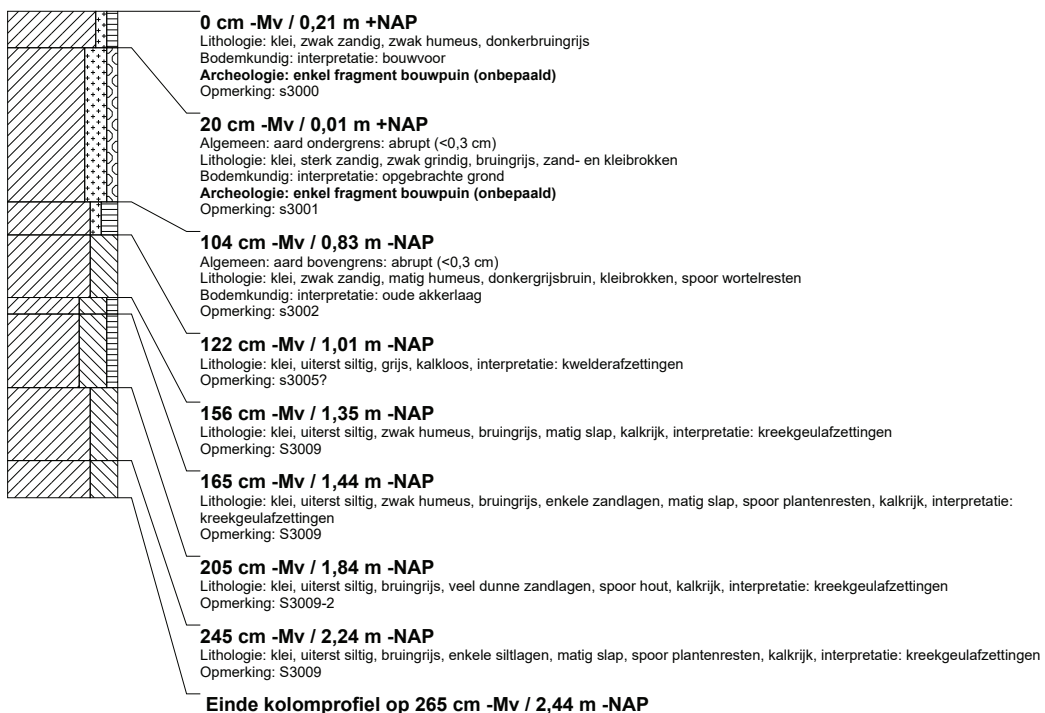
kolomprofiel: KAVA3-31

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.923,41, Y: 463.621,55, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,27, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-32

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.932,45, Y: 463.616,50, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,21, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-33

beschrijver: EL, datum: 15-9-2014, X: 89.940,56, Y: 463.611,69, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,23, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | Sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-34

beschrijver: EL, datum: 8-12-2014, X: 89.765,18, Y: 463.747,67, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,35, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West

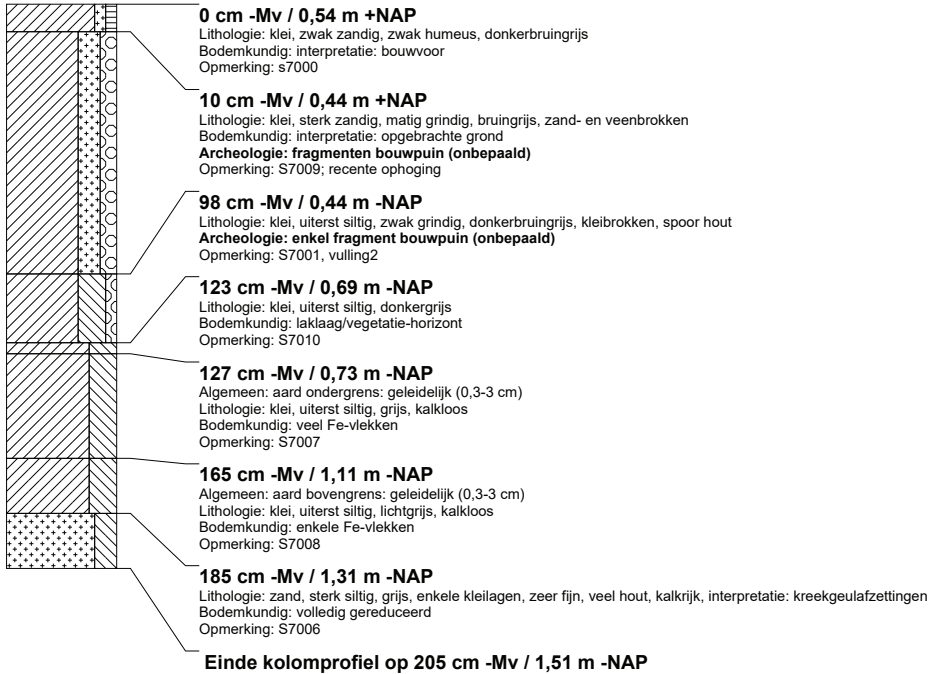

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

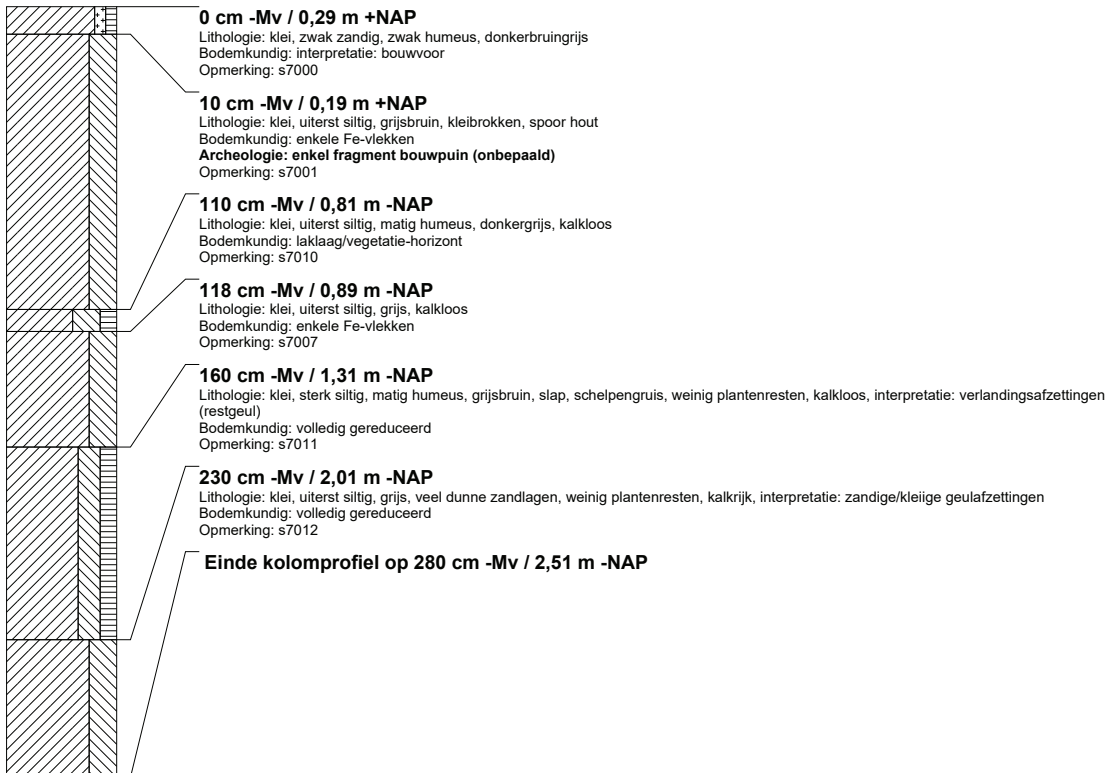
kolomprofiel: KAVA3-35

beschrijver: EL, datum: 8-12-2014, X: 89.773,70, Y: 463.759,65, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,54, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB| sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-36

beschrijver: EL, datum: 8-12-2014, X: 89.784,02, Y: 463.774,36, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,29, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB| sight, uitvoerder: RAAP West

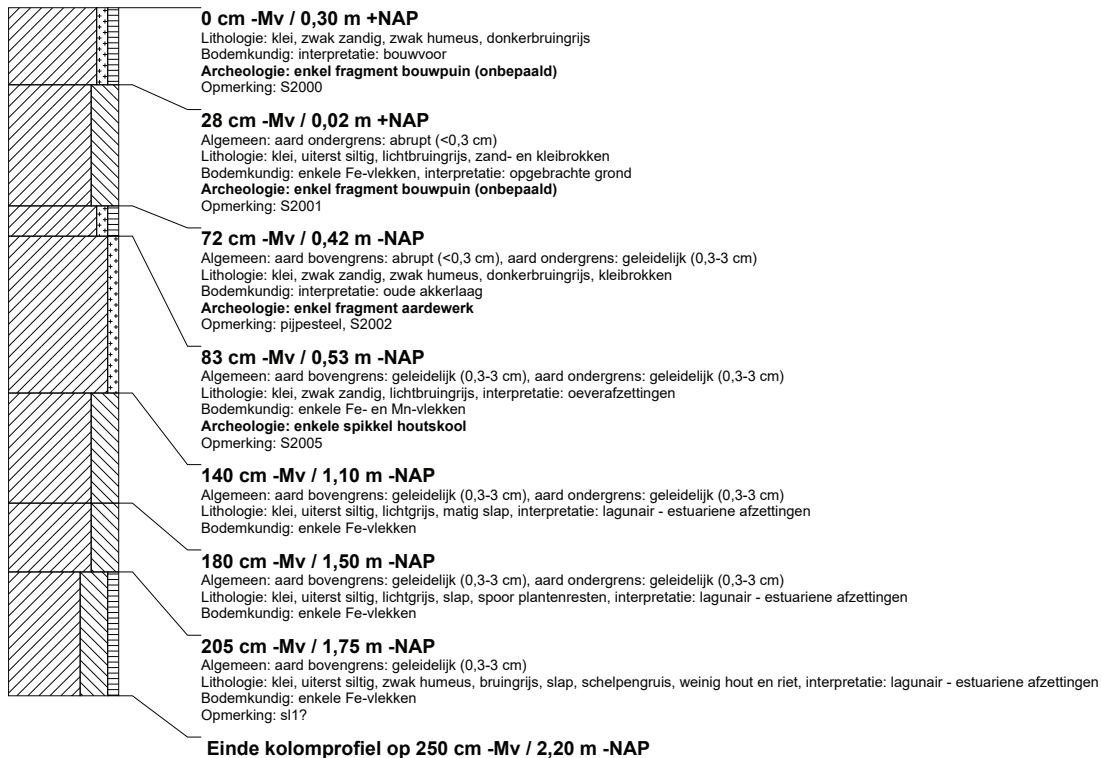

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

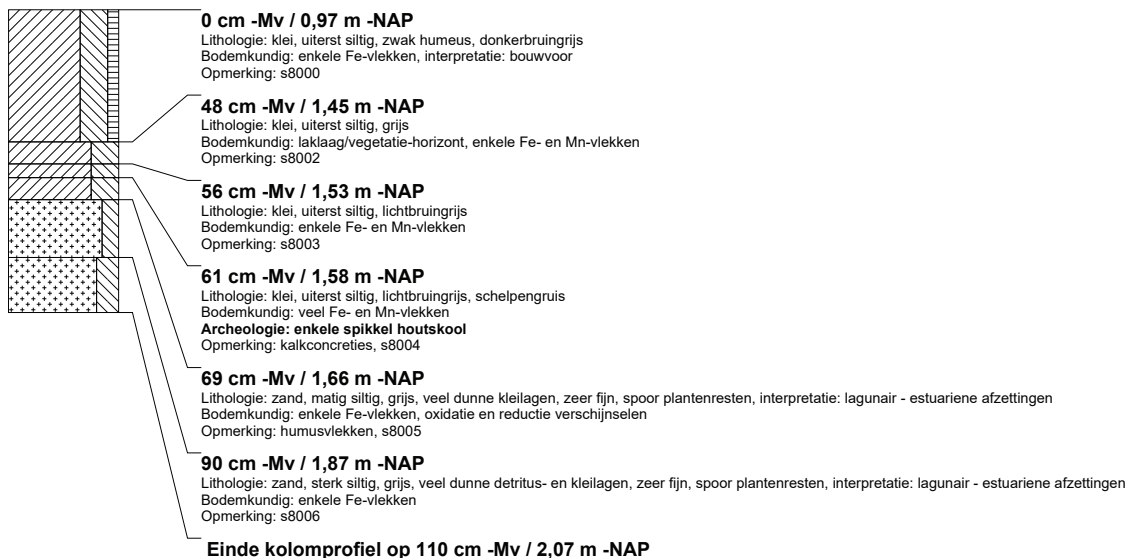
kolomprofiel: KAVA3-37

beschrijver: EL, datum: 9-12-2014, X: 89.781,02, Y: 463.704,21, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: 0,30, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: WP2, vlak 103

kolomprofiel: KAVA3-38

beschrijver: EL, datum: 12-12-2014, X: 89.517,08, Y: 463.778,25, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -0,97, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-39

beschrijver: EL, datum: 12-12-2014, X: 89.491,32, Y: 463.755,70, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -0,78, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West

kolomprofiel: KAVA3-40

beschrijver: EL, datum: 15-12-2014, X: 89.463,80, Y: 463.776,06, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -0,88, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: NB Hoogte stond verkeerd ingesteld in GPS (stok was 1,8 maar gemeten als 2 meter)

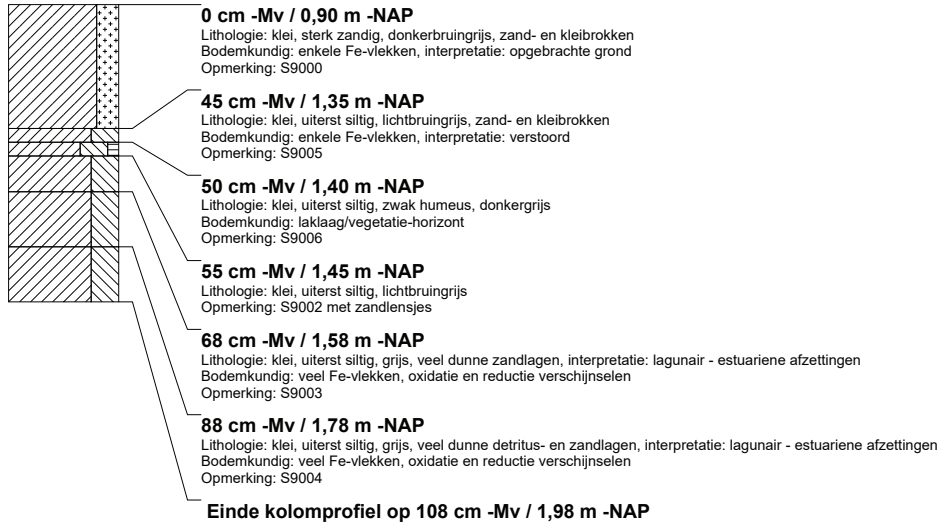

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

kolomprofiel: KAVA3-41

beschrijver: EL, datum: 15-12-2014, X: 89.467,38, Y: 463.755,68, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, hoogte: -0,90, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Wassenaar, opdrachtgever: LPB | sight, uitvoerder: RAAP West, opmerking: NB Hoogte stond verkeerd ingesteld in GPS (stok was 1,8 maar gemeten als 2 meter)

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Bijlage 2: Sporenlijst

Legenda

mediaan	
-	niet van toepassing
MF	matig fijn
MG	matig grof
UF	uiterst fijn
ZF	zeer fijn
humus	
-	geen bijmenging
h1	zwak humeus
h2	matig humeus
h3	sterk humeus
hb2	veel humusbrokken
hl1	enkele humuslagen
grind	
-	geen bijmenging
g1	zwak grindig
g2	matig grindig
ijzer/mangaan	
-	geen bijmenging
FE1	enkele ijzervlekken
FE2	veel ijzervlekken
FE9	ijzerconcreties

ijzer/mangaan (vervolg)	
FM1	enkele ijzer- en mangaanvlekken
FM2	veel ijzer- en mangaanvlekken
FM9	ijzer- en mangaanconcreties
MN1	enkele mangaanvlekken
schelpen	
-	geen bijmenging
R1	schelpengruis (niet gedifferentieerd)
R2	schelpfragment (niet gedifferentieerd)
plantenresten	
-	geen bijmenging
HO1	spoor hout (0-1%)
HO2	weinig hout (1-10%)
PR1	spoor plantenresten (0-1%)
PR2	weinig plantenresten (niet gedifferentieerd)(1-10%)
WO1	spoor wortelresten (0-1%)
WO2	weinig wortelresten (1-10%)
houtskool	
0	afwezig
1	enkele spikkel
2	spikkels
3	veel fragmenten

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecoupeerd	vorm coupe	diepte (cm)	afgewerkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vulling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/mangaan	schelpen	plantenresten	houtskool	puin	soort puin	opmerking
1	1	1	rond	ja	komvormig	20	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
2	1	1	rond	ja	komvormig	4	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
3	1	1	rond	ja	komvormig	5	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
4	1	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	sloot	0	klei sterk zandig	-	h1	-	zand- en kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	middelgrof puin	rood baksteen	-
5	1	1	rond	ja	komvormig	5	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
6	1	1	ovaal	ja	vierkant	8	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
7	1	1	rond	ja	komvormig	28	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
8	1	1	rond	ja	komvormig	40	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	kleibrokken	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
9	1	1	rond	nee	n.v.t.	0	nee	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
10	2	1	rond	ja	niet nader beschreven	1	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	restant laklaag?
11	2	1	rechthoekig	ja	komvormig	30	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	-	-	zandbrokken	grijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
11	2	1	rechthoekig	ja	komvormig	30	ja	paalspoor	paalkuil	1	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
12	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	14	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
13	2	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	sloot	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	PR1	0	afwezig	-	vondsten dateren: 1800-1925
14	2	1	rond	ja	komvormig	1	nee	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	Hoort bij S13?
15	2	1	rond	ja	niet nader beschreven	1	nee	greppel	sloot	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	onderdeel van S13
16	2	1	rond	ja	niet nader beschreven	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	restant laklaag
17	2	1	onregelmatig	ja	niet nader beschreven	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	restant laklaag
18	2	1	vierkant	ja	niet nader beschreven	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
19	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	10	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE9	-	-	0	afwezig	-	veel aardewerk
20	2	1	rond	ja	komvormig	5	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	aardewerk
21	2	1	langwerpig/lineair	ja	niet nader beschreven	1	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	-	FE9	-	-	0	afwezig	-	in coupe (vrijwel) niets te zien
22	2	1	rond	ja	komvormig	26	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	insteek	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
22	2	1	rond	ja	komvormig	26	ja	paalspoor	paalkuil	1	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kern	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
23	2	1	rond	ja	komvormig	2	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
24	2	1	rond	ja	komvormig	6	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
25	2	1	rond	ja	komvormig	38	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
26	2	1	onregelmatig	ja	onregelmatig	50	nee	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	insteek	FE9	R1	-	0	afwezig	-	-
26	2	1	onregelmatig	ja	onregelmatig	50	nee	kuil	kuil	1	klei zwak zandig	-	-	-	humusvlekken	donkergrijs	-	-	FE9	-	-	0	afwezig	-	mogelijk drie palen naast elkaar, maar onduidelijk
27	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	30	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	aardewerk
28	2	1	rond	ja	komvormig	7	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	bruingrijs	lichtgrijs	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	mogelijk natuurlijke verstering?

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecou-peerd	vorm coupe	diepte (cm)	afge-werkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vul-ling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/ mangaan	schelpen	planten-resten	houts-kool	puin	soort puin	opmerking
29	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	22	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	veel handgevormd aardewerk
30	2	1	rond	ja	komvormig	24	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	lichtgrijs	insteek	FE1	-	-	1	afwezig	-	aardewerk
30	2	1	rond	ja	komvormig	24	ja	paalspoor	paalkuil	1	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	-	kern	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
31	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	8	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
32	2	1	ovaal	ja	onregelmatig	22	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	1	afwezig	-	-
33	2	1	rond	ja	komvormig	17	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
34	2	1	rond	ja	komvormig	30	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	insteek	FE1	-	-	0	afwezig	-	aardewerk
34	2	1	rond	ja	komvormig	30	ja	kuil	kuil	1	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	kern	FE1	-	-	1	afwezig	-	-
35	2	1	rond	ja	komvormig	7	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	2	afwezig	-	-
36	2	1	rond	ja	komvormig	34	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	kern	FE1	-	-	3	afwezig	-	verbrande paal
36	2	1	rond	ja	komvormig	34	ja	kuil	kuil	1	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	insteek	FE1	-	-	1	afwezig	-	-
37	2	1	ovaal	ja	komvormig	10	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
38	2	1	ovaal	ja	komvormig	6	ja	kuil	kuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
39	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	22	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
40	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	60	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	aardewerk
41	2	1	rond	ja	komvormig	10	nee	paalspoor	paalkuil	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
42	2	1	rond	ja	niet nader beschreven	1	nee	verstoring	natuurlijke verstoring	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
43	2	1	langwerpig/lineair	ja	komvormig	48	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	1	afwezig	-	aardewerk
44	3	1	rond	ja	komvormig	28	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
45	4	1	onregelmatig	nee	n.v.t.	0	nee	verstoring	recente verstoring	0	klei uiterst siltig	-	-	-	kleibrokken	grijs	donkergrijs	-	-	-	-	0	veel gemengd puin	-	werkstraat gas/waterleiding
46	4	101	onregelmatig	ja	komvormig	26	nee	verstoring	recente verstoring	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	grof puin	rood baksteen	-
47	4	1	ovaal	ja	komvormig	10	ja	kuil	kuil	0	zand zwak siltig	MG	-	-	n.v.t.	lichtgeelgrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	mogelijk recente verstoring. Lijkt op vondst 1994
48	3	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	sloot	0	klei sterk zandig	-	h1	-	zand- en kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	veel middelgrof puin	rood baksteen	-
49	3	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	sloot	0	klei sterk zandig	-	h1	-	zand- en kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	veel middelgrof puin	rood baksteen	-
50	7	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	sloot	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FE2	-	-	0	middelgrof puin	rood baksteen	-
51	7	1	ovaal	nee	n.v.t.	0	nee	aardewerkconcentratie	n.v.t.	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FM2	-	-	0	afwezig	-	-
52	7	1	ovaal	nee	n.v.t.	0	nee	aardewerkconcentratie	n.v.t.	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FM2	-	-	0	afwezig	-	-
53	7	1	ovaal	nee	n.v.t.	0	nee	aardewerkconc.	n.v.t.	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FM2	-	-	0	afwezig	-	-
54	7	1	rechthoekig	nee	n.v.t.	0	nee	aardewerkconc.	n.v.t.	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FE2	-	-	0	weinig fijn puin	-	-
55	7	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	FM2	-	-	0	afwezig	-	palen rijtje

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecoupeerd	vorm coupe	diepte (cm)	afgewerkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vulling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/mangaan	schelpen	plantenresten	houtskool	puin	soort puin	opmerking
56	7	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	graf	dierbegraaving	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	-	MN1	-	HO1	0	afwezig	-	niet duidelijk insteek van kuil zichtbaar, verkleuring waarschijnlijk 'lijksilhouet'. Kalf wel gearticuleerd, maar niet intentioneel begraven
57	2	1	ovaal	ja	niet nader beschreven	1	ja	verstoring	natuurlijke verstoring	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
58	2	1	langwerpig/lineair	nee	n.v.t.	0	nee	greppel	greppel algemeen	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
59	8	1	ovaal	ja	komvormig	12	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	donkergrijs	-	-	-	-	-	1	afwezig	-	-
60	8	1	rond	ja	komvormig	11	ja	paalspoor	paalkuil	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
61	9	1	langwerpig/lineair	nee	niet nader beschreven	12	ja	greppel	greppel algemeen	0	klei sterk zandig	-	-	-	kleibrokken	lichtbruingrijs	lichtgrijs	-	FE2	-	-	0	afwezig	-	direct onder BV en doorsnijdt laklaag in oever, dus niet erg oud
1000	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, recent	0	klei sterk zandig	-	h1	-	kleibrokken	grijsbruin	-	-	-	-	WO2	0	weinig fijn puin	-	-
1001	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	0	klei zwak zandig	-	-	-	zand- en kleibrokken	bruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
1001	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	1	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	-	FE1	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
1002	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, fossiel	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	FE1	-	WO1	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
1003	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	laklaag	-	-	-	0	afwezig	-	-
1004	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	groen	kwelder	-	-	-	0	afwezig	-	-
1005	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	kwelder	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
1006	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	h1	-	enkele siltlagen	grijs	-	lagunair	-	-	HO1	0	afwezig	-	-
1007	1	1	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele zandlagen	grijs	-	kwelder	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
1008	1	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand matig siltig	UF	-	-	enkele kleilagen	grijs	-	lagunair	-	R1	PR1	0	afwezig	-	-
2000	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, recent	0	klei sterk zandig	-	h1	-	kleibrokken	grijsbruin	-	-	-	-	WO1	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
2001	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	0	klei zwak zandig	-	-	-	zand- en kleibrokken	grijs	-	-	FE2	-	-	0	afwezig	-	-
2001	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	1	klei zwak zandig	-	-	-	zandbrokken	bruingrijs	-	-	FE1	R1	-	0	afwezig	-	-
2002	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, fossiel	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	FE2	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
2002	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, fossiel	1	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	FE2	-	-	0	afwezig	-	-
2003	1	1	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	cultuurlaag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	donkergrijs	-	laklaag	FE1	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	-
2004	1	1	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
2005	2	1	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	oever	FE9	R1	-	0	afwezig	-	-
2006	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	h1	-	enkele siltlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
2007	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	enkele siltlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
2008	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	slap
2009	2	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	lagunair	-	-	HO1	0	afwezig	-	-
3000	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, recent	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	fijn puin	-	-
3001	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	0	klei sterk zandig	-	-	g1	zand- en kleibrokken	lichtbruingrijs	-	-	FE2	-	-	0	fijn puin	-	dijkje
3001	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	1	klei sterk zandig	-	hb2	g1	zand- en kleibrokken	donkergrijs	-	-	FE9	-	-	0	middelgrof puin	-	-
3001	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	2	zand zwak siltig	MF	-	-	kleibrokken	grijs	-	-	-	-	-	0	weinig fijn puin	-	-
3002	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, fossiel	0	klei zwak zandig	-	h1	-	kleibrokken	DYU	-	-	FE9	-	-	1	weinig fijn puin	-	kalkloos
3002	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwvoor, fossiel	1	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	donkergrijs	-	-	-	-	-	0	weinig fijn puin	-	kalkrijk, laklaag of oude bouwvoor? vondstmateriaal
3003	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE9	-	-	0	afwezig	-	LCA1

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedikse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecou-peerd	vorm coupe	diepte (cm)	afge-werkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vul-ling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/ mangaan	schelpen	planten-resten	houts-kool	puin	soort puin	opmerking
3004	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	donkergrijs	-	laklaag	FE9	-	-	0	afwezig	-	kalkloos
3005	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE9	-	-	0	afwezig	-	-
3005	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	1	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE9	-	-	0	afwezig	-	kalkrijk
3006	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele siltlagen	lichtgrijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	kalkrijk
3006	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	1	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele siltlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	-	0	afwezig	-	-
3007	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele zandlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	, matig slap
3008	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	matig slap
3009	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele humuslagen	bruingrijs	-	geul	-	-	PR1	0	afwezig	-	kalkrijk, matig slap
3009	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	1	klei uiterst siltig	-	h2	-	n.v.t.	bruingrijs	-	geul	-	-	-	0	afwezig	-	slap
3009	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	2	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	geul	-	-	HO1	0	afwezig	-	-
3010	3	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	kwelder	FE9	-	-	2	afwezig	-	-
4000	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwoor, recent	0	klei zwak zandig	-	h1	-	kleibrokken	dyu	-	-	-	-	WO2	0	weinig fijn puin	-	-
4001	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwoor, fossiel	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	-	FE2	-	-	1	weinig fijn puin	-	-
4001	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwoor, fossiel	1	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	FE2	-	-	1	weinig fijn puin	-	LCA1
4002	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand matig siltig	MF	h1	-	n.v.t.	lichtgeelgrijs	-	overstroming	FE2	-	-	0	afwezig	-	overstroming?
4003	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	enkele siltlagen	lichtbruingrijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
4004	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	cultuurlaag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	-	FE1	-	-	3	veel middelgrof puin	rood baksteen	-
4005	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele zandlagen	lichtgrijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
4006	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijsbruin	-	lagunair	FE1	-	PR1	0	afwezig	-	-
4007	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand sterk siltig	ZF	-	-	n.v.t.	grijs	-	lagunair	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
4008	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	cultuurlaag	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	1 spikkel roodbakend gegla-zuurd aardewerk
4009	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FE2	-	-	0	afwezig	-	LCA3
4010	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk siltig	-	h2	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	lichtgrijs	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	rommelig/brokkelig
4011	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	enkele zandlagen	bruingrijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
4012	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand matig siltig	ZF	-	-	n.v.t.	grijs	-	lagunair	-	-	-	0	afwezig	-	-
4013	4	101	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	lagunair	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
5000	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwoor, recent	0	klei zwak zandig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	fijn puin	-	-
5001	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
5002	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	n.v.t.	donkergrijs	-	laklaag	FE1	-	-	0	afwezig	-	dubbele laklaag, kalkloos
5003	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE9	-	-	0	afwezig	-	kalkloos
5004	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	enkele siltlagen	bruingrijs	-	verlandings	FE9	-	HO1	0	afwezig	-	rult open = sl of humus?? kalkloos
5005	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	humusvlekken	bruingrijs	-	verlandings	-	-	HO2	0	afwezig	-	kalkrijk
5006	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	humusvlekken	grijsbruin	-	geul	-	-	PR1	0	afwezig	-	rommelige hz11, meer kringels/brokken
5007	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	-	-	veel dunne humus-en zandlagen	grijs	-	lagunair	-	-	PR2	0	afwezig	-	kalkrijk
5008	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele siltlagen	grijs	-	geul	-	-	-	0	afwezig	-	zandbrok, rand oever. kalkrijk.
5009	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	veel dunne humus-en zandlagen	grijsbruin	-	geul	-	-	HO1	0	afwezig	-	-

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecou- peerd	vorm coupe	diepte (cm)	afge- werkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vul- ling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/ mangaan	schelpen	planten- resten	houts- kool	puin	soort puin	opmerking
5010	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	veel dunne zandlagen	lichtgrijs	-	geul	FE9	-	-	0	afwezig	-	-
5011	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne humus- en zandlagen	grijs	-	geul	FE9	-	-	0	afwezig	-	laminatie
5012	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	lagunair	FE2	-	PR1	0	afwezig	-	slap, kalkrijk geul of lagunair?
5013	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	veel dunne humus- en zandlagen	bruingrijs	-	geul	FE2	-	-	0	afwezig	-	-
5014	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	-	-	humusvlekken	grijs	-	kalk	FE1	-	-	0	afwezig	-	witte concreties kalk?
5016	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	geul	-	-	-	0	afwezig	-	-
5017	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne humus- en zandlagen	grijs	-	lagunair	-	-	PR2	0	afwezig	-	-
5018	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele zandlagen	grijs	-	lagunair	-	-	-	0	afwezig	-	slap
5019	5	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	lagunair	-	-	-	0	afwezig	-	-
6000	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwoor, recent	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
6001	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	laklaag	FE1	-	-	0	afwezig	-	heel slecht ontwikkeld, dun lak- laagje, kalkloos
6002	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FM9	-	-	0	afwezig	-	met ker,kalkloos
6003	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele humus- en siltlagen	lichtgrijs	-	kwelder	FE2	-	-	0	afwezig	-	kalkrijk
6004	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	lagunair	FE1	-	HO1	0	afwezig	-	kalkrijk
6005	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	randzone VL/overgang naar oever
6006	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei zwak zandig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FE2	-	WO1	0	afwezig	-	-
6007	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	enkele humus- en siltlagen	grijs	-	verlanding	-	-	HO1	0	afwezig	-	hv
6008	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	-	verlanding	-	-	PR1	0	afwezig	-	zandlensjes
6009	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	humusvlekken	gy	-	verlanding	-	-	HO1	0	afwezig	-	-
6010	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk siltig	-	h1	-	enkele detrituslagen	donkergrijs	-	verlanding	-	-	-	0	afwezig	-	-
6011	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h3	-	enkele siltlagen	donkergrijs	-	verlanding	-	-	-	0	afwezig	-	hv
6012	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	veel dunne humus- en siltlagen	donkergrijs	-	verlanding	-	-	-	0	afwezig	-	-
6013	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijs	-	verlanding	-	-	-	0	afwezig	-	-
6014	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	verlanding	-	R1	PR1	0	afwezig	-	-
6015	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	verlanding	-	R2	-	0	afwezig	-	heelveel schelpjes
6016	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	-	humusvlekken	donkergrijs	-	verlanding	FE9	-	HO2	0	afwezig	-	OR
6017	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	enkele zandlagen	grijs	-	verlanding	FE9	-	-	0	afwezig	-	zandlens, Kwelder?
6018	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	lagunair	-	R2	PR1	0	afwezig	-	-
6019	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele siltlagen	bruingrijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	OR, LCA9
6020	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand matig siltig	ZF	-	-	veel dunne kleilagen	grijs	-	lagunair	-	-	-	0	afwezig	-	-
6021	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand zwak siltig	MF	-	-	veel dunne detritus- en kleilagen	grijs	-	kwelder	-	-	PR1	0	afwezig	-	-
6022	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne humus- en zandlagen	lichtgrijs	-	kwelder	-	-	PR1	0	afwezig	-	-

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedikse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

spoor	put	vlak	vorm	gecou- peerd	vorm coupe	diepte (cm)	afge- werkt	interpretatie	interpretatie specifiek	vul- ling	textuur	mediaan	humus	grind	sublagen	kleur	gevekt	interpretatie lithologie	ijzer/ mangaan	schelpen	planten- resten	houts- kool	puin	soort puin	opmerking
6023	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	veel dunne humus- en zandlagen	donkergrijs	-	geul	-	-	PR1	0	afwezig	-	geul?
6024	6	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	geul	-	R1	PR1	0	afwezig	-	-
7000	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwor, recent	0	klei zwak zandig	-	h1	g1	n.v.t.	donkerbruingrijs	-	-	-	-	-	0	afwezig	-	-
7001	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	83	nee	laag	ophogingslaag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	kleibrokken	lichtbruingrijs	-	-	FM2	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	met kachelslik
7001	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	83	nee	laag	ophogingslaag	1	klei uiterst siltig	-	-	-	kleibrokken	lichtbruingrijs	-	-	FM2	-	-	0	afwezig	-	-
7001	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	83	nee	laag	ophogingslaag	2	klei uiterst siltig	-	-	g1	kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	FM2	-	HO1	0	fijn puin	-	-
7002	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	101	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijsbruin	-	oever	MN2	R1	-	0	afwezig	-	-
7003	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	121	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FM2	R1	-	0	afwezig	-	-
7004	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	137	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	enkele siltlagen	grijs	-	kwelder	FE2	-	-	0	afwezig	-	-
7005	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	175	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	enkele zandlagen	grijs	-	geul	-	-	-	0	afwezig	-	gereduceerd
7006	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	185	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand sterk siltig	ZF	-	-	enkele kleilagen	grijs	-	geul	-	-	PR2	0	afwezig	-	gereduceerd
7007	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	kwelder	FE2	-	-	0	afwezig	-	LCA1
7008	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE1	-	-	0	afwezig	-	LCA1
7009	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	0	klei sterk zandig	-	-	g2	zand- en veenbrokken	bruingrijs	-	-	-	-	-	0	middelgrof puin	-	recente ophoging
7010	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	g2	n.v.t.	donkergrijs	-	laklaag	-	-	-	0	afwezig	-	-
7011	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk siltig	-	h2	g2	n.v.t.	grijsbruin	-	verlanding	-	R1	PR2	0	afwezig	-	-
7012	7	102	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h2	g2	veel dunne zandlagen	grijs	-	geul	-	-	PR2	0	afwezig	-	-
7013	7	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	grijsbruin	-	verlanding	FE1	-	PR1	0	afwezig	-	-
7014	7	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand sterk siltig	MF	h1	-	enkele kleilagen	bruingrijs	-	geul	-	-	PR2	0	afwezig	-	-
8000	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwor, recent	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	FE2	-	-	0	afwezig	-	-
8001	8	1	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtgrijs	-	kwelder	FE2	-	PR1	0	afwezig	-	met ker
8002	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	grijs	-	laklaag	FM1	-	-	0	afwezig	-	-
8003	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FM1	-	-	0	afwezig	-	-
8004	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FM2	R1	-	1	afwezig	-	lca9
8005	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand matig siltig	ZF	-	-	veel dunne kleilagen	grijs	-	lagunair	FE1	-	PR1	0	afwezig	-	hv, or
8006	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	zand sterk siltig	zf	-	-	veel dunne kleilagen	grijs	-	lagunair	FE1	-	PR1	0	afwezig	-	-
8007	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	lagunair	FE9	-	PR1	0	afwezig	-	zelfde niveau als S8005, maar kleiger
8008	8	104	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei sterk zandig	-	-	-	enkele detritus- en zandlagen	grijs	-	lagunair	FE9	-	HO1	0	afwezig	-	zelfde niveau als S8006, maar kleiger
9000	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	ophogingslaag	0	klei sterk zandig	-	h1	-	zand- en kleibrokken	donkerbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
9001	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	bouwwor, fossiel	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	bruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	weinig fijn puin	rood baksteen	OA
9002	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	n.v.t.	lichtbruingrijs	-	kwelder	FM1	-	-	0	afwezig	-	-
9003	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne zandlagen	grijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	-
9004	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	-	-	veel dunne detritus- en zandlagen	grijs	-	lagunair	FE9	-	-	0	afwezig	-	-
9005	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	verstoring	recente verstoring	0	klei uiterst siltig	-	-	-	zand- en kleibrokken	lichtbruingrijs	-	-	FE1	-	-	0	afwezig	-	-
9006	9	103	n.v.t.	nee	n.v.t.	0	nee	laag	natuurlijke laag	0	klei uiterst siltig	-	h1	-	n.v.t.	donkergrijs	-	laklaag	-	-	-	0	afwezig	-	-

Bijlage 3: Vondstenlijst

vondst	spoor	vulling	vak	verzamelwijze	opmerking	volgnr.	materiaal algemeen	materiaal specifiek	aantal	opmerkingen
1	1002	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	Nieuwe tijd
2	1003	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	3	Nieuwe tijd
3	1001	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	prehistorie
3	1001	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	1	keramiek	gebruiksaardewerk	1	Nieuwe tijd
3	1001	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	2	keramiek	bouwmateriaal	0	tegel Nieuwe tijd
4	1004	0	0	couperen	bij couperen S1	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	-
5	1004	0	0	machinaal schaven	-	0	bot	dierlijk bot	1	-
6	1004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie, bodem
7	1004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	4	prehistorie
8	1004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie, ingemeten
	1004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	-
10	1005	0	0	couperen	bij couperen S8	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
11	8	0	0	couperen	-	0	hout/houtskool	-	4	houtrestjes
12	8	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	dakpan Nieuwe tijd?
13	2003	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	Nieuwe tijd?
14	2003	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
15	2004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
16	2004	0	0	machinaal schaven	-	0	steen	natuursteen	2	passend, bij aanleg vlak gebroken!
17	2004	0	5	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	14	prehistorie
18	2004	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	28	prehistorie (4x rand)
19	2004	0	0	couperen	bij couperen S11	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	Nieuwe tijd
20	2004	0	0	couperen	bij couperen S12	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	prehistorie
21	13	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	Nieuwe tijd
22	2004	0	9	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	5	prehistorie
23	27	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	5	prehistorie, 2x rand
25	2005	0	19	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	3	prehistorie
26	20	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	prehistorie
27	19	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	25	prehistorie
28	24	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	prehistorie
29	25	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	0	-
30	39	0	0	handmatig schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	46	prehistorie
31	22	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	9	prehistorie, 2x rand
31	22	0	0	couperen	-	1	onbekend/mix	-	0	stukjes slak?
32	43	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	26	pehistorie: 1x rand, 2x wand met versiering?
32	43	0	0	couperen	-	1	bot	dierlijk bot	1	-

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondst	spoor	vulling	vak	verzamelwijze	opmerking	volgnr.	materiaal algemeen	materiaal specifiek	aantal	opmerkingen
33	43	0	0	couperen	-	0	bot	dierlijk bot	14	-
34	27	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	12	prehistorie
35	30	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
36	35	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	mogelijk SXX (grindje?)
37	35	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	hout/houtskool	-	0	houtskool
38	32	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	13	prehistorie
39	29	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	0	-
40	29	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	bot	dierlijk bot	13	-
40	29	0	0	afwerken vlak of spoor	-	1	bot	verbrand bot	1	-
41	34	0	0	couperen	-	0	bot	verbrand bot	1	-
42	34	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
43	32	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	hout/houtskool	-	0	houtskool
44	33	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	5	prehistorie
45	32	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	hout/houtskool	-	0	houtskool
46	32	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	bot	dierlijk bot	1	-
47	39	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	110	prehistorie, enkele randen /diagnostische stukken
48	29	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	steen	natuursteen	1	-
49	40	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	14	prehistorie, 1x rand met nagelindrukken
50	40	0	0	couperen	-	0	bot	dierlijk bot	1	-
51	3002	0	0	handmatig schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	Nieuwe tijd
51	3002	0	0	handmatig schaven	-	1	keramiek	pijpaarde	1	pijpenkop
51	3002	0	0	handmatig schaven	-	2	keramiek	bouwmateriaal	0	tegels, Nieuwe tijd
52	3005	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	bot	dierlijk bot	1	-
53	3006	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	-
54	3010	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	hout/houtskool	-	0	houtskool
55	4005	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	3	prehistorie
56	4009	0	0	handmatig schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	-
57	4010	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	-
58	52	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
59	51	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	6	prehistorie
60	53	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	-
60	53	0	0	troffelen (en fijner)	-	1	bot	dierlijk bot	1	-
61	54	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	4	-
62	7002	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	3	prehistorie
62	7002	0	0	machinaal schaven	-	1	steen	natuursteen	1	-
62	7002	0	0	machinaal schaven	-	2	bot	dierlijk bot	1	-
63	51	0	0	couperen	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	1	prehistorie
64	7007	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiksaardewerk	2	prehistorie

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondst	spoor	vulling	vak	verzamelwijze	opmerking	volgnr.	materiaal algemeen	materiaal specifiek	aantal	opmerkingen
65	5014	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	3	-
66	5011	0	0	handmatig schaven	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	prehistorie, sterk afgerond
67	56	0	0	couperen	-	0	bot	gebruiks aardewerk	5	-
68	53	0	0	afwerken vlak of spoor	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	-
69	58	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	prehistorie
70	56	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	bot	dierlijk bot	65	nekwervels en kop; gruis niet geteld
71	56	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	bot	dierlijk bot	43	voorpoten en schouder; gruis niet geteld
72	56	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	bot	dierlijk bot	28	achterpoot en bekken; gruis niet geteld
73	56	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	bot	dierlijk bot	95	ribben en wervels; gruis niet geteld
73	56	0	0	troffelen (en fijner)	-	1	onbekend/mix	-	1	fragmenten huid?
74	54	0	0	troffelen (en fijner)	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	3	prehistorie
75	6002	0	1	machinaal schaven	0-5 m	0	bot	dierlijk bot	7	-
75	6002	0	1	machinaal schaven	0-5 m	1	keramiek	gebruiks aardewerk	9	prehistorie
76	6002	0	2	machinaal schaven	5-10 m	0	keramiek	gebruiks aardewerk	9	prehistorie
77	6002	0	3	machinaal schaven	10-15 m	0	bot	dierlijk bot	1	-
78	6006	0	3	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	2	prehistorie
78	6006	0	3	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	1	bot	dierlijk bot	1	-
79	6015	0	3	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	3	prehistorie
79	6015	0	3	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	1	bot	dierlijk bot	5	-
80	6015	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	ca. 30-35 m	0	keramiek	gebruiks aardewerk	8	prehistorie
80	6015	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	ca. 30-35 m	1	bot	dierlijk bot	2	-
81	6013	0	0	handmatig schaven	uit profiel	0	bot	dierlijk bot	1	-
82	6013	0	0	handmatig schaven	uit profiel	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	prehistorie
83	6002	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	35-40 m	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	prehistorie
84	6002	0	0	machinaal schaven	los vondstkaartje geen vondsten	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	-
85	8001	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	-
86	8000	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	2	Nieuwe tijd
87	8001	0	0	machinaal schaven	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	5	prehistorie
88	8001	0	0	machinaal schaven	20-25 m	0	keramiek	gebruiks aardewerk	3	prehistorie
89	8003	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	2	prehistorie
90	8003	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	gebruiks aardewerk	1	oogt afgerond/verspoeld?
90	8003	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	1	bot	verbrand bot	2	-
91	8000	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	-	0	keramiek	pijpaarde	1	pijpenkop (St. Joris?)
92	8000	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	hele put	0	bot	dierlijk bot	2	-
92	8000	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	hele put	1	keramiek	gebruiks aardewerk	4	Nieuwe tijd
93	9001	0	0	machinaal aanleggen vlak of verdiepen	aanleg hele put	0	keramiek	gebruiks aardewerk	5	Nieuwe tijd
								totaal	746	

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Bijlage 4: Monsterlijst

monster	put	vlak	spoor	vulling	vak	monstercode	beschrijving
1	1	1	2003	0	0	pollenmonster	pollenbak in profiel 1
2	2	1	43	0	0	pollenmonster	-
3	2	1	27	0	0	monster algemeen	-
4	2	1	36	0	0	houtschool	-
5	2	1	29	0	0	monster algemeen	-
6	7	1	56	0	0	monster algemeen	maaginhoud kalf
7	6	102	6015	0	1	pollenmonster	-
8	6	102	6015	0	1	pollenmonster	-
9	6	102	6015	0	1	pollenmonster	-
10	6	102	6015	0	1	monster algemeen	-

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Bijlage 5: Determinaties handgevormd aardewerk

vondsnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	splits id
1	1	1	101	1002	bouwvoor	0	-	rb		1			1	1												nt		0
2		1	101	1003	cultuurlaag	0	-																			nt	gruis	0
3	1	1	101	1001	ophogingslaag	0	-	ker				2	2	1												preh?	verbrande leem	0
3	2	1	101	1001	ophogingslaag	0	-	iw				1	1	1	theepot of kan (oor)											18B-20A		1
3	3	1	101	1001	ophogingslaag	0	-	bouwmat				1	1	1	geglazuurde wandtegel					12		hoekmotief ossenkop				17(B)	mortel op onderzijde en zijkanten	2
4	1	1	101	1004	natuurlijke laag	0	bij couperen S1	awh		1			1	1			orr	p	matig verweerd	11						ijzl-rom		0
4	2	1	101	1004	natuurlijke laag	0	bij couperen S1	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	8			rbu			ijzl-rom		0
6	1	1	101	1004	natuurlijke laag	0	-	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		orr	o		10	glad					ijzl-rom		0
7	1	1	101	1004	natuurlijke laag	0	-	awh		3			3	3			orr	o	licht verweerd	6-12	ruw		1 rbu			ijzl-rom		0
8	1	1	101	1004	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			oro	o	licht verweerd	10			abi			ijzl-rom		0
9	1	1	101	1004	natuurlijke laag	0	-	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		orr	o	licht verweerd	9	mat					ijzl-rom		0
10	1	1	101	1005	natuurlijke laag	0	bij couperen S8	awh		1			1	1			orr	p	licht verweerd	10	mat					ijzl-rom		0
12	1	1	1	8	paalkuil	0	-	bouwmat				1	1	1												nt	fragment van zeer hard gebakken rood-bakkerij bouwmetaal, dakpan?	0
13	1	1	1	2003	cultuurlaag	0	-	bouwmat				2	2	1												nt	brokjes roodbakkerij bouwmetaal	0
14	1	1	1	2003	cultuurlaag	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	licht verweerd	8						ijzl-rom		0
15	1	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			orr	p	licht verweerd	11	besmeten					ijzl-rom		0
17	1	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	gw		1			1	1												rom	klein dunwandig fragmentje	0
17	2	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			orr	o/p (scherf), p (besmijting)		14-15	grof besmeten					ijzl-rom		0
17	3	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	9-12	glad	diagonale groeflijnen, in beide richtingen minimaal twee lijntjes met tussenruimte van ca 12 mm	rbu			ijzl-rom		0
17	4	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			orr	z/o	sterk verweerd	8		horizontale en diagonale groeflijnen (in beide richtingen)				ijzl-rom	groeflijnen aangebracht met plantenstengel (zoals streepband)	0
17	5	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			orr	p	licht verweerd	8	mat	drie onder elkaar geplaatste groeflijnen, streepband				ijzl-rom		0
17	6	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			oro	z/p	sterk verweerd							ijzl-rom		0
17	7	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			rro	p	verbrand, buitenoppervlak opgeblazen	8	oorspronkelijk besmeten?					ijzl-rom		0
17	8	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		4			4	1			orr	p/o	licht verweerd	7	glad		rbu			ijzl-rom		0
17	9	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		1			1	1			oro	p/o	licht verweerd	10-13	mat					ijzl-rom		0
17	10	1	1	2004	natuurlijke laag	5	-	awh		2			2	1			oro	p	sterk verweerd	8						ijzl-rom		0
18	1	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh	1				1	1	drieledig, korte hals, puntige rand	II	orr	p		9	mat	schuine vinger-/nagelindrukken tegen buitenzijde randlip		>30	2	ijzl-rom		0
18	2	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh	2				2	1	drieledig, rand puntig met klein uitwendig facet	IV	orr	o/p	licht verweerd	7	mat		rbuabi	23	5	ijzl-rom		0

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	spits id	
18	3	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh	1				1	1	drieledig, puntige rand met horizontaal facet	IV	orr	o		6	mat		rbu	22	2,5	ijzl-rom		0	
18	4	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand horizontaal afgestreeken, licht verdikt		orr	o/p	licht verweerd	7	mat		rbu		1	ijzl-rom		0	
18	5	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh	1				1	1	drieledig, hoekige onverdikte rand	II	oro	p/o	sterk verweerd	6		schuine vingertopindrukken tegen onderkant van buitenzijde randlip		>30	4	ijzl-rom	golfrand, te sterk verweerd om diameter te kunnen bepalen	0	
18	6	1	1	2004	natuurlijke laag	0	-	awh		19	1		20	0														0	
19	1	1	1	2004	natuurlijke laag	0	bij couperen S11	wer	1				1	1	bord	wa-bor-1			licht verweerd								16d-17a	glazuur deels verdwenen	0
20	1	1	1	2004	natuurlijke laag	0	bij couperen S12	awh		1			1	1			oro	o/p		8	mat	groeflijjn, aangebracht met plantenstengel				ijzl-rom		0	
20	2	1	1	2004	natuurlijke laag	0	bij couperen S12	awh		1			1	1			orr	o/p	licht verweerd	7	glad					ijzl-rom		0	
21	1	2	1	13	greppel	0	-	rb				1	1	1	kachelpan	r-kap-4 of 5										19-20A	verticaal bandoor, deels geglazuurd	0	
22	1	1	1	2004	natuurlijke laag	9	-	awh		3			3	3			oro	p	matig verweerd	6-9	ruw					ijzl-rom	deels met concreties	0	
23	1	2	1	27	greppel	0	-	awh	1	1			2	1	drieledig, puntige rand met binnenfacet	IV	oro	p	matig verweerd	9	mat			22	5	ijzl-rom		0	
23	2	2	1	27	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, horizontaal afgestreeken met verdikt uitstaande randlip	IV	oro	p	matig verweerd	6	mat			20	7	ijzl-rom		0	
23	3	2	1	27	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, onverdikt rond randje, bijna rechtop staand		oro	p	sterk verweerd	8					2	ijzl-rom		0	
23	4	2	1	27	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand horizontaal afgestreeken met buitenzijdig facet?		ox	p	verbrand	7					2	ijzl-rom		0	
25	1	2	1	2005	natuurlijke laag	19	-	awh		1			1	1			orr	p/o	sterk verweerd	9	besmeten		rbu			ijzl-rom		0	
25	2	2	1	2005	natuurlijke laag	19	-	awh		1			1	1			oro	p	sterk verweerd	9						ijzl-rom	buitenoppervlak vrijwel volledig verdwenen	0	
26		2	1	20	kuil	0	-																			ijzl-rom	gruis	0	
27	1	2	1	19	greppel	0	-	awh		1	1		2	1	pot met vlakke bodem		oro	p	sterk verweerd	9	ruw					ijzl-rom		0	
27	2	2	1	19	greppel	0	-	awh		1			1	1			oro	p	sterk verweerd	8						ijzl-rom		0	
27	3	2	1	19	greppel	0	-	awh		1			1	1			orr	p	verbrand	10	mat					ijzl-rom		0	
28	1	2	1	24	paalkuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	7	ruw					ijzl-rom	vingergleren aan binnenzijde, concreties, ook op breuken	0	
29	1	2	1	25	paalkuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	sterk verweerd	9						ijzl-rom		0	
30	1	2	1	39	greppel	0	-	awh	1	2			3	1	drieledig, rand puntig afgestreeken	IV	ox	p	sterk verweerd/ verbrand	7				26	4	ijzl-rom		0	
30	2	2	1	39	greppel	0	-	awh	2	46			48	1	drieledig, rand puntig afgestreeken	IV	orr	p	sterk verweerd	10	besmeten			20	7,5	ijzl-rom		0	
31	1	2	1	22	paalkuil	0	-	awh	1	3			4	1	drieledig, rand horizontaal afgestreeken met puntig uitgeknepen randlip	II	oro	o		8	mat			32	7,5	ijzl-rom	hier en daar duimindrukken net onder randlip ontstaan door uitknipen randlip	0	
31	2	2	1	22	paalkuil	0	-	awh	1	3			4	1	drieledig, rand horizontaal afgestreeken met puntig uitgeknepen randlip		oro	p		8	mat	vti op buitenzijde randlip			2	ijzl-rom		0	
31	3	2	1	22	paalkuil	0	-	awh		1			1	1			oro	z		9	ruw		rbu			ijzl-rom		0	

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overlig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	spits id
32	1	2	1	43	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, binnenzijdig afgestroken, puntige rand, vlakke bodem	I	oro	p	matig verweerd	9	mat	groeflijnen (zie V32/3)	rbuabi	19	10	ijzl-rom		0
32	2	2	1	43	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, kort naar buiten gebogen iets puntig randje, hoge schouder	I	oro	p	licht verweerd	7-8	glad	vingertopindrukken tegen onderzijde buitenste randlip, ca 2 cm tussenruimte	rbuabi	13	7,5	rbuabi		0
32	3	2	1	43	greppel	0	-	awh		18	5		23	0								enkele wanden (van één pot, V32/1) versierd met slordig geplaatste horizontale en verticale groeflijnen					0	
34	1	2	1	27	greppel	0	-	awh	1	3	1		4	1	driedelig, puntige rand, vlakke bodem		oro	p	matig verweerd	6-11	mat		abi	2	ijzl-rom		0	
34	2	2	1	27	greppel	0	-	awh		3			3	1			orr	p	matig verweerd	7	mat				ijzl-rom		0	
34	3	2	1	27	greppel	0	-	awh		2			2	1			orr	p/o	matig verweerd	7	mat				ijzl-rom		0	
34	4	2	1	27	greppel	0	-	awh		1			1	1			orr	z/o	matig verweerd	7					ijzl-rom		0	
34	5	2	1	27	greppel	0	-	awh		1			1	1			indet	p?	verbrand/opgeblazen	10					ijzl-rom		0	
35	1	2	1	30	paalkuil	0	-	awh	1				1	1	driedelig, korte horizontaal afgestroken rand	I	oro	o/p		7	mat			16	5	ijzl-rom	concreties op oppervlak	0
36	2	1	35	kuil	0	-																				natuursteen	0	
38	1	2	1	32	kuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	matig verweerd	9-11	ruw				ijzl-rom		0	
38	2	2	1	32	kuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	9-11	besmeten	verticale groeflijnen/kamstreek			ijzl-rom		0	
38	3	2	1	32	kuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	9	mat				ijzl-rom		0	
38	4	2	1	32	kuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p	licht verweerd	7	ruw	radiarie groeflijntjes	rbu		ijzl-rom		0	
38	5	2	1	32	kuil	0	-	awh		9			9	0											ijzl-rom		0	
39	1	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, rand hoekig afgestroken, hoekig oortje van af rand	IV	orr	o/p	sterk verweerd	7				20	7,5	ijzl-rom		0
39	2	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, rand buitenzijdig afgestroken	II	oro	o	licht verweerd	8	mat			34	7	ijzl-rom		0
39	3	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, korte hals, rand licht puntig afgestroken	I	oro	p	licht verweerd	5	gepolijst/besmeten		rbu	16	12,5	ijzl-rom		0
39	4	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, rand binnenzijdig afgestroken, puntig	IV	orr	o	licht verweerd	6	binnenzijde gepolijst			25	6	ijzl-rom	gepolijst door gebruik?	0
39	5	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, rand met facet aan boven- en buitenzijde, holte/wijde, ondiepe groeflijn op overgang hals/schouder, streepband?	II	orr	o	licht verweerd	6	mat			>40	5	ijzl-rom		0
39	6	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, rand puntig afgestroken	IV	oro	o/p	sterk verweerd	8		verticale kerven op onregelmatige afstand (ca 1 cm), op buitenzijde randlip		26	6	ijzl-rom		0
39	7	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, korte hals, rand boven- en buitenzijdig licht afgestroken, twee facetten	II	oro	o/p	licht verweerd	8	glad			32	4	ijzl-rom		0
39	8	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedelig, vloeiend, korte hals, rand puntig afgestroken	II	ox	p	sterk verweerd, verbrand	9				30	6	ijzl-rom		0

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	spits id	
39	9	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, korte hals, bovenzijde rand afgestreeken	IV	rro	p	sterk verweerd, verbrand	6				26	5	ijzl-rom		0	
39	10	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, korte hals, rand puntig afgestreeken	IV	orr	o/p	licht verweerd	5	gepolijst		rbu	25	1	ijzl-rom		0	
39	11	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, rand puntig afgestreeken	IV	oro	o/p	licht verweerd	7	gepolijst			22	3	ijzl-rom		0	
39	12	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, ronde licht verdikte rand	IV	oro	p	licht verweerd	6	glad			23	5	ijzl-rom		0	
39	13	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, rand licht horizontaal afgestreeken	IV	orr	p	licht verweerd	7	mat			20	4	ijzl-rom		0	
39	14	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, vloeiend, rand puntig afgestreeken	I	oro	o/p	sterk verweerd	7				17	5	ijzl-rom		0	
39	15	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand puntig afgestreeken	IV	oro	p?	licht verweerd	8	mat			20	5,5	ijzl-rom		0	
39	16	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand licht puntig afgestreeken	I	oro	o/p	licht verweerd, deels secundair verbrand	6	mat			14	4	ijzl-rom		0	
39	17	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand boven- en buitenzijdig afgestreeken, twee facetten	IV	orr	o/p	licht verweerd	7	mat			22	5	ijzl-rom		0	
39	18	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand puntig afgestreeken		oro	o/p	licht verweerd	7	mat	verticale kerf op buitenzijde randlip			2	ijzl-rom		0	
39	19	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig		oro	o/p	licht verweerd	9	mat				1	ijzl-rom		0	
39	20	2	1	29	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, rand puntig afgestreeken	IV	oro	o/p	licht verweerd	9	glad			22	3	ijzl-rom		0	
39	21	2	1	29	greppel	0	-	awh		1			1	1			orr	p		9	gepolijst	kamstreek	abi			ijzl-rom		0	
39	22	2	1	29	greppel	0	-	awh			1		1	1			orr	o?	licht verweerd		schuine nagelindrukken op opgaande wand		rbu?			ijzl-rom		0	
39	23	2	1	29	greppel	0	-	awh			8	1	202	0													ijzl-rom	drie wanden met besmitting/ ondiepe vingergeulen, ov: puntig toegeknepen oortje	0
42	1	2	1	34	kuil	0	-	awh		1			1	1			oro	p		9	ruw						ijzl-rom		0
44	1	2	1	33	kuil	0	-	awh		2			2	1			oro	p	licht verweerd	7	glad						ijzl-rom		0
44	2	2	1	33	kuil	0	-	awh		2			2	1			oro	p/o	licht verweerd	10	besmeten?						ijzl-rom	buitenoppervlak deels verdwenen, concreties	0
44	3	2	1	33	kuil	0	-	awh		1			1	1			orr	p	licht verweerd	7	mat						ijzl-rom		0
47	1	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, korte hals, puntige rand	IV	oro	p	licht verweerd	7	mat	indrukjes op buitenzijde randlip		20	10	ijzl-rom		0	
47	2	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, korte hals, horizontaal afgestreeken rand	IV	oro	p	matig verweerd	6			rbu	26	7,5	ijzl-rom		0	
47	3	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, puntige rand	IV	oro	p	sterk verweerd	8				24	5	ijzl-rom		0	
47	4	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, korte hals, onverdikte buitenzijdig afgestreeken rand	IV	orr	p/o	matig verweerd	6	mat			22	5,5	ijzl-rom		0	
47	5	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, licht puntige rand	IV	oro	p	sterk verweerd	8			rbu	26	3	ijzl-rom		0	
47	6	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	drieledig, horizontaal afgestreeken rand met uitstaande randlip	IV	orr	p	licht verweerd	7	ruw	rij schuine nagelindrukjes net onder buitenste randlip, waarschijnlijk ontstaan bij vormen uitstaande randlip		20	7	ijzl-rom		0	

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overlig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	spits id	
47	7	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedig, korte hals, onverdikte buitenzijde afgestreden rand	IV	orr	p	sterk verweerd	6				22	3	ijzl-rom		0	
47	8	2	1	39	greppel	0	-	awh	1				1	1	driedig, licht puntige rand		orr	p	licht verweerd	7	mat				2	ijzl-rom		0	
47	9	2	1	39	greppel	0	-	awh				1	1	1	deksel		oro	p	matig verweerd	20, in centrum iets dikker	mat	dubbele radiaire vingergeulen (max 4 x), lopen door over knop van deksel (afgebroken)		17	50	ijzl-rom	diameter 17 cm, ongeveer half compleet, zie HOP11 en HOP12 en Rijswijk de Bult (rom maar ook ijzl)	0	
47	10	2	1	39	greppel	0	-	awh		101			101	0												ijzl-rom	deels besmeten, één wand met kamstreekversiering	0	
49	1	2	1	40	greppel	0	-	awh	1	3			4	1	driedig, rand onverdikt puntig toegeknepen	I	orr	p		8	ruw	rij schuine nagelindrukken op buitenzijde randlip met ca 7 mm tussenruimte	rbu	18	9	ijzl-rom		0	
49	2	2	1	40	greppel	0	-	awh		1			1	1			orr	p		11	mat	groeflijnen in één richting, hier en daar wel oversnijdend				ijzl-rom	veel en fijne magering	0	
49	3	2	1	40	greppel	0	-	awh		1			1	1			oro	p	verbrand	9	mat					ijzl-rom		0	
51	1	3	101	3002	bouwvoor	0	-	rb		1			1	1												nt	dekkend loodglazuur	0	
51	2	3	101	3002	bouwvoor	0	-	bouwmat				1	1	1	geglazuurde wandtegels					6							18-19	geheel wit	2
53	1	3	101	3006	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			(o)ro	p/o	sterk verweerd	8							ijzl-rom	buitenoppervlak volledig verdwenen, binnenoppervlak deels	0
55	1	4	101	4005	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			oro	o/p		8	mat					ijzl-rom		0	
55	2	4	101	4005	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	licht verweerd	10	ruw		abi			ijzl-rom		0	
56		4	101	4009	natuurlijke laag	0	-																			ijzl-rom	gruis	0	
57	1	4	101	4010	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	licht verweerd	8	besmeten					ijzl-rom		0	
58	1	7	1	52	aardewerkconc.	0	-	awh		1			1	1			oro	o/p	licht verweerd	9	geglad					ijzl-rom		0	
59	1	7	1	51	aardewerkconc.	0	-	awh	1	3			4	1	driedig pot, puntige, vrij rechtop staande rand	IV	orr	p	matig verweerd	9	ruw	streepband: minimaal één horizontale groeflijn op de overgang van de hals naar de schouder van de pot	rbu	22	7,5	ijzl-rom		0	
60	1	7	1	53	aardewerkconc.	0	-	awh	1				1	1	driedig, rand licht puntig toegeknepen met buitenzijde facet		oro	z/p	sterk verweerd	9						2	ijzl-rom		0
61	1	7	1	54	aardewerkconc.	0	-	awh		2			2	1			orr	p/o	matig verweerd	7-9						ijzl-rom		0	
61	2	7	1	54	aardewerkconcentratie	0	-	awh		1			1	1			orr	p/o	matig verweerd	7		groeflijntjes in één richting, vrijwel verdwenen door verwerking	rbu			ijzl-rom		0	
61	3	7	1	54	aardewerkconc.	0	-	awh		1			1	1			oro	p	matig verweerd	9						ijzl-rom		0	
62	1	7	102	7002	natuurlijke laag	0	-	awh	1	1			2	1	driedig pot, vloeiend profiel, puntige, vrij rechtop staande rand	IV	oro	o/p	matig verweerd	6-7	glad			20	12,5	ijzl-rom	opp deels verdwenen	0	
62	2	7	102	7002	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	matig verweerd	9	mat		abi			ijzl-rom	opp deels verdwenen	0	
63	1	7	1	51	aardewerkconc.	0	-	awh		1			1	1			oro	o/p	sterk verweerd	6			abi			ijzl-rom		0	
64	1	7	102	7007	natuurlijke laag	0	-	awh		2			2	2			orr	o	matig verweerd	8	mat		1 abi			ijzl-rom		0	
65		5	104	5014	natuurlijke laag	0	-																			ijzl-rom	gruis	0	
66	1	5	104	5011	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1	speelschijfje (uit scherf)		oro	p	matig verweerd	9	mat					ijzl-rom	breuken sterk afgerond/gesleten, ovale vorm	0	
68		7	1	53	aardewerkconc.	0	-																			ijzl-rom	gruis	0	

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
 Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnummer	volgnummer	put	vlak	spoor	aard	vak	vondst opmerking	soort	rand	wand	bodem	overig	totaal	mae	vorm	type	baksel	magering	conservering	wanddikte	oppervlak	versiering	gebruikssporen	diameter	rand %	datering	opmerkingen	spits id	
69	1	2	1	58	greppel	0	-	awh		1			1	1	speelschijfje (uit scherf)		orr	p	matig verweerd	7	mat			3		ijzl-rom	sterk afgeronde scherf	0	
74	1	7	1	54	aardewerkconc.	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	matig verweerd	11	besmeten					ijzl-rom		0	
74	2	7	1	54	aardewerkconcentratie	0	-	awh		1			1	1			oro	p	sterk verweerd	7		rij dicht op elkaar geplaatste puntjes met schuin weglappende groeflijntjes				ijzl-rom	buitenoppervlak vrijwel volledig verdwenen, versiering alleen rudimentair	0	
75	1	6	102	6002	natuurlijke laag	1	0-5m	awh		3			3	3			oro	p/o	matig verweerd	7-9	ruw					ijzl-rom		1	
75	2	6	102	6002	natuurlijke laag	1	0-5m	awh		3			3	1			orr	p	licht verweerd	9	besmeten					ijzl-rom		1	
76	1	6	102	6002	natuurlijke laag	2	5-10m	awh		5	1		5	1	pot met vlakke bodem		orr	p	matig verweerd	10	ruw/besmeten	vingergleren door besmijting?				ijzl-rom		0	
76	2	6	102	6002	natuurlijke laag	2	5-10m	awh		2			2	1			orr	p	licht verweerd	8-9	glad		abi			ijzl-rom		0	
78		6	102	6006	natuurlijke laag	3	-																			ijzl-rom	gruis	0	
79		6	102	6015	natuurlijke laag	3	-	awh		3			3	1			orr	o?	licht verweerd	11	gepolijst		rbuabi			ijzl-rom		0	
80	1	6	102	6015	natuurlijke laag	0	ca30-35m	awh		6	1		7	1	pot met vlakke bodem		orr	p			besmeten		rbuabi			ijzl-rom		0	
80	2	6	102	6015	natuurlijke laag	0	ca30-35m	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		oro	p			gepolijst		rbuabi			ijzl-rom		0	
82	1	6	102	6013	natuurlijke laag	0	uit profiel	awh		1			1	1			orr	p/o			11	grof besmeten		abi			ijzl-rom		0
83	1	6	102	6002	natuurlijke laag	0	35-40m	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		orr	p								ijzl-rom	concreties op oppervlak	0	
84	1	6	102	6002	natuurlijke laag	0	los vondstkaartje geen vondsten	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		orr	p/o			16-19						ijzl-rom		0
85	1	8	1	8001	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			oro	o/p	matig verweerd	10	mat		rbu			ijzl-rom		0	
86	1	8	104	8000	oude bouwvoor	0	-	rb	1	1			2	2	kachelpan en indet vorm	r-kap-										19-20A	dekkend loodglazuur, kachelpan uit Friesland	0	
87	1	8	1	8001	natuurlijke laag	0	-	awh		5			5	1			oro	o/p	matig verweerd	9	ruw					ijzl-rom		0	
88	1	8	1	8001	natuurlijke laag	0	20-25m	awh			1		1	1	pot met vlakke bodem		orr	p/o	matig verweerd	14-16	mat		rbu			ijzl-rom		0	
89	1	8	104	8003	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			ox	p	verbrand	11	ruw					ijzl-rom		0	
89	2	8	104	8003	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1			orr	o/p	matig verweerd	6	mat					ijzl-rom	opp deels verdwenen	0	
90	1	8	104	8003	natuurlijke laag	0	-	awh		1			1	1	drieledig		orr	p/z	sterk verweerd	7						ijzl-rom		0	
92	1	8	104	8000	oude bouwvoor	0	hele put	rb	1	2			3	2	bord en indet vorm	r-bor-											18-19		1
92	2	8	104	8000	oude bouwvoor	0	hele put	sg			1		1	1	fles	s2-fle-											18-19		1
93	1	9	103	9001	bouwvoor	0	aanleg hele put	rb	1				1	1	vuurtest	r-tes-			sterk verweerd, groot deel glazuur ontbreekt								nt		0
93	2	9	103	9001	bouwvoor	0	aanleg hele put	sg		1			1	1	kan	s2-kan-											nt	Frechen	0
93	3	9	103	9001	bouwvoor	0	aanleg hele put	fai		1			1	1	bord	f-bor-			sterk verweerd, groot deel glazuur ontbreekt								17B-18		0
93	4	9	103	9001	bouwvoor	0	aanleg hele put	bouwmat				1	1	1	geglazuurde wandtegel				matig verweerd	11		ossenkop					17B-18		0

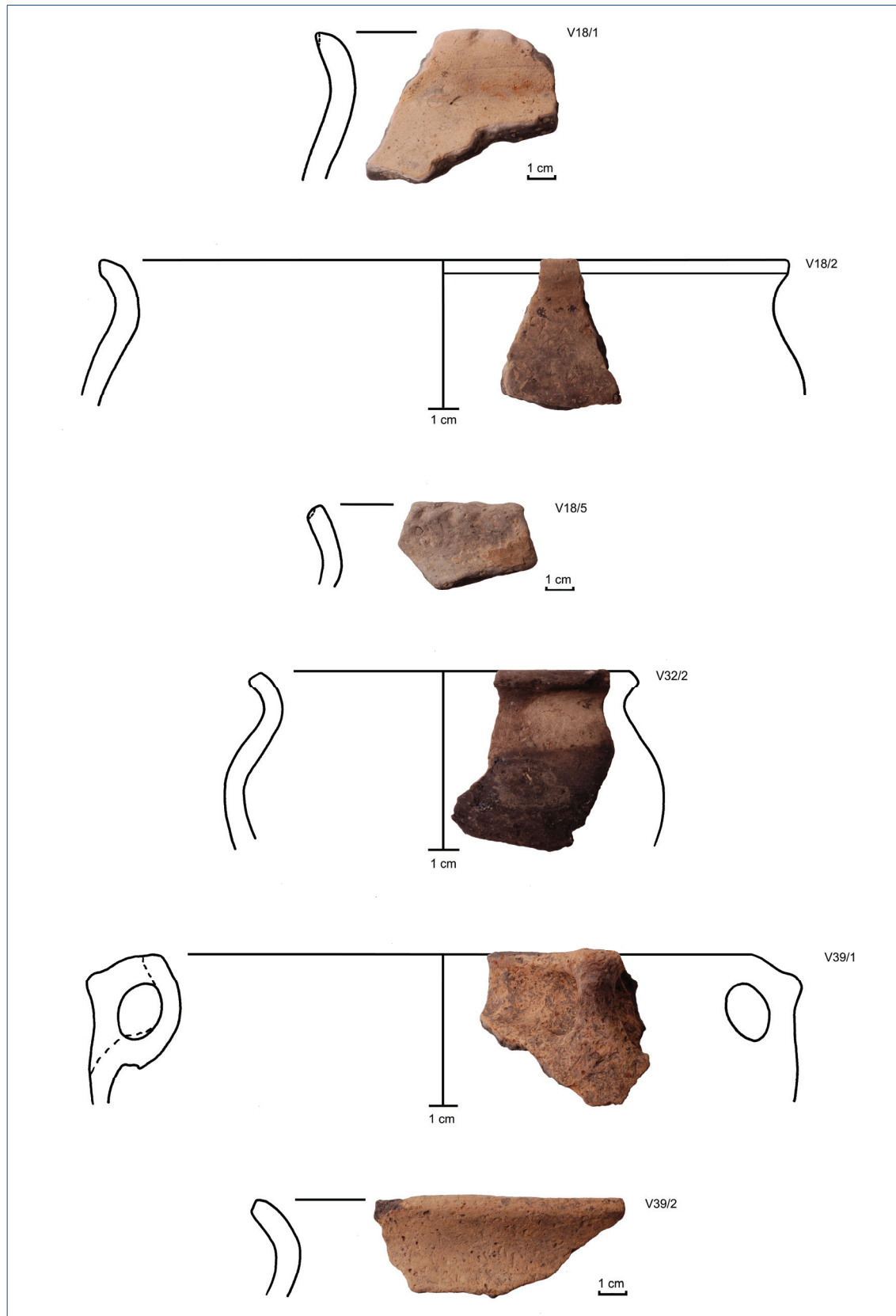
Bijlage 6: Overzicht van het handgevormde aardewerk

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

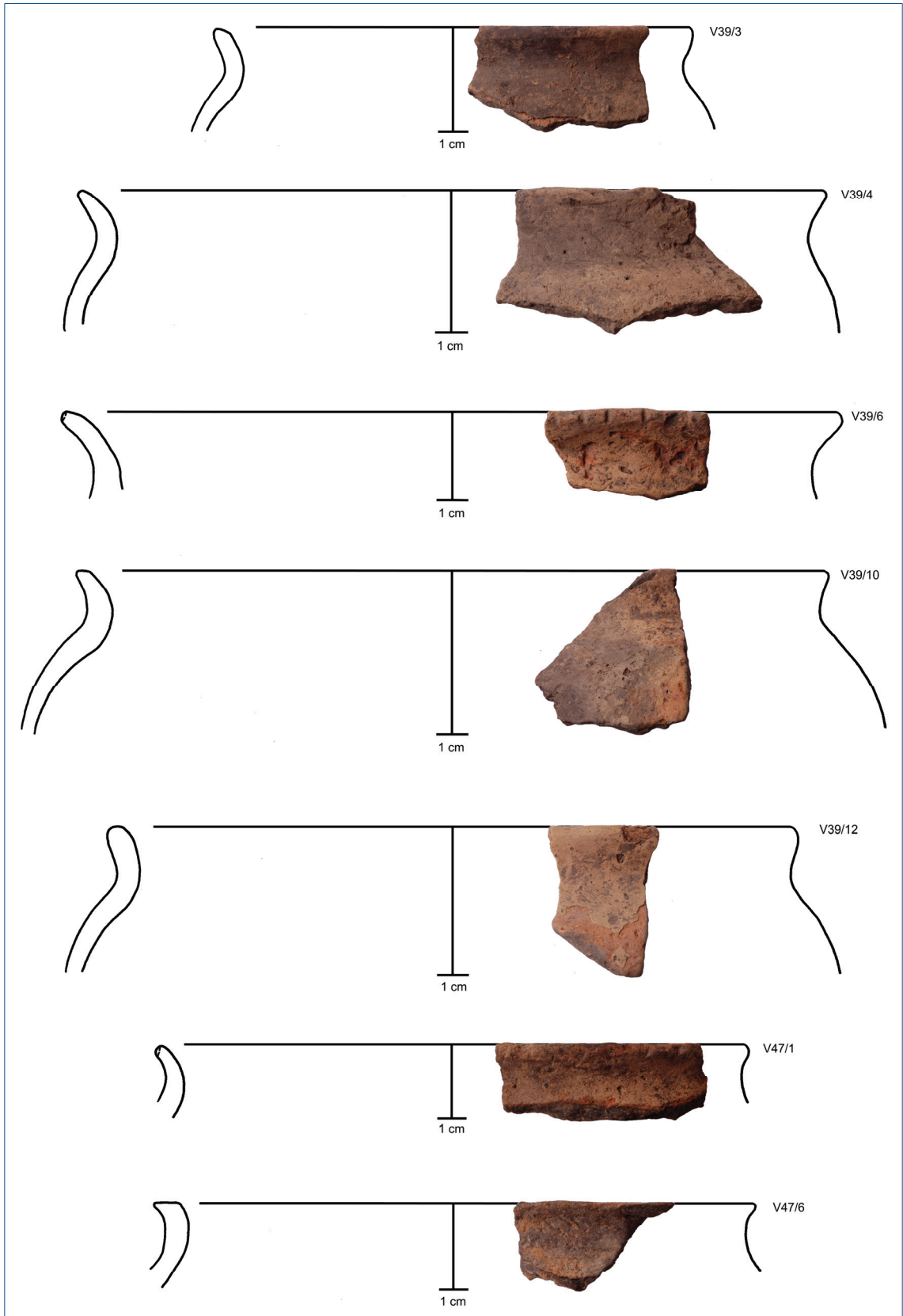
RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

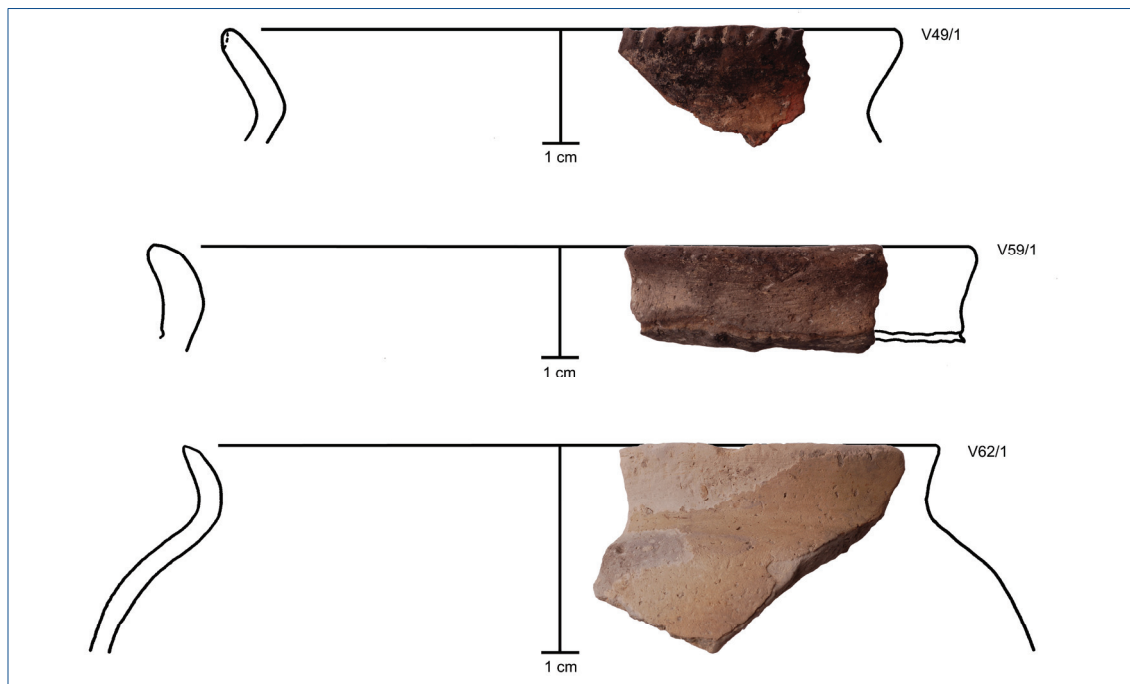
RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Bijlage 7: Determinatie dierlijk bot

Legenda

afkortingen	
MZ	middelgroot zoogdier
GZ	groot zoogdier
L	links
R	rechts
Wetenschappelijke namen diersoorten	
rund	<i>Bos taurus</i>
schaap/geit	<i>Ovis aries/Capra hircus</i>
paard	<i>Equus caballus</i>

vondstnr.	put	spoor	soort	element	fragmentatie- graad	nog te deter- mineren?	bewerkings-/ gebruikssporen	conservering	aantal	opmerkingen
80			GZ	radius	25%	ja		goed	1	
81	6	6013	rund	metapodium	25%	ja	knaag	goed	1	
33	2	43	rund	humerus	25%	ja	vraat	goed	2	
33	2	43	rund	tibia	25%	ja	vraat	goed	1	
33	2	43	rund	metapodium	25%	ja		goed	6	
33	2	43	rund	langbeen	25%	ja		goed	1	
33	2	43	rund	epiphyse	75%	ja		matig	1	
60	7	53	s/g	melkkies	100%	ja		goed	1	
5	1	1004	paard	molaar	100%	ja		goed	1	
40	2	29	s/g	molaar	100%	ja		goed	1	
62			rund	molaar	100%	ja		goed	1	
39			s/g	molaar	100%	ja		goed	1	
33	2	43	rund	molaar	100%	ja		goed	2	
76	6	6002	rund	humerus	<25%	ja	vraat?	goed	1	
79	6	6015	rund	mandibula	<25%	ja		goed	1	
67	7	56	GZ	scapula	<25%	ja		goed	1	
77	6	6002	GZ	humerus	<25%	ja		matig	1	
92			MZ/GZ	langbeen	<25%	ja		goed	2	
33	2	43	MZ/GZ	langbeen	<25%	ja		goed	1	onvolgroeid
40	2	29	s/g	scapula	25-50%	ja		matig	2	
67	7	56	GZ	vertebra	25-75%	ja		goed	1	

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnr.	put	spoor	soort	element	fragmentatie- graad	nog te deter- mineren?	bewerkings-/ gebruikssporen	conservering	aantal	opmerkingen
72	7	56	rund	sacrum	50%	ja		goed	3	
70	7	56	rund	mandibula	75%	ja		goed	6	inclusief losse tanden (samen 1 L & R)
71	7	56	rund	astragalus	100%	ja		goed	1	
71	7	56	rund	calcaneum	100%	ja		goed	1	
71	7	56	rund	centrotarsale	100%	ja		goed	1	
71	7	56	rund	metacarpus	100%	ja		goed	1	
71	7	56	rund	P1	100%	ja		goed	3	
70	7	56	rund	costa	<25%	ja		goed	4	
70	7	56	rund	cranium	<25%	nee		goed	4	
72	7	56	rund	div	<25%	nee		matig	veel	gruis
79	6	6015	rund	hoorn	75-100%	ja		goed	1	
79	6	6015	rund	scapula	75-100%	ja		goed	1	
79	6	6015	GZ	costa	75-100% en <25%	ja		goed	2	
75			MZ/GZ	langbeen	<25%	misschien	erg verweerd	slecht	6	
52	3	3005	MZ/GZ	humerus	<25%	misschien		goed	1	
32			MZ	langbeen	<25%	misschien		goed	1	
33	2	43	MZ/GZ	vertebra	<25%	misschien		goed	1	
46	2	32	MZ	langbeen	<25%	nee		matig	1	
67	7	56	GZ	cranium	<25%	nee		goed	1	
78	6	6006	MZ/GZ	langbeen	<25%	nee		matig	1	
80			MZ/GZ	cranium	<25%	nee		goed	1	
90			indet	indet	<25%	nee	verbrand	slecht	2	
50	2	40	GZ	langbeen	<25%	nee		goed	1	
40	2	29	GZ	langbeen	<25%	nee	knaag	matig	2	
40	2	29	MZ	langbeen	<25%	nee		matig	5	
40	2	29	MZ/GZ	mandibula	<25%	nee		matig	2	
40	2	29	MZ/GZ	langbeen	<25%	nee	verbrand	matig	1	
70	7	56	rund	div	<25%	nee		matig	veel	gruis
73	7	56	rund	div	<25%	nee		matig	veel	gruis
70	7	56	rund	langbeen	<25%	ja		goed	6	
70	7	56	rund	maxilla	<25%	ja		goed	13	vooral veel losse gebitselementen
70	7	56	rund	vertebra	<25-100%	ja		goed	34	vergroeid, >4-5jr. Voorn halswervels

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

vondstnr.	put	spoor	soort	element	fragmentatie- graad	nog te deter- mineren?	bewerkings-/ gebruikssporen	conservering	aantal	opmerkingen
73	7	56	rund	vertebra	<25-100%	ja		goed	25	vergroeid, >4-5jr. Voorn thoracale & lumbale wervels
73	7	56	rund	costa	<25-75%	ja		matig	70+	veel gespleten & gefragmenteerd
71	7	56	rund	div carpale/ tarsale	25-100%	ja		goed	5	
71	7	56	rund	scapula	25-75%	ja		goed	2	
72	7	56	rund	pelvis	50-75%	ja		goed	7	van 2 botten (L/R)
72	7	56	rund	vertebra	50-75%	ja		goed	3	vergroeid, >4-5jr
72	7	56	rund	femur	75-100%	ja		goed	15	van 2 botten (L/R)
71	7	56	rund	P2	75-100%	ja		goed	4	
71	7	56	rund	P3	75-100%	ja		goed	4	
71	7	56	rund	tibia	75-100%	ja		goed	1	>3,5-4 jr

RAAP-RAPPORT 3229

Plangebied Valkenburgse Meer/Ommedijkse Polder in Wassenaar, gemeente Wassenaar
Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

